

Statsforvalteren i Oslo og Viken

ØSTMARKA NASJONALPARK

HØRING AV VERNEFORSLAG

SI DIN MENING OM NASJONALPARK I ØSTMARKA

Statsforvalteren i Oslo og Viken har på oppdrag fra Miljødirektoratet utredet alternativer for en nasjonalpark i Østmarka. Nå sendes tre ulike forslag til nye verneområder i Østmarka på høring. Alle som ønsker det kan komme med uttalelse til verneforslagene.

Frist for innspill er 15. januar 2023.

Forsidefoto: Daniel Pedersen.

Innhold

1. SAMMENDRAG	4
2. BAKGRUNN OG PROSESS	6
2.1 Lokalt initiativ og grunnlaget for en verneprosess	6
2.2 Oppdrag, organisering og medvirkning	6
2.3 Vilkår for vern i lovverket	8
3. MÅL MED VERNEPLANARBEIDET	10
3.1 Vern av verdifull natur	10
3.2 Andre mål for arbeidet med vern av Østmarka	10
4. BESKRIVELSE AV UTREDNINGSOMRÅDET	12
4.1 Overordnet beskrivelse	12
4.2 Naturgrunnlaget – fagrapport	14
4.3 Brukerinteresser og tekniske inngrep – fagrapport og andre innspill	17
4.4 Kulturminner og kulturhistorie	23
4.5 Informasjon og innspill fra eksterne	26
5. VURDERING AV UTREDNINGSOMRÅDET	28
5.1 Områdenes egnethet for vern	28
5.2 Vurdering av enkelte inngrep	31
6. LØSNINGSFORSLAG	34
6.1 Alternative avgrensninger	34
6.2 Statsforvalterens anbefaling oppsummert	42
6.3 Konsekvenser av mulig vern som nasjonalpark og friluftslivsvern	44
7. FORSKRIFTER	48
7.1 Rammene for vern	48
7.2 Verneformål	48
7.3 Hensyn ved utforming av forskriftenes bestemmelser	50
7.4 Tiltak, anlegg og innretninger	51
7.5 Vegetasjon	53
7.6 Dyrelivet	54
7.7 Kulturminner	55
7.8 Ferdsel og aktiviteter	55
7.9 Motorferdsel	58
7.10 Forurensning, støy, bruk av droner og liknende	60
VEDLEGG	62
Forslag til forskrift for nasjonalpark i Østmarka – alternativ 1 og 2	62
Forslag til forskrift for vern av naturreservat i Østmarka – alternativ 2 og 3	66
Forslag til forskrift for friluftslivsområde etter markaloven – alternativ 1, 2 og 3	69

1. SAMMENDRAG

Verneprosess for deler av Østmarka

I dette dokumentet legger Statsforvalteren i Oslo og Viken fram for høring et forslag til vern av deler av Østmarka. Arbeidet har begrenset seg til området hvor det ble meldt oppstart av verneprosess høsten 2020. Nå ønsker vi tilbakemelding fra dere på høringsforslaget.

Fristen for å sende oss en høringsuttalelse er 15. januar 2023.

I prosessen frem til dette høringsforslaget har vi deltatt på mange møter og befaringer, og vi har mottatt en rekke muntlige og skriftlige innspill. Dette kunnskapsgrunnlaget er også supplert med fire eksternt utarbeidede fagrapporter. Disse tar for seg det naturfaglige grunnlaget for vern, bruk og inngrep, kulturminner og den siste er en overordnet samfunnsøkonomisk vurdering.

Fagrapporten om det naturfaglige grunnlaget konkluderer med at utredningsområdet oppfyller naturmangfoldlovens naturfaglige kriterier for å kunne bli nasjonalpark, ved å være et større naturområde med representative og til dels særegne økosystemer. Alle de fire fagrapportene vurderer ikke bare forholdene i dag, men også hvilke effekter man vil kunne få av å verne deler av Østmarka som nasjonalpark.

Vår vurdering

Statsforvalterens vurdering er at de ulike målene for vern (definert i kapittel 3) best oppfylles ved at utredningsområdet får en kombinasjon av nasjonalparkvern, områder med friluftslivsvern og områder uten nytt vern. Vi mener at en slik inndeling av utredningsområdet vil gi en høy oppnåelse av målet med vern knyttet til naturvern, friluftsliv og helse og kulturminnevern. Basert på den samfunnsøkonomiske vurderingen som er gjort, vil et slikt vern sannsynligvis også ha stor samfunnsøkonomisk betydning.

Statsforvalteren mener at å etablere en nasjonalpark som består av tre delområder som ligger inntil hverandre, og et større område for friluftslivsformål etter markaloven § 11 i vest og nord, er best for langsiktig ivaretagelse og videreutvikling av natur- og opplevelsesverdiene i området. Dette vil også gi den beste samfunnsøkonomiske effekten av vernet.

Hensyn til brukerinteressene knyttet til idrett, trening, konkurranser og større arrangement med videre ivaretas ved at større, sammenhengende områder i ytterkanten av marka og rundt de store utfartsstedene, unntas nytt vern, og ved tilpasninger i verneforskriften.

Statsforvalteren anbefaler verneforskrifter som i stor grad tar hensyn til eksisterende bruk av de områdene som foreslås for vern, og med tilnærmet samme restriksjonsnivå som gjelder for andre verneområder innenfor markagrensen. For den delen av verneforslaget som i dag utgjør Østmarka naturreservat foreslår vi å beholde dagens relativt strenge restriksjonsnivå.

Andre alternativer

To øvrige alternative avgrensninger med ulike verneformer legges også frem under høringen.

Det første alternativet består av en størrelsesmessig mindre nasjonalpark øst for kraftledningen som går gjennom utredningsområdet. Dette kombineres med naturreservat vest for kraftledningen og friluftslivsområde lengst vest.

Dette alternativet kan være egnet dersom man ikke ønsker en deling av nasjonalparken. Selv om nasjonalparken da reduseres, vil vernet areal være det samme, men hvor deler av området i stedet får verneformen naturreservat eller vern som friluftslivsområde etter markaloven § 11.

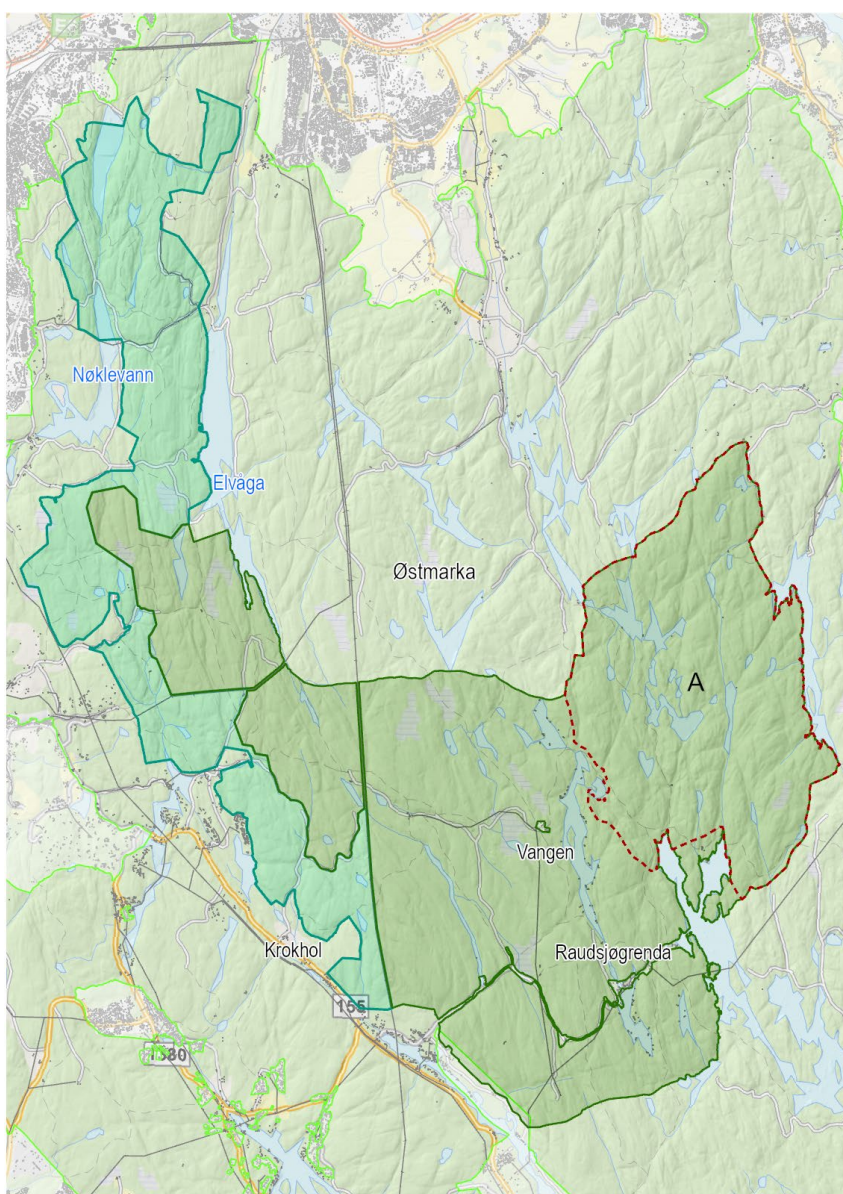
Det tredje alternativet er å ikke bruke verneformen nasjonalpark, men å ha en kombinasjon av et større naturreservat og med et friluftlivsområde i vest.

Statsforvalteren har også vurdert verneformen landskapsvernområde, men denne ble vurdert til å være mindre egnet.

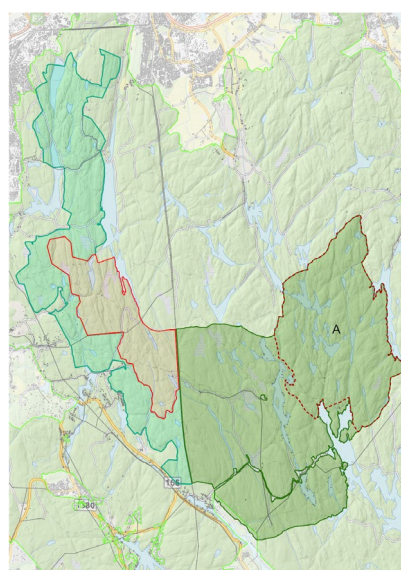
For de to alternativene hvor vern som nasjonalpark er en del av forslaget, foreslår vi at det opprettes en lokal forvaltning gjennom et nasjonalparkstyre bestående av representanter fra kommuner og fylkeskommuner rundt Østmarka.

For det siste alternativet, som ikke omfatter verneformen nasjonalpark, men naturreservat og friluftlivsvern, foreslår vi at forvaltningen legges til Statsforvalteren tilsvarende som for øvrige naturreservat.

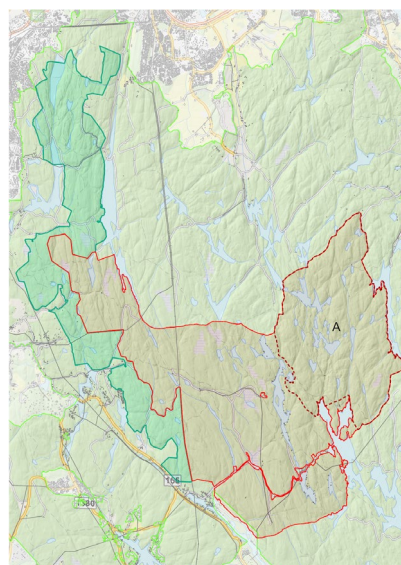
Man bør ha som målsetting at en forvaltningsplan for området er felles for tilgrensende verneområder, men dette bør avventes til forvaltningsmyndighet er avklart.

Alternativ 1: Statsforvalterens forslag

Alternativ 2: En mindre nasjonalpark

Alternativ 3: En utvidelse av Østmarka naturreservat i stedet for nasjonalpark

2. BAKGRUNN OG PROSESS

2.1 Lokalt initiativ og grunnlaget for en verneprosess

Organisasjonen Østmarkas Venner lanserte våren 2012 et forslag om at deler av Østmarka burde vernes som nasjonalpark. Daværende miljøvernminister Bård Vegard Solhjell mente at forslaget var et positivt initiativ og sendte den 19.12.2012 brev til kommunene rundt Østmarka med spørsmål om oppstart av en verneprosess. Kommunene Oppegård og Ski (nå begge Nordre Follo) og Oslo ba regjeringen om å starte en verneprosess med mål om å etablere en nasjonalpark i deler av Østmarka.

Vern som nasjonalpark ble også lansert i Stortinget gjennom Representantforslag 59 S (2015–2016) og vern i Østmarka ble inkludert i samarbeidsavtalen til regjeringen Solberg i de såkalte Jeløya - og Granavolden plattformene. I 2018 besluttet daværende regjering at man ville utrede om de naturfaglige verdiene i Østmarka kvalifiserte til status som nasjonalpark. Både Statsforvalteren og Miljødirektoratet vurderte dette i 2018/2019, og den 14. november 2019 ble det offentliggjort at regjeringen ville starte prosessen med å etablere en nasjonalpark i Østmarka.

2.2 Oppdrag, organisering og medvirkning

I supplerende tildelingsbrev av 14. november 2019, gav Klima- og miljødepartementet [oppdrag](#) til Miljødirektoratet om å utarbeide et verneplanforslag for opprettelse av en nasjonalpark. Statsforvalteren fikk sitt oppdrag fra Miljødirektoratet i brev av 19. februar 2020.

Statsforvalteren i Oslo og Viken opprettet tidlig i 2020 både en prosjektgruppe og styringsgruppe for arbeidet. Prosjektgruppen består av saksbehandlere og styringsgruppa av ledere i Klima- og miljøvern avdelingen og Landbruksavdelingen. Det ble i tillegg opprettet en referansegruppe med medlemmer fra de fem kommunene rundt Østmarka (Rælingen, Lørenskog, Oslo, Nordre Follo og Enebakk kommuner), samt Viken fylkeskommune og Oslo (Oslo også i kraft av fylkeskommune). Referansegruppa har hatt fire møter.

Statsforvalteren har siden igangsettelsen av verneprosessen hatt en rekke møter med lag og foreninger knyttet til ulike interesser som idrett, friluftsliv, naturvern og næring. Oversikt over eksterne møter ligger vedlagt. Vi har også hatt flere befaringer hvor verne kvaliteter, bruk og inngrep og mulige grenser etter ulike verneformer er vurdert.

Formell [oppstart av verneprosessen](#) ble sendt ut 9. oktober 2020 og med frist for innspill satt til 15. desember 2020. I forbindelse med oppstartsmeldingen ble det arrangert flere åpne, digitale møter gjennom møteplattformen Teams. Det kom inn 59 innspill til oppstartsmeldingen. Disse er oppsummert i vedlegget: «Sammendrag av alle innspill til oppstartsmeldingen».

For å ha en kunnskapsbasert og faglig solid verneplanprosess, var det behov for en ekstern utredning av enkelte tema.

Det ble lyst ut og tildelt oppdrag om utarbeidelse av følgende eksterne fagrapporter:

1. [Naturverdier](#) (levert av Norsk institutt for naturforskning (NINA) 10.02.2021)
2. [Bruk, brukerinteresser og inngrep](#) (levert av NINA 25.06.2021)
3. [Kulturminner og kulturmiljø](#) (levert av Byantikvaren i Oslo og Viken fylkeskommune 01.09.2021)
4. [Overordnet samfunnsøkonomisk vurdering av å etablere nasjonalpark i deler av Østmarka](#) (levert av MENON Economics 01.09.2021)

For å både kunne orientere om verneprosessen og for å kunne samle og dele relevant informasjon, ble det opprettet en egen prosjektside på statsforvalteren.no/ostmarka. Her ligger blant annet info om og status for prosessen, kart, innkomne merknader og fagrapporter med videre.

Statsforvalteren sendte sin foreløpige vurdering av [mulige verneformer og anbefalinger til Miljødirektoratet](#) i desember 2021. Miljødirektoratet kom med sin [anbefaling 8. april 2022](#) og Klima- og Miljødepartementet kom med sitt [oppdrag til Miljødirektoratet den 22. juni](#) som igjen gav oppdraget videre til Statsforvalteren i [brev av 29. juni 2022](#).

Basert på tidligere vurderinger og avklaringer, har Statsforvalteren mottatt disse føringene for høringen:

«Departementet ber på denne bakgrunn om at det sendes på høring:

- Forslag om vern av en stor nasjonalpark i Østmarka (ca. 54 km²) og vern av tilgrensende friluftslivsområde etter markaloven (ca. 19 km²).

I tillegg skal det høres to alternative verneforslag:

- Vern av en mindre nasjonalpark (ca. 34 km²), et nytt naturreservat (ca. 9 km²) og vern av friluftslivsområde etter markaloven (ca. 30 km²)
- Ingen nasjonalpark, kun utvidelse av eksisterende Østmarka naturreservat (ca. 43 km²) og vern av friluftslivsområde etter markaloven (ca. 30 km²)

Alle forslagene omfatter innlemming av eksisterende Østmarka naturreservat. De tre forslagene tilsvarende de tre alternative verneforslagene som er skissert i Miljødirektoratets i brev av 8.4.2022. Klima- og miljødepartementet viser til at alternativ 1 er det foretrukne alternativet nå, men ber om at de to andre alternativene sendes på høring».

Klima- og miljødepartementet angir følgende forutsetninger som skal ligge til grunn for høringsforslaget:

- Vern av skog på privat grunn skal skje gjennom frivillig vern, også ved eventuelt vern etter markaloven.
- Veiene til Vangen og Raudsjøen, samt demningene til Raudsjøen, Mosjøen og Svartoren opprettholdes.
- Verneforslaget skal ikke legge begrensninger på bruk og drift av hytter, overnattings- og serveringssteder.
- Børtervanna er regulert til kraftproduksjon og må grenses ut av verneforslaget.
- Raudsjøen og Mosjøen og hyttene rundt skal inngå i nasjonalparken.
- Veiene til Skjelbreia og Vangen skal inngå i nasjonalparken, og det skal også vurderes om bygningene her bør inkluderes.
- Ved innlemmelse av eksisterende Østmarka naturreservat i nytt større verneområde må arealets store verneverdier ivaretas minst like godt som i dag, f.eks. ved en sone med om lag samme avgrensning og restriksjonsnivå som i dagens naturreservat.
- Eksisterende inngrep kreves ikke tilbakeført.
- Det skal utarbeides utkast til verneforskrifter og vernekart for alle tre alternativer som inngår i høringen.
- Der det henvises til soner i forslag til forskrifter, må disse sonene avgrenses og merkes med navn i kartet.
- I tillegg til utkast til vernekart må det for hvert alternativ ved høringen foreligge temakart som stedfester regler for ferdsel, når det henvises til bestemte områder/traseer for ferdsel (for eksempel for sykling eller oppkjøring av skiløyper) i forskriftene.
- Kulturhistoriske verdier som er grunnlag for bestemmelse om ivaretagelse av disse skal omtales og kartfestes.
- Etter naturmangfoldloven § 35 skal utkast til forvaltningsplan legges ved vedtak om vern av nasjonalpark. En overordnet skisse til forvaltningsplan for areal som foreslås som nasjonalpark skal derfor følge høringsmaterialet.

2.3 Vilkår for vern i lovverket

Områdevern kan opprettes med hjemmel i naturmangfoldloven. Loven inndeler områdevern i flere ulike vernekategorier. I tillegg inneholder markaloven en egen vernekategori for spesielle områder i Marka med friluftsliv og naturopplevelse som verneformål. Det stilles ulike vilkår for opprettelse av de ulike vernekategoriene. Statsforvalteren har fått i oppdrag å utrede flere alternativer og ulike kombinasjoner av vernekategorier. I det følgende vil vi redegjøre kort for vilkårene for å opprette nasjonalpark, naturreservat og friluftslivsområde.

2.3.1 Nasjonalpark

Naturmangfoldloven § 35 første ledd angir tre vilkår for at et område kan vernes som nasjonalpark.

Størrelsen

Det første vilkåret knytter seg til størrelsen på området. Vernekategorien skal brukes til å verne større sammenhengende økosystemer. Det er vanskelig å tallfeste et arealmessig minstekrav. Ormtjernparken nasjonalpark i Oppland var, før utvidelsen, den minste nasjonalparken på 9 km². Ifølge forarbeidene i Odelstingsproposisjonen ((Ot. Prp. nr. 52 (2008-2009) s.409) skal nasjonalparker ikke være mindre enn dette, og normalt bør de være betydelig større.

Kvalitet

Det andre vilkåret gjelder områdets kvalitet. Det må være tale om et naturområde. Utgangspunktet er at innmark i friluftslovens forstand skal holdes utenfor grensene til en nasjonalpark, med mindre det gjelder små eller ekstensivt drevne arealer, for eksempel en setervoll jf. Norske offentlige utredelser ((NOU 2004:28) s. 322-23 og Ot.prp s. 210-11). Eksistensen av ferdselsveier og liknende spor av menneskelig aktivitet hindrer ikke at det fortsatt er tale om et naturområde. Videre forutsetter naturmangfoldloven § 35 annet ledd at naturområde kan omfatte kulturminner, som også vil få vern når nasjonalparken opprettes.

Naturområdet må inneholde særegne eller representative økosystemer eller landskap. Med «særegne» siktes det til at området har karaktertrekk som skiller det fra andre områder, for eksempel et unikt eller særlig vakkert landskap. «Representative» er områder som er gode eksempler på en bestemt naturtype eller landskapstype.

Naturinngrep

Det tredje vilkåret er at området må være «uten tyngre naturinngrep». Om dette vilkåret er oppfylt, beror ifølge forarbeidene på en samlet vurdering av om området i sin helhet fremstår som i det vesentlige uberørt av tyngre tekniske inngrep. Vilkaeret avløser naturvernlovens vilkår om at området må være «i det vesentlige urørt». Bakgrunnen var at det ble erkjent at mennesker har satt sine spor i store deler av naturen. Det nye vilkåret skulle derfor innebære en lemping av minimumsvilkårene for å opprette en nasjonalpark, men eventuelle inngrep må likevel vurderes i en helhetlig sammenheng.

Forarbeidene nevner eksempler på tyngre tekniske inngrep som må inngå i vurderingen, blant annet offentlige veier og jernbanelinjer, landbruksveier, traktorveier og anleggsveier over 50 meter lengde, kraftledninger med spenning minst 33 kV, vannmagasiner, regulerte elver, kraftverk, kanaler og forbygninger. Begrepet i lovbestemmelsen er imidlertid ment å være mer skjønnsmessig enn oppregningen over. Det avgjørende er som nevnt hvorvidt området i sin helhet fremstår som i det vesentlige uberørt av tyngre tekniske inngrep.

2.3.2 Friluftslivsvern

Markaloven § 11 gir hjemmel for å verne spesielle områder som på grunn av naturopplevelsesverdien har særskilte kvaliteter for friluftslivet. Områdets naturopplevelsesverdi, herunder faktisk bruk og tilgjengelighet, vil danne grunnlaget for om et område skal vernes som friluftslivsområdet. Forarbeidene til markaloven angir hvilke momenter som skal tillegges vekt i vurderingen.

- For det første skal det legges vekt på områdets preg av å være urørt og naturlig. Videre må man vektlegge områdets særpreg. Det skal legges vekt på om området avviker fra omgivelsene og framstår som «spennende og trolsk». Av betydning vil være områdets preg av å være vilt, ved at det for eksempel er store sprang i topografien, ville juv og revner, markerte former i terrenget, markante trær med videre.
- Det skal også legges vekt på områdets variasjon, mangfold og kompleksitet, herunder vekslingen mellom skogrommenes størrelse og form. Det skal også legges vekt på vekslingen mellom bratt og flatt terreng, mellom trær og undervegetasjon, lune og forblåste steder, tett skog og utsiktspunkter, variasjon mellom sluttet gammelskog og naturlige åpne områder og variasjon i trærnes alder med videre.
- Det skal videre legges vekt på naturlige landskapsrom uten forstyrrende inngrep. Forekomsten av store og små landskapsrom av ulike slag må kartlegges, for eksempel naturlige åpninger i skogen, myrer, vann og vassdrag, og landskapsrom mellom åser og topper. Også menneskeskapte åpninger i skogen, som setervoller og plasser vil måtte vektlegges. Områdets forekomst av vann, bekker og myrer vil også ha betydning for vurderingen.
- Videre må det legges vekt på områdets stillhet og fravær av støy.

I forbindelse med kartlegging og dokumentasjon av områdene bør det i tillegg innhentes informasjon om hvordan og i hvilket omfang området brukes av befolkningen, om det er en naturlig sammenheng med andre områder og om det ligger i tilknytning til naturlige utfartssteder som etablerte turhytter med videre.

Summen av verdien av de enkeltkriteriene redegjort for over må legges til grunn for vurderingen av områdets verneverdi etter markaloven § 11.

2.3.3 Naturreservat

Naturreservat er en verneform rettet mot bevaring og videreutvikling av naturkvaliteter. Det er for slike områder ikke anledning til å inkludere hensyn som opplevelse, friluftsliv og kulturminner i verneformålet, selv om disse hensynene også ivaretas gjennom denne verneformen. I henhold til naturmangfoldloven § 37 kan områder vernes som naturreservat som

- inneholder truet, sjelden eller sårbar natur,
- representerer en bestemt type natur,
- på annen måte har særlig betydning for biologisk mangfold,
- utgjør en spesiell geologisk forekomst, eller
- har særskilt naturvitenskapelig verdi.

Som naturreservat kan også vernes et område som er egnet til ved fri utvikling eller aktive gjenopprettingstiltak å få verneverdier som nevnt i første ledd.

Det er areal i utredningsområdet som tilfredsstillende kravene til vern som naturreservat. Statsforvalteren har ikke inkludert denne verneformen i sitt primære forslag, men i de to sekundære alternativene.

2.3.4 Landskapsvernområde

Landskapsvern er en relativt mild verneform som er godt egnet til å ivareta større og verdifulle kulturlandskap. For naturvern knyttet til biologiske verdier i et slikt skogområde, så mener vi at denne verneformen er mindre egnet. Statsforvalterens erfaring er også at landskapsvern er en utfordrende verneform å forvalte i skog, og innenfor markagrensen vil et landskapsvern gi forholdsvis lite økt beskyttelse av verneverdiene. Vi har vurdert bruk av verneformen for kulturlandskapet i Rausjøgrenda. Vi har kommet til at til tross for å ha høye opplevelsesverdier, er Rausjøgrenda-området såpass lite at et eget landskapsvern er lite hensiktsmessig.

3. MÅL MED VERNEPLANARBEIDET

Her beskriver vi kort hva Statsforvalteren ønsker å ivareta gjennom verneprosessen. Målene er fordelt på flere temaer. Først tar vi for oss vern av verdifull natur (naturvern) i et eget avsnitt. Deretter ser vi på andre mål i arbeidet med vern av Østmarka som opplevelse, friluftsliv og helse, kulturminner og forskning og undervisning.

3.1 Vern av verdifull natur

Stortingsmelding 14 (2015–2016) *Natur for livet* skal bidra til at vi når nasjonale og internasjonale mål for naturmangfold. De internasjonale målene er særlig de såkalte Aichi-målene under biomangfoldkonvensjonen. Aichi-målene gjenspeiles i de tre nasjonale målene for naturmangfold, som handler om

- å ha god tilstand i økosystemene
- å ta vare på truet natur
- å bevare et utvalg av naturområder som viser variasjonsbredden i norsk natur

Vi vil også vise til FNs bærekraftsmål 15, spesielt de delmålene som omhandler

- beskyttelse, gjenoppretting og bærekraftig bruk av økosystemene
- å redusere ødeleggelsen av habitater
- å stanse tap av biologisk mangfold

Stortingsmelding 14 trekker blant annet frem at det i de store, lavtliggende skogområdene på Østlandet er mangel på skogvern, og i behandlingen ble det satt et mål om 10 % skogvern i Norge. I dag er det vernet i overkant av 5 %. Det står videre at det derfor vil være viktig å etablere nye naturreservater, også større verneområder, og at det vil være nødvendig å verne skog som på sikt kan utvikle viktige naturkvaliteter. Vern av større skogområder er et viktig tiltak, blant annet for å ivareta de artene som Artsdatabanken har vurdert til å være truede. I dag regnes 2 398 arter som truet i Norge. Dette utgjør 12 prosent av de cirka 23 000 artene som er vurdert. Norsk rødliste for arter fra 2021 viser at om lag halvparten av de truede artene lever i skog, og av disse er de aller fleste knyttet til eldre skog og skog som er lite påvirket av hogst.

I sammenheng med dette vil Statsforvalteren fremheve at et naturvern ikke bare bør innrettes mot bevaring, men også mot aktiv skjøtsel og naturrestaurering for på sikt å gjenskape et større, variert skoglandskap som er mindre påvirket av hogst. I sin tur vil det gi bedre livsbetingelser for de truede og sårbare artene som er avhengig av eldre skog i ulike nedbrytningsfaser.

3.2 Andre mål for arbeidet med vern av Østmarka

Opplevelse, friluftsliv og helse

Statsforvalteren har oppfattet de overordnede føringene til verneprosessen slik at et eventuelt vern bør være positivt for områdets verdi for friluftsliv og opplevelse. Det ligger en betydelig helsegevinst i friluftslivet. Variert bruk av Østmarka vurderes å ha svært mye å si for folkehelsen og har dermed stor samfunnsnytte. Utredningsområdet er da også blant Norges mest besøkte skogsområder når det gjelder friluftsliv og opplevelse. Bruken er mest intens og variert i den vestlige randsonen mot Oslo og rundt de store utfartsstedene i vest.

Kulturminner

Østmarka er rik på kulturminner fra de eldste periodene i steinalderen og fram til i dag. Det er et mål at opprettelse av nye verneområder i deler av Østmarka bidrar til å synliggjøre og formidle kulturminner og kulturhistorie i området.

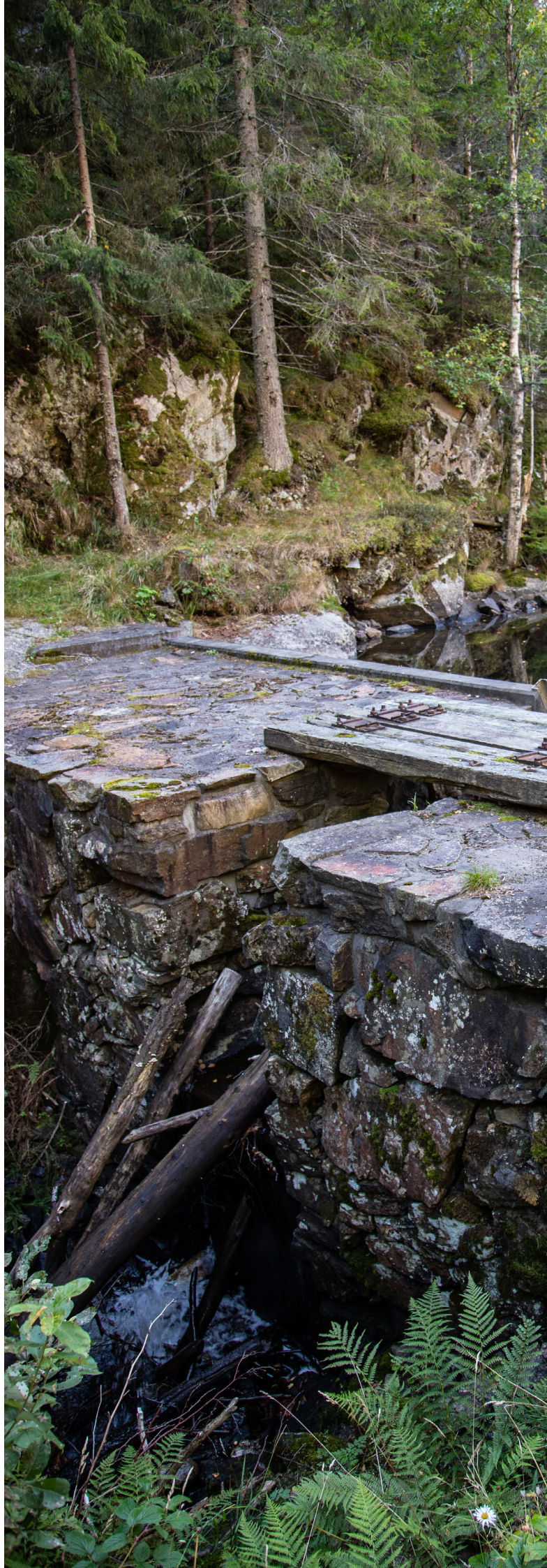
Spør etter tidligere menneskelig aktivitet tilfører både opplevelse og en forståelse av tidsdybden i landskapet. Mange kulturminner i Østmarka egner seg godt til formidling. Ved å bruke kulturminner aktivt i besøksforvaltning, kan de skape engasjement og gode opplevelser og samtidig kanalisere ferdselen dit det er mest hensiktsmessig.

Forskning og undervisning

Med tanke på områdets beskaffenhet som et større, lavereliggende og offentlig eid skogsområde, med relativt intakt flora og fauna på ulike nivåer i næringskjeden, kan området være godt egnet både for forskning og undervisning innen fag som biologi og økologi. Videre vil beliggenheten nær store befolkningssentrasjoner og forskningsentre gjøre reise, studier og overvåking enklere enn mange andre steder. Området er tidligere benyttet til forskning, og vi forventer minst like stor interesse fremover.

Skjøtsel og naturrestaurering etter ulike metoder vil være i tråd med de ulike verneformålene og man bør kunne tillate relevant forskning også på dette.

Det er et mål at opprettelse av nye verneområder i Østmarka bidrar til forskning og undervisning, som kan gi økt kunnskap til nytte for forvaltningen og samfunnet ellers.

4. BESKRIVELSE AV UTREDNINGSSOMRÅDET

Utredningsområdet utgjør de vestlige og sørlige delene av Østmarka. Her følger en beskrivelse av utredningsområdet basert på kjent kunnskap om området, nye utredninger, befaringer og innspill som er kommet.

4.1 Overordnet beskrivelse

Utredningsområdet ligger i Østmarka på arealer som med unntak av enkelte eiendommer for hytter, serveringssteder med videre, er eid av Oslo og Nordre Follo kommuner. Se vedlagt kart «Eierforhold» som viser de kommunale eiendommene og hytteeiendommene i utredningsområdet.

Topografi og skogtyper

Topografien i Østmarka er for regionen å være, svært kupert, med mange åsrygger og dypere dalsøkk om hverandre. Forkastningene går i hovedsak i nord-sørgående retning, men også noen mindre dominerende i øst-vestlig retning. Dette gir et landskap kjennetegnet av tørre, furudominerte rygger og mellomliggende, gjerne trange og dype kløfter der det ofte er myr- og sumpvegetasjon.

Arealet ligger mellom 136 (Setertjern) og 357 moh. (Haukåsen), der de laveste delene befinner seg under marin grense (ca. 220 moh). Mens disse laveste områdene tilhører boreonemoral sone, ligger mesteparten ellers i sørboreal sone. Boreonemoral vegetasjonssone er karakterisert av gran og furu som opptrer i kombinasjon med mer varmekjære løvtrær slik som ask, alm, eik og lind.

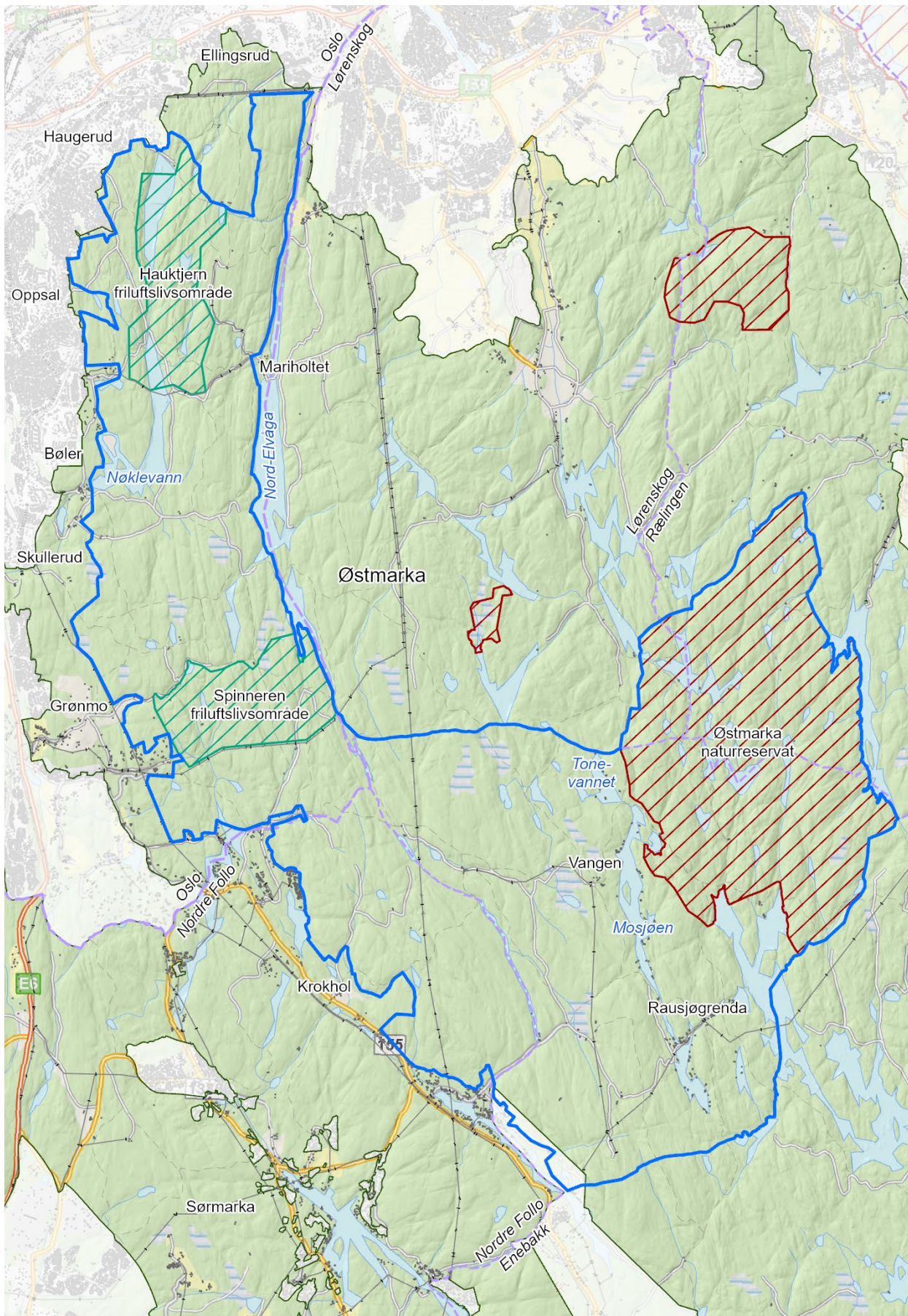
Menneskelig aktivitet i dag og før vår tid

Det ligger rundt 80-90 enkle hytter i utredningsområdet, hovedsakelig knyttet til Mosjøen og Rausjøen, samt Rausjøgrenda, men også noen rundt Studttjernet og Tonevann. Det er to faste bosetninger i Rausjøgrenda i tillegg til en ved Bysetermåsen og en ved Vangen, nedenfor skistua. Serveringssteder i eller i nærheten av utredningsområdet er; Mariholtet, Rustadsaga, Østmarkskapellet, Sandbakken, Skjelbreia og Vangen. Skullerudstua ligger også relativt nær utredningsområdet. DNT-hyttene Øvresaga og Bøvelstad ligger også innenfor utredningsområdet.

Hele området brukes svært mye til friluftsliv året rundt, men med en klar tyngde fra Oslo i vest både når det gjelder ulike typer bruk gjennom friluftsliv, idrett og arrangementer, og når det gjelder omfanget av bruken.

Området omfattes av markalovens virkeområde, med unntak av et mindre areal nordøst for Bindingsvanna.

Østmarka inneholder en lang rekke spor etter tidligere tiders bruk og kulturminnene synliggjør menneskenes tilstedeværelse gjennom tidene, fra de første fangstfolkene i eldre steinalder til våre nære forfedre.

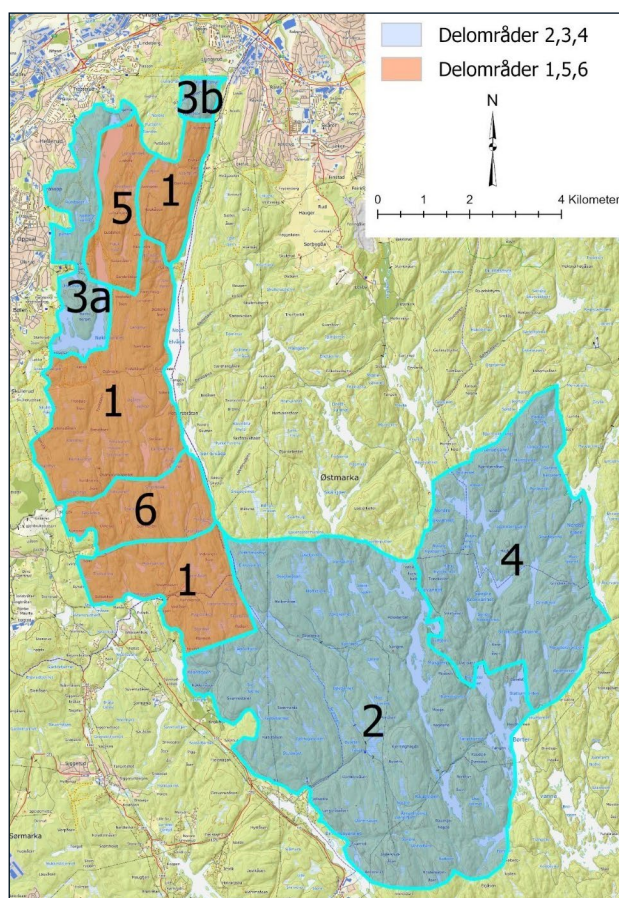
Figur 1: Utredningsområdet med eksisterende friluftslivsområder og naturreservater.

4.2 Naturgrunnlaget – fagrapport

I dette underkapittelet skal vi se nærmere på funnene i fagrapporten om det naturfaglige grunnlaget for verneprosessen fra NINA (Norsk institutt for naturforskning). Rapportens hovedtemaer, som beskrevet under, bestemmer også rekkefølgen i underkapittelet: Først kommer utdrag fra rapporten som beskriver naturkvalitetene i de ulike områdene i Østmarka, deretter beskriver vi kort hvordan NINA vurderer muligheter og behov for skjøtsel og restaurering av naturverdiene. Så beskriver vi NINAs vurdering av verneverdien med et økosystemperspektiv for denne typen skogområder. Til slutt kommer NINAs vurdering av potensialet for etablering av en nasjonalpark i området.

Fagrapporten ligger som vedlegg [her](#).

4.2.1 Rapportens oppbygning

Rapporten har tre naturfaglige hovedtema:

- Beskrivelse, verdivurdering og kartfesting av områdets naturkvaliteter, ved sammenstilling av eksisterende data og ny kartlegging etter Miljødirektoratets skogvernmetodikk og DN-håndbok 13.
- Vurdering av muligheter og behov for skjøtsel og/eller restaurering for å fremme områdets naturverdier.
- Vurdering av verneverdi på et overordnet nivå iht. et økosystemperspektiv for denne typen lavereliggende skogsområder.

Avslutningsvis i rapporten fremkommer NINAs vurdering av potensialet for etablering av nasjonalpark i området.

Først følger altså noen utdrag fra rapporten som beskriver naturkvalitetene i de ulike delene av utredningsområdet som er særlig relevante som faggrunnlag i forbindelse med verneprosessen. Beskrivelsene er hentet fra sidene 14–36.

Kart hentet fra NINAs fagrapport.

4.2.2 Områdets naturkvaliteter

Østmarka nordvest (delområde 1 inkl. 5 og 6)

Det undersøkte arealet er på størrelse med de større barskogsreservatene, og inkluderer de mest næringsrike delene av Østmarka. Mye av arealet er tydelig påvirket av nyere tids flatehogst, men det synes knapt å ha vært noen flatehogst iallfall i siste tiårsperiode. Det er en relativt høy andel gammelskog til å være i Osloområdet, til dels svært grovdimensjonert i områdene med høyest bonitet og rask vekst. Generelt i gammelskogen er det spor etter tidligere tiders plukkhogst, og mengde dødved varierer. Jevnt over er det relativt sparsomt med dødved i området, men stedvis er det mye, der gammelskogen er i ferd med å nå oppløsningsfase, og det har falt over ende en del stokker. Fortsatt er læger med lav og dels midlere nedbrytningsfase dominerende og med

indikasjoner på lav kontinuitet i dødved, når man observerer artsutvalget. Det er godt potensiale for økende gammelskogskvaliteter over tid, særlig med tanke på flere arter og antatt høyere grad av lokal kontinuitet på naboeiendommen Losby Bruk i øst, som kan fungere som spredningskilde. Deler av området har rike og høyproduktive naturtyper og med innslag av både kalkskog og edellauvskog. Mye av dette arealet inngår i de to områdene Hauktjern og Spinneren, som er vernet etter markaloven som friluftslivsområder, men det er også et rikområde omkring Bremsrud nær sørøstsiden av Nøklevann samt andre, mindre arealer. Antall og tetthet av naturtypelokaliteter er stor i disse rikeste delene. Funnet av den truede arten fiolkorallsopp (EN) vurderes å være spesielt verdifullt. Det er også klart potensial for å finne flere interessante arter. Arealmessig dominerer likevel trivielle og fattige skogtyper. I sum kan sies at arealets høye verdi som storområde og delarealer med rike naturtyper og mange truede/nær truede arter til dels oppveier skogbruksinngrep og at trivielle og fattige skogtyper dominerer arealmessig. Begge de to friluftslivsområdene er tidligere kategorisert til områder med biologisk regional verdi, noe som også er stadfestet ved denne undersøkelsen. Verdimessig vurderes arealet som et 2-stjerners område (**). iht. Miljødirektoratets metodikk for skogvernregistreringer, med regional verneverdi. Med den skjøtsel som allerede i lang tid har vært drevet av Bymiljøetaten, både mht. ungskogstynning og myrrestaurering, er imidlertid restaureringsprosessen godt i gang og det er realistisk at området vil få økt naturverdi som gammel naturskog i framtida.

Østmarka sørøst (delområde 2)

Det undersøkte arealet er som for Østmarka NV på størrelse med de større barskogsreservatene i Norge og er karakterisert av fattige vegetasjonstyper. Store deler av arealet er tydelig påvirket av nyere tids flatehogst, men det synes knapt å ha vært noen avvirkning iallfall i siste tiårsperiode. Det er en lav andel gammelskog sammenlignet med mange andre områder i Osloområdet (jf. Miljødirektoratet, Naturbase, aldersklasser i skog). Arealer med naturskogspreg er små og finnes flekkvis. Det er også der det finnes dødved av større dimensjoner av høyere nedbrytningsgrad. Lokalt finnes det gammelskog som er i ferd med å nå oppløsningsfase og med større antall stokker som har falt over ende. Fortsatt er imidlertid læger med lav og dels midlere nedbrytningsfase dominerende. Flere av disse mindre områdene er registrert som naturtypelokaliteter. En viktig faktor er at det er kort spredningsavstand for kontinuitetsarter fra det store gammelskogsområdet i Østmarka naturreservat og også viktige nøkkelbiotoper på naboeiendommen Losby, blant annet Blåsyna like nord for grensa. Det er dermed stort potensial for økende gammelskogskvaliteter over tid, om forringede habitater blir restaurert. Et annet område med kort spredningsavstand til delområdet er Gaupsteinmarka naturreservat, som ligger en snau mil mot sør. Det er et område med mye gammelskog og mange truede/nær truede arter. Enkelte spredte partier av området består av rike og høyproduktive naturtyper, men i motsetning til Østmarka NV med mange truede/nær truede, kravfulle jordboende arter, er det i Østmarka SØ ikke funnet noen slike. Ut fra forskjell i arealandel av rike typer er nok dette delvis et reelt bilde, men det er heller ikke mange som har samlet storsopp i dette delområdet. Verdimessig vurderes arealet som et 1-stjerners område (*), iht. Miljødirektoratets metodikk for skogvernregistreringer. Det interessante med dette delområdet i nasjonalparksammenheng, er at det binder sammen et biologisk verdifullt område mot nordvest og Østmarka naturreservat i nordøst. Til tross for hard hogstpåvirkning gjennom hundre år, har området som nevnt et svært godt restaureringspotensial som følge av korte spredningsavstander fra reservatet og Losbyskogene. Spredning herfra kan være årsak til det artsmangfoldet av dødvedarter som finnes på de små gammelskogsarealene som er tilbake i dag, men det kan også være reliktføremønstre. Generelt for rester av gammelskog kan det ha vært en lang epoke med mindre eller svært lite dødved som følge av at denne er tatt ut i tråd med tidligere tiders skoghygiene. En restaurering er dermed svært ønsket.

En annen viktig kvalitet i delområde Østmarka SØ er det høye antallet store og i stor grad intakte myrer. I så henseende er det dette delområdet som skårer høyest.

Østmarka ytre vest (delområde 3a + b)

I sum er området lite. Det ligger nær bebyggelse, og det er et stort antall mennesker som bruker det som tur- og rekreasjonsområde. Det er derfor mange steder også svært slitt og med en stor tetthet av stier og mange tilførselsveier og stier fra bebyggelsen i Groruddalen. Slitasjen er i stor grad knyttet til de tørre og grunnlendte furuskogsområdene på toppryggen der man kan gå overalt, samtidig som folk fordeler seg på det tette stinettet og stadig utvider dette. De fleste krevende artene er relativt konsentrert omkring det rikere draget nær dalsøkket omkring Sarabråtveien og østenden av Ulsrudvann. Mesteparten av registrerte biologiske verdier iht. anvendt metode ligger i den sørlige og midtre delen. Den nordlige delen av området består gjennomgående av fattige og trivielle skogtyper og få rødlisteartsforekomster, men det er sammenhengende gammelskog nordover og fram til turveien Trosterud-Lutvann. Det lille arealet på Ellingsrud opp til toppen av Tørrgranåsen er i sin helhet ungsog (3b). Her ligger Kjerringmyr, som er under restaurering. Flere truede og nær truede vedboende arter er også funnet i dette lille området med lite dødved og ingen øvrige indikasjoner på dødvedkontinuitet, skjønt mye av arealet er gammelskog. Dette bryter med det vi ser i de fra de andre bynære markaområdene, der denne typen gammelskogsarter er svært sjelden å finne. Det er ingen åpenbar forklaring på dette, men det kan ligge i skogbrukshistoriske forhold. Ved verdisetting blir det en avveining mellom at delområdet har høy bruk, stor stitetthet og slitasje, som negativ faktor, samtidig som en betydelig del av arealet er gammelskog med et ganske høyt antall truede og nær truede arter, nær tretti i tallet både av relativt kalkkrevende jordboende sopparter og vedsopper samt noen arter fra andre organismegrupper. Dette trekker opp. Disse faktorene gjør at et ellers tilsynelatende trivielt skogområde dominert av fattige typer og sterkt utsatt for slitasje, klassifiseres som et 1- stjernersområde, lokal verdi (*).

Østmarka naturreservat (delområde 4)

Østmarka naturreservatet er på knapt 18 km² og ligger i Enebakk, Lørenskog og Rælingen kommuner. Området ble fredet som naturreservat første gang 21.12.1990 og utvidet ved kgl.res. 13.12.2002. Formålet med fredningen er å bevare et større, relativt uberørt og variert barskogområde med tilhørende plante- og dyreliv, som er typisk for denne delen av Osломarka, og som har særskilt vitenskapelig og pedagogisk betydning.

I de sørøstre deler av Østmarka ble Rausjømarka skogreservat opprettet i 1976. Det var en administrativ fredning, ved formannskapsvedtak i Oslo kommune. Skogreservatet lå på Enebakk kommunes grunn, men Oslo skogvesen hadde overtatt driften av de 34 000 mål store Rausjøskogene i januar 1965, da Oslo kommune kjøpte eiendommen av And. H. Kiær & Co.

Her fins et stort spenn mellom fattige og rike fastmarkstyper av skog. Arealet nord for Krokstjern, Midtre Kytetjern og Tonekollen er næringsfattig og dominert av bærlyngbarblandingskog og blåbærgranskog, mens det sørøst for dette er mye lågurtgranskog. I sistnevnte vokser også mer krevende arter som blåveis, myske og vårerteknapp samt bl.a. skogsvingel og kranskonvall. I disse områdene er det også lokalt forekomster av edellauvtrær; lind, hassel og spisslønn. Dette rikområdet fortsetter også et stykke utenfor reservatet, i tilstøtende deler av Østmarka NØ. Som i de andre delområdene er det partier med rik sumpskog, inkludert myrkanter. De større myrene er fattige. Naturen i reservatet, og tidligere bruk blant annet som setermark, er beskrevet i egen bok av Fjelstad (1994). Det er ellers verdt å merke at også deler av Østmarka naturreservat har vært gjenstand for betydelige flatehogstingrep bakover i tid. Her fungerer betydelige deler som restaureringsområder. Særlig det opprinnelige Rausjømarka naturreservat på drøye 5 km² er kjerneområde for spredning av arter.

4.2.3 Muligheter og skjøtselbehov

I fagrapporten med naturunderlaget skriver NINA at utredningsområdet har et godt potensial for skjøtsel og naturrestaurering, og at dette vil være positivt for naturverdiene og bidra betydelig til økt fremtidig verneverdi.

Følgende forslag til skjøtsel og naturrestaurering fremsettes av NINA:

- Tynning i ensaldrede, homogene og tette granplantefelt for å skape heterogenitet
- Uttak av gran for å sikre og videreutvikle ospeinnslaget i eldre lauvsuksesjoner
- Restaurering av myr og våtmark, herunder sumpskog
- Skjøtsel av gamle kulturlandskap
- Slått (f.eks. Dølerud), beite, krattrydding og fristilling av store gamle trær på gjengroende hagemark
- Aktiv naturvernrensing
- Fristille restforekomster av edelløvtrær

4.2.4 NINAs vurdering av verneverdi og potensial

Oppfyller kriteriene for en nasjonalpark

NINAs samlede vurdering er at utredningsområdet oppfyller de naturfaglige kriteriene for en nasjonalpark oppgitt i naturmangfoldloven, ved å være et større naturområde med representative og til dels særegne økosystemer. Området er representativt i form av skog på høyere bonitet i lavlandet i Sørøst-Norge og særegent i form av gammelskog på høyere bonitet i lavlandet i Sørøst-Norge og ospemiljøer.

NINA mener at vern vil gi et betydelig bidrag til skogvernets dekning av skog i lavlandet i Sørøst-Norge og skog på middels og høy bonitet. Det vil utgjøre et av få større, sammenhengende verneområder med skog. Bidraget til den økologiske sammenhengen mellom verneområder i Sørøst-Norge vil likevel være marginal på grunn av avstand til øvrige større verneområder.

Østmarka vil ivareta naturverdier, sikre naturopplevelser og være et unikt restaureringsprosjekt. Særlig delområde 1, delområde 2 og delområde 4 egner seg til å opprette en nasjonalpark. Det er ifølge NINA mulig å også inkludere delområde 3, men dette området er vurdert til å ha noe lavere naturverdi og høyere grad av menneskelig påvirkning sammenliknet med de øvrige delområdene.

I sum mener NINA at en nasjonalpark i Østmarka vil kunne ivareta naturverdiene i et viktig naturområde på storområdenivå med sikring av arter og naturtyper. Det vil også muliggjøre at en stor befolkning i hovedstadsregionen også i fremtiden sikres naturopplevelser og rekreasjon.

NINA mener også at en nasjonalpark i Østmarka vil kunne ha en spesiell verdi for friluftsliv, undervisning og forskning. Blant annet er det spesielt med forekomst av store rovdyr som ulv og gaupe så nær en storby. Dagens naturverdier vil også øke på sikt, potensielt med bidrag fra det som de sier kan utgjøre et unikt restaureringsprosjekt i FNs tiår for naturrestaurering.

Avslutningsvis mener NINA at utredningsområdet kan vernes som nasjonalpark hvis dette vurderes etter naturfaglige kriterier. NINA har ikke vurdert de øvrige formalkravene, for eksempel tyngre naturinngrep i området.

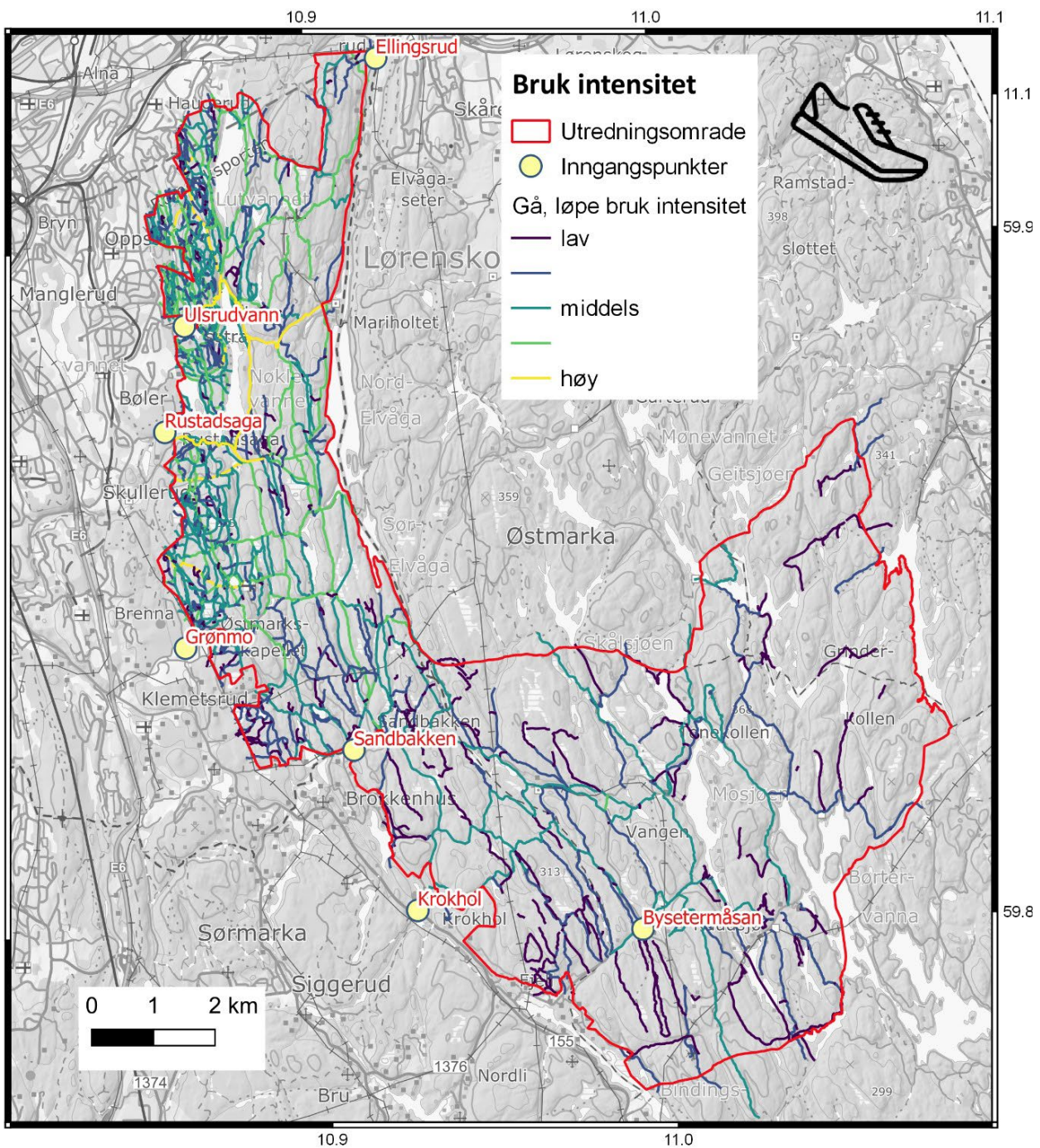
4.3 Brukerinteresser og tekniske inngrep – fagrapport og andre innspill

I denne delen beskriver vi hovedfunnene i rapporten om brukerinteresser og tekniske inngrep, supplert med skriftlige og muntlige innspill fra organisasjoner mottatt underveis i verneprosessen. Først beskriver vi bruken av Østmarka i dag, deretter tar vi for oss større tekniske inngrep i områdene.

4.3.1 Om rapporten

Norsk institutt for naturforskning (NINA) fikk også oppdraget, etter en anbudskonkurranse, med å kartlegge og beskrive den menneskelige bruken av utredningsområdet og har levert fagrapport om dette som del av kunnskapsgrunnlaget til verneprosessen. Denne fagrapporten omtaler i tillegg nåværende større tekniske inngrep. Fagrapporten om bruken av utredningsområdet og de tekniske inngrepene ligger som vedlegg [her](#).

4.3.2 Bruken av utredningsområdet

Figur 2: Illustrasjonen av bruksintensiteten knyttet til gående i utredningsområdet og basert på bruken av «Strava-data». Hentet fra NINA-rapport 2016.

Beskrivelsen av bruken er i det vesentlige hentet fra NINA-rapport 2016: *Bruk og vern i Østmarka*.

Besøk, bruk og innfallsporier

NINA har estimert at antall besøk i utredningsområdet er om lag 1,2 millioner i løpet av et år, og at hele 25 % av denne ferdselen foregår i områdene ved innfallsporten Rustadsaga og Nøkle vann. Dette er et svært tett sti- og løypenett i randsonen mot byen. Selv om det er noen tydelige innfallsporier, som Ulsrudvann, Rustadsaga og Grønmo, viser de kvantitative karleggingene at det innenfor den samme geografiske strekningen er mer enn 50 mindre innfallsporier som turfolket bruker. Videre strekker bruksintensiteten

seg ganske langt inn i marka. De antar at dette skyldes at tilstrømningen av brukere kommer fra en rekke forskjellige innfallsporter, og at mange brukere går ganske lange turer.

Selv om Østmarka er godt benyttet av beboere i randsonen, benyttes marka også hyppig av folk som bor andre steder i Oslo og Viken. Parkeringsplasser rundt marka fungerer som de viktigste innfartsårene til et skogsområde med gode muligheter for et mangfoldig friluftsliv. Fra disse innfartsårene starter et stort nett av veier, turstier og, når forholdene ligger til rette for det, preparerte skiløyper. Det finnes mange gode fiskevann og badeplasser. Vannene gir også fine muligheter for padling, både med kano og kajakk. I perioder når isen har lagt seg, men snøen har uteblitt, kan folk gå på skøyter.

Variert aktivitet: sykling, buldring, annen idrett

Gjennom de seinere årene har marka blitt en stadig mer populær arena for sykling, ikke bare på de mange veiene, men også ute på stier i terrenget. Nær Skullerud T-banestasjon er det etablert en egen 12 kilometer lang terrengsykkelløype, Pioneren.

Østmarka er også et yndet sted for buldring, klatring på store steiner og i lave klippevegger. Særlig kjent er nok områdene ved Hauktjern og Hellerud, men på nettstedet Klatring reklameres det for at mellom disse feltene «ligger klippebåndene som paddehatter». Den samme nettsiden beskriver Østmarka som et «buldremerka».

Også idrettsbevegelsen bruker områdene i marka. Her gjennomføres treninger i flere idretter både for barn og voksne. Det arrangeres også idrettskonkurranser, for eksempel Terrengsykkelrittet, Østmarka buldremaraton, turrennet Østmarkrunden og Østmarka Trail Challenge.

Aktivitetene som foregår i Østmarka, er altså varierte og mangfoldige. Eksempelene over er langt fra uttømmende, men illustrerer at Østmarka er arena for mange ulike bruksmåter, og at mange ulike brukergrupper kan kjenne seg hjemme der.

Endrede bruksmønster – nye og utvidede måter å bruke Østmarka på

Når det gjelder endrede bruksmønster, ble terrengsykling fremhevet som den desidert største. Terrengsykling har i løpet av de siste ti til tjuårene gått fra å være en mindre utbredt aktivitet i Østmarka til å bli en av de største. Både sykling på grusveiene og på sti har økt kraftig. Mobilbruk har også påvirket friluftslivet i Østmarka. De fleste terrengsyklister orienterer seg ved hjelp av GPS. Ved å følge digitale kart, heller enn merkede løyper, finner man lettere frem til nye områder og uprøvde stier. Tips og erfaringer deles flittig i sosiale medier. Slik blir også større deler av Østmarka tilgjengelig for flere. NINA antar denne typen bruk av digitale kart også har blitt vanligere blant andre brukergrupper, som ski- og turgåere.

Veksten i nye aktiviteter kan også ha ført til at flere tar i bruk terrenget på andre måter, og at det har blitt vanligere å bevege seg utenfor tilrettelagte ferdselsårer. Bruk av hengekøyer, bålrensing, stisykling og turer til utsiktspunkter eller mer «urørte» områder er alle eksempler på aktiviteter som dels foregår andre steder enn langs veiene eller i randsonen mot vest.

Når det gjelder fordeling av aktiviteter, trekker NINA frem familier på søndagstur, skiløpere, turgåere, joggere, småbarnsforeldre med barnevogn, syklistene på veier og stier, bærplukkere og sopp-sankere, folk som er ute for å bade, vennegjenger som drar ut for å overnatte, folk som er ute for å oppleve og observere natur og klatreentusiaster med videre som driver med buldring. I Østmarka kan man til og med komme til å få øye på ulv eller spor etter ulv. Samlet er aktiviteten betydelig.

Hvilke områder i Østmarka brukes mest?

Når det gjelder hvilke områder i Østmarka folk bruker mest, uttrykte flere av NINAs informanter at det aller meste av ferdselen skjer på veiene, og at dette mønsteret har blitt forsterket over tid. En av informantene anslo at 90 % av markas brukere holder seg til grusveiene. Beskrivelsene stemmer godt med NINAs egne registreringer og med informantenes observasjoner av at det er flere syklistene, flere barnevogner, flere familier, flere folk i alle aldre og med ulik etnisk bakgrunn å se i de mest tilrettelagte områdene av marka.

Aktivitetsintensiteten er desidert størst i de nordvestlige, bolignære delene av Østmarka samt rundt innfallsportene ved Ulsrud, Skullerud og Grønmo.

 Flyktingeruta 1,7
 Røyrvannskoia 2,5
 (DNT) 8
 Losby

 Vangen

 Flyktingeruta
 Holtoppseter 6,8
 Enebakk (Tobøl) 14,6

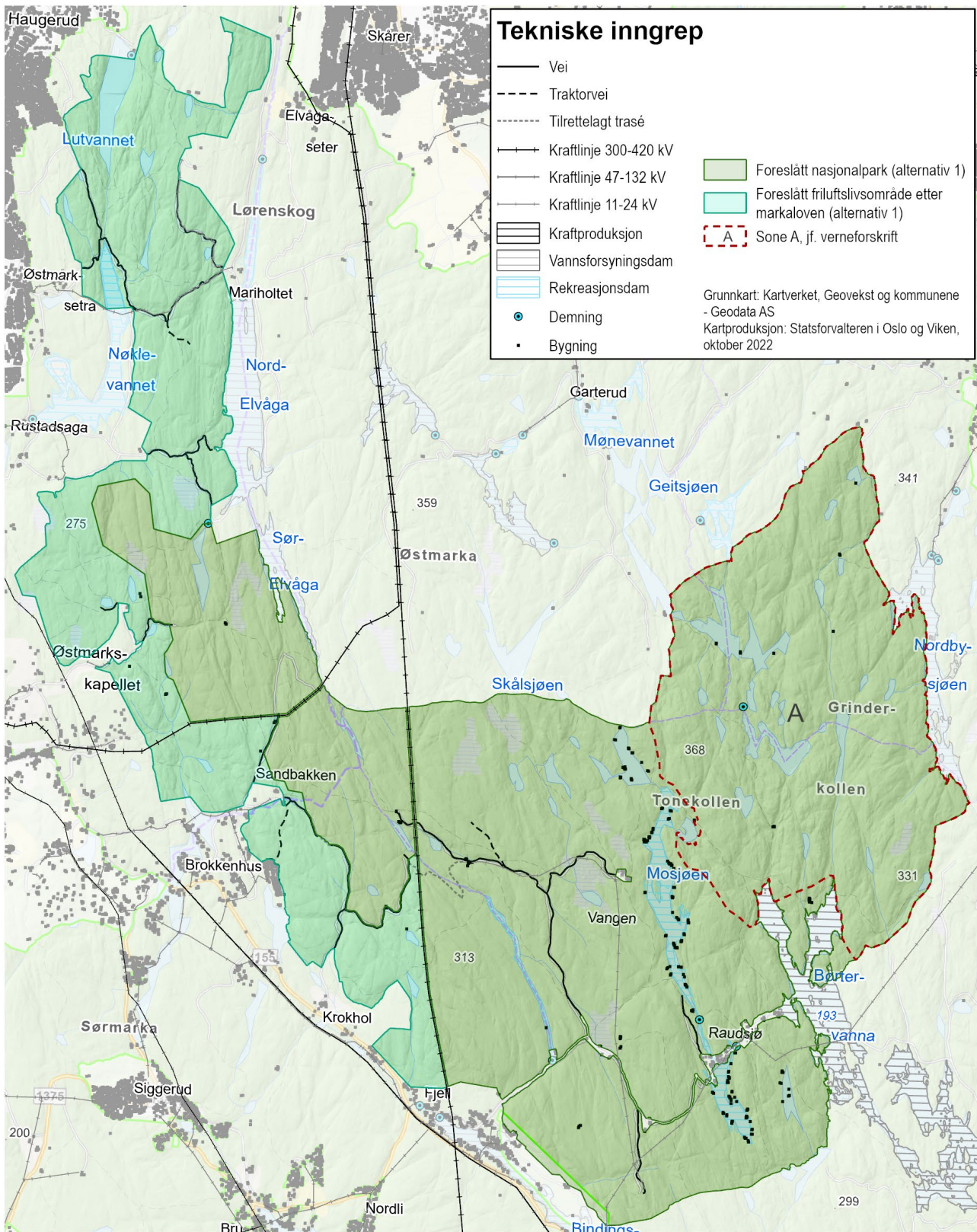
 Rausjø 4,5

 Bøvelstad (DNT) 3,5
 Flateby 13,1

SK
 BR
 Aperit
 fra 15. juni
 dsb

4.3.3 Større tekniske inngrep

Figur 3: Oversikt over ulike tekniske inngrep.

Overordnet blikk på utredningsområdet

Utredningsområdet er heldekkende og inneholder en rekke tekniske inngrep, også inngrep som regnes som «større» i forhold til hva som normalt kan tillates ved vern som nasjonalpark. De tekniske inngrepene er i hovedsak i form av veier, større og mindre kraftledninger, bygninger (i hovedsak mindre og enkle hytter) og noen eldre demninger.

Hyttene

Det er spesielt i de sørlige områdene i Rausjømarka at man finner en god del hytter og øvrig bebyggelse. Her er det større tettheter rundt Mosjøen og Rausjøen, men også noen rundt Tonevannet og Stuttjernet. Nord for Rausjøen ligger Rausjøgrenda med blant annet gamle Rausjø skole og husmannsplassen Øvresaga, som i dag er en ubetjent DNT-hytte. Det er to faste bosetninger i Rausjøgrenda, én ved Bysetermåsan, én ved Øgårdens øst for Rustadsaga og én ved nedre Vangen, nedenfor skistua. Noen av hyttene ved Rausjøgrenda og Rausjø har innlagt strøm. I Rausjømarka ligger også Vangen skistue, med åpen kafeteria alle dager i uken, og Skjelbreia, som normalt er åpen hver søndag.

Kraftledningene

Flere kraftledninger går inn i utredningsområdet. Det strekker seg en 22 kV kraftledning i nordøstlig retning fra Bindingsvannet over Rausjøen og Børtervanna til Gjeddevann, sør for Østmarka naturreservat. Vest for Rausjøen går en avstikker fra den samme ledningen nordover mot Vangen og ender opp ved Skjelbreia. I retningen nord til sør går to store kraftledninger parallelt fra Lørenskog, henholdsvis med spenning 300 kV og 420 kV. Disse skiller vei rett øst for Sør-Elvåga hvor 300 kV-kraftledningen fortsetter sørover til Fjell, mens 420 kV-kraftledningen går vestover og til Klemetsrud. Ved Nøkle vann krysser en 11 kV kraftledning vannet for så å svinge nordover og ende opp ved Haukåsen.

Vann, veier og bruksomfang

I dag er Børtervann og Nord- og Sør-Elvåga (utenfor utredningsområdet) drikkevannforsyningsdammer. I tillegg er Børtervanna magasin for kraftproduksjon. Videre har Nøkle vann status som drikkevannsreserve, men er for øvrig uten regulering. Det er noen eldre dammer i utredningsområdet. Disse er opprinnelig etablert som fløtningsdammer, men kan nå betegnes som rekreasjonsdammer. Det foregår ingen regulering av disse vannene i dag.

Veiene er, med unntak av veien inn til parkeringsplassen på Bysetermåsan, stengt ved bom. Hytteeierne i Rausjømarka har rett til bruk av veiene som tilkomst til hyttene. På Rausjøveien inn til Rausjøgrenda er det 59 eiendommer med kjøretillatelse som gis av Oslo kommune. Alle disse har rett til egen kjøring og ubegrenset rett til besøkskjøring. På veien inn til Vangen er det 30 eiendommer med kjøretillatelse, hvorav 28 hytteeiendommer. De fastboende på Nedre Vangen kan ha ubegrenset besøk, dette gjelder ikke for hytteeiendommene der det kun gis tillatelse for egen bil. I tillegg kommer kjøring til Skiforeningens sportsstue og leirskole; vareleveranser, ansatte, busser og biler med gjester etc. Inn til Skjelbreia er det to eiendommer med kjøretillatelse. En til hytte ved Skjelbreivann og en til plassen Skjelbreia, der Osломarka trekkhundklubb er leietaker. Trekkhundklubben har per i dag 10 besøkstillatelse til kjøring i tillegg til røkteren som passer stedet.

Det er også 15 uavklarte eiendommer (mindre eiendommer med eller uten bebyggelse) som antas å benytte Vangerveien dersom de skal kjøre inn, men som ikke er registrert å ha søkt kjøretillatelse hos kommunen.

Bymiljøetaten som grunneier kjører for eiendomsdrift, oppsyn og vedlikehold. I tillegg brukes veiene som adkomst til vedlikehold og drift av strømmettet samt kjøring til militæranlegget på Svartåsen (ukjent omfang). Det kjøres også av Skiforeningen, DNT og ØX som driver arbeid i skiløyper og stier. Ut over dette kan det gis kjøretillatelse ved spesielle arrangementer. Det kan også forekomme kjøring som ikke har tillatelse.

De fleste veiene som ikke holdes åpne vinterstid, brukes som trasé for skiløyper. Dette gjelder også en god del eldre veilegemer, som ikke lenger brukes som vei, men som har nytteverdi som underlag for skiløyper. Utredningsområdet har et godt utbygd løypenett, som maskinprepareres eller kjøres opp med snøskuter når forholdene er gode.

Det er også etablert hundekjørertrasé med utgangspunkt fra Skjelbreia.

Inngrepsfrie naturområder

Innenfor utredningsområdet er det kartlagt 16,2 km² med inngrepsfrie naturområder (områder med minst 1 km fra tyngre tekniske inngrep). Det største inngrepsfrie området finnes i hovedsak innenfor Østmarka naturreservat, men noe av det strekker seg også utenfor reservatets grenser, i sør og i nord, og i større grad vestover.

4.3.4 Aktivitet, spor og inngrep i Østmarka oppsummert

Vi kan konkludere med at det per i dag er mange tilbud og attraksjoner innenfor eller i tilknytning til området som utredes med tanke på nasjonalpark. Det er seks serveringssteder, flere tilrettelagte bade- og bålplasser, mange utsiktspunkter samt grusveier og merkede stier og løyper. Flere av traseene går gjennom natur med spesielle opplevelseskvaliteter. Videre kommer kulturminner, sportskapell og ubetjente turistforeningshytter.

Utover det som er relatert til restaurering av skog eller myr, kan det synes begrenset hva som er mulig å få til av restaurering/tilbakeføring av inngrep. De aller fleste veiene som ikke brøytes til nytteformål, inngår i hovedløypenettet om vinteren, og mange er turveier om sommeren. Veistrekningene i området har i all hovedsak også en viktig funksjon som for eksempel frakt i forbindelse med drift av serveringsstedene, radartårnet på Haukåsen eller anlegget på Svartåsen i Enebakk. Østmarka har også en ganske lav veitetthet sammenliknet med andre markaområder. Ikke minst på grunn av flerbruksplaner og friluftslivets høye status har det gjennom de siste femti årene vært beskjedne nye veiinngrep.

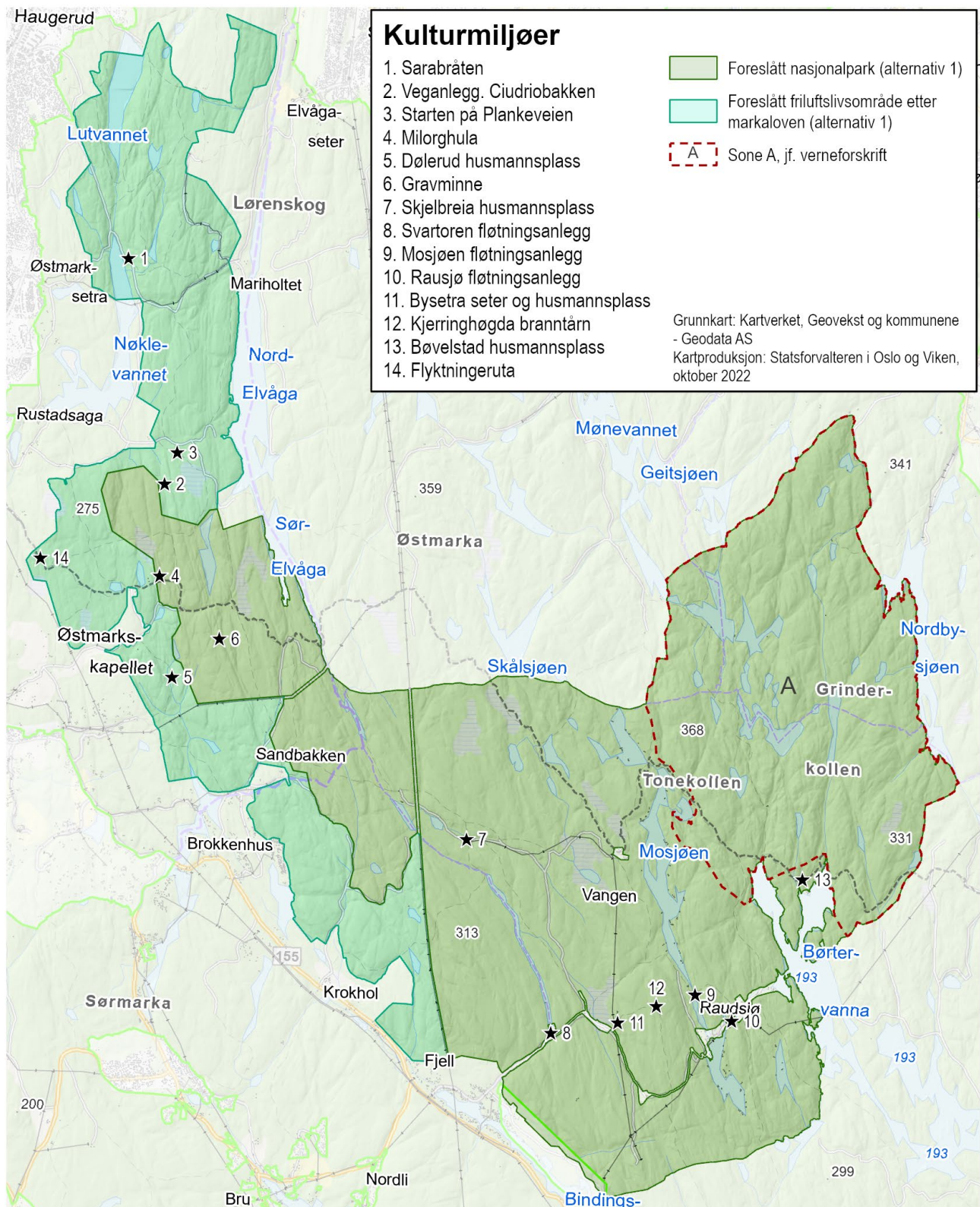
Vannene har høy rekreasjonsverdi både sommer og vinter. Mosjøen ble demmet opp allerede før 1800. Med hensyn til gamle vann vil også vurdering av kulturminneverdi være en viktig faktor.

4.4 Kulturminner og kulturhistorie

Viken fylkeskommune og Byantikvaren i Oslo har i forbindelse med verneprosessen utarbeidet en egen fagrapport om kulturminner og kulturhistorie i utredningsområdet. Rapporten ligger som vedlegg [her](#).

I dette underkapittelet skal vi se nærmere på kulturminner, kulturmiljø og kulturhistorien i Østmarka.

Både verneformene friluftslivsområde og nasjonalpark er egnet til å gi kulturminner en økt oppmerksomhet og beskyttelse. Selv om utredningsområdet har en god del kulturminneobjekter, så anser Statsforvalteren at det er mest nærliggende å knytte den delen av verneformålet som går på kulturminner, til den historiske bruken. Her trekkes spesielt frem transporten av tømmer på vannveier og eldre tømmerfløtingsmagasin som Svartoren, Tonevann, Mosjøen og Rausjøen. I tillegg er det både kulturhistorisk og biologisk viktig å ivareta landskapet på små plasser som Dølerud, Skjelbreia, Bysetra ved Bysetermåsan og Bøvelstad. Også krigshistorien er viktig i Østmarka og her nevnes spesielt flyktningsruta og motstandsbevegelsen sine steder som for eksempel Milorghula, samt ulike krigsminner.

Figur 4: Viser eksempler på ulike kulturminner og kulturmiljøer.

Eksempler på kulturminner som kan være relevant i forhold til verneformål for nasjonalpark og friluftslivsområde:

1. Sarabråten. Kulturmiljø med ruiner etter hovedhus, kuskeboligen og uthus.
2. Veganlegg. Ciudriobakken. Oppmurt sti som følger den smale ryggen på vestsiden av Kruggmyr.
3. Plankeveien. Plankeveien gikk fra Enebakk forbi bygdeborgen på Slottsåsen tilhørende Ekeberg, opp Børterdalen og ut på Børtervann, gjennom Rausjøgrenda opp til Mosjøen, nordvestover til Skjelbreia og Eriksvann, ut på Sør-Elvåga, videre nordover til sydenden av Nord-Elvåga og så vestover opp langs bekken til nordenden av Langvann. Videre over Kruggmyr og ned til Ødegården og ut på Nøklevann og ned til Østensjøvannet og byen.
4. Milorghula ved Smalvann. I en blokkrik og storsteina ur litt øst for Smalvann hadde Milorgområde 13130 ett av sine våpenlagre. Oppunder taket i hulen på en smal hylle var det plass til en del utstyr. Hula er mer enn tre meter dyp og har flere innganger. Her ble det oppbevart maskinpistoler, ammunisjon, sprengstoff og hjemmelagde håndgranater. Hula ble aldri funnet av tyskerne under krigen.
5. Husmannsplass. Dølerud ved Dølerudåsen. Plassen ble solgt fra Store Li til Øvre Gjersrud i 1910, og ble i 1971 kjøpt av Oslo kommune. Fra 2015 er den disponert av Den Norske Turistforening Oslo og omegn. Lokaliteten omfatter våningshus og fire ruiner, røyser, steingjerder og åpent kulturlandskap.
6. Gravminne? Reist stein. Steinen har vært veltet og brukket i to. De to delene er diskret sementert sammen og hele steinen likeledes diskret sementert fast til fjellet.
7. Husmannsplass. Skjelbreia. Skjelbreia var en husmannsplass under Rausjøbruket. Bolighus fra tredjekvartal av 1700-tallet.
8. Fløtningsanlegg. Svartoren.
9. Fløtningsanlegg. Mosjøen.
10. Fløtningsanlegg. Rausjø.
11. Opprinnelig seter, deretter husmannsplass. Bysetra.
12. Branntårnet på Kjerringhøgda.
13. Husmannsplass. Bøvelstad.
14. Flyktningeruta. Flyktningeruta er en vandrerute som er basert på rutene som flyktningelosene benyttet da de førte folk til sikkerhet i Sverige under krigen 1940-45. Flyktningeruta ble innviet 9. juni 1995 i forbindelse med 50-årsjubileet for frigjøringen.

Den nevnte rapporten om kulturverdier gir en god oversikt over kulturminneverdiene i utredningsområdet. I rapporten fremgår det hvilke kulturminneverdier som egner seg til formidling og rapporten har også forslag til skjøtsel/ivaretaking.

I det videre følger et kortfattet utdrag fra den kulturhistoriske rapporten. Det begrenses her til beskrivelser av kulturminner som egner seg spesielt godt til formidling i forbindelse med en nasjonalpark i Østmarka. Kulturminnemyndighetenes ønsker rundt verneformål, forskrifter og skjøtsel kommer også frem.

Østmarka inneholder et mangfold av kulturminner, kulturmiljøer og kulturpåvirka landskap

Ivaretagelse av kulturminnene og kulturmiljøene i Østmarka bør ifølge kulturminnemyndighetene komme klart fram av verneformålet og forskriftene for nasjonalparken. Dette gjelder både de arkeologiske kulturminnene, kulturminner knyttet til husmannsvesenet, setring og skogsdrift og de senere århundrenes bruk av Østmarka til rekreasjon og friluftslivsformål. Det er spesielt viktig å sikre en forsvarlig skjøtsel og bruk av kulturminnene, samt å sikre at hensynet til kulturverdier blir vektlagt ved eventuell naturrestaurering.

Fra innfallsporten Rustadsaga ved Nøklevann er det mulighet for å skilte og legge til rette for en historisk vandrerute langs Gamle Enebakkevei/ Plankeveien. Veifaret har stedvis preg av hulvei, og gravminner langs Gamle Enebakkevei utenfor utredningsområdet indikerer bruk tilbake til jernalder. Langs Plankeveien kan historien om skogbruket og tømmerøkonomien fortelles. Langs Nøklevann ligger også andre kulturminner som er godt egnet for formidling, som ruinen på Sarabråten. Ved Rustadsaga ligger flere verneverdige bygninger, deriblant Sagstua og bygningene på plassen Løkken. Arkeologiske kulturminner på Stallerudåsen (fangstanlegg) ligger også like ved, og kan formidles med informasjonsskilt langs veien. Disse kulturminnene ligger imidlertid inne i et område som er mindre brukt i dag, og det bør derfor ikke legges til rette for en opparbeidet tursti inn til fangstgropene.

Demningsanleggene ved Skjelbreia og ved utløpet av Mosjøen ligger også langs Plankeveien, og er spennende turmål for de som ønsker en litt lengre tur. Disse anleggene bør skjøttes og vedlikeholdes, og kan også tilrettelegges for formidling av fløtningshistorien i marka. Fra Grønmo er blant annet Dølerud og hoppbakken rett ved lett tilgjengelig. Husmannsplassen Dølerud ble sannsynligvis ryddet på 1800-tallet, og er en DNT-hytte i dag. Plassen egner seg fint som del av en historisk rute inn mot serveringsstedet Sandbakken, som også opprinnelig er en husmannsplass. Langs stien til Dølerud er det en kullgrop fra jernalder, som kan formidles f.eks. ved skilting. DNT Oslo og omegn driver også to andre turisthytter innenfor utredningsområdet, Bøvelstad og Øvresaga i Rausjøgrenda. I tillegg ligger Røyriivannskoia rett vest for Østmarka naturreservat, utenfor nasjonalparkområdet. Alle disse hyttene har en historie som strekker seg lenger bak i tid enn turisthyttebruken. Særlig kan Øvresaga trekkes fram som kulturhistorisk turmål. Hytta ligger tett på bygninger, ruiner og andre kulturminner etter det tidligere industrisamfunnet i Rausjøgrenda. Plassen ble bygd ca. 1830 og tilhørte Rausjøbruket. For de som ønsker å oppleve Østmarka gjennom mer enn en dagstur har Flyktningeruta stort potensial. Turen har status om historisk vandrerute i dag. Langs ruta kan man oppleve Milorghula og flere andre viktige steder som forteller om motstandsbevegelsen under 2. verdenskrig. Bøvelstad er en tidligere husmannsplass som ble DNT-hytte i 2011, og er en viktig stopp og hoved-overnattingssted for turgåere på Flyktningeruta på strekningen Skullerud – Øyeren.

Bøvelstad har en rik historie, og stedet hadde fastboende helt frem til 1950-tallet. Flere av serveringsstedene i marka ligger i verneverdige bygninger med en historie som er verd å formidle. Vangen, Skjelbreia og Sandbakken er alle tidligere husmannsplasser som er gjort om til skistuer/ serveringssteder.

4.5 Informasjon og innspill fra eksterne

Vi har vært opptatt av å ha en inkluderende prosess der alle skal få muligheten til å bli hørt.

Statsforvalteren mottok 59 skriftlige innspill til oppstartsmeldingen. Disse ligger som vedlegg sammen med et skriftlig sammendrag av innspillene. I tillegg har det vært holdt rundt 40 møter med organisasjoner som representerer næring, miljøvern, idrett, friluftsliv samt kommuner med videre. Det har også vært holdt fire møter i referansegruppa for verneprosessen. Innspillene som Statsforvalteren har mottatt i verneprosessen, spriker naturlig nok en del – og gjerne i samsvar med de interessene som de ulike organisasjonene har som mål å ivareta.

I vedlegget sammendrag av innspill til oppstartsmeldingen, er innspillene også gjengitt i kortform. For enkelthets skyld har vi her sortert innspillene tematisk, innspillene som ikke lot seg innplassere tematisk, har vi sortert under «Øvrige innspill mottatt i verneprosessen». Vi kommenterer ikke de konkrete innspillene i vedlegget, men Statsforvalterens vurdering vil komme frem i kapittel 5 «Vurdering av utredningsområdet» og i kapittel 6 «Løsningsforslag». Etter høringen vil alle innkomne merknader til høringen gjennomgå og kommenteres i Statsforvalterens tilrådning til Miljødirektoratet.

Eksempel på typisk hytte ved et av "hyttevannene" i utredningsområdet.

5. VURDERING AV UTREDNINGSSOMRÅDET

Statsforvalteren har gjort vurderinger av områdets egnethet for vern, av bruk og ulike inngrep, og i denne delen drøfter vi mulighetene og begrensningene som følger av dette, på et overordnet nivå. Først ser vi på områdenes egnethet inndelt etter bruk og inngrep, før vi til slutt kommer med en overordnet vurdering. Løsningsforslag med ulike alternativer finner dere i kapittel 6.

5.1 Områdenes egnethet for vern

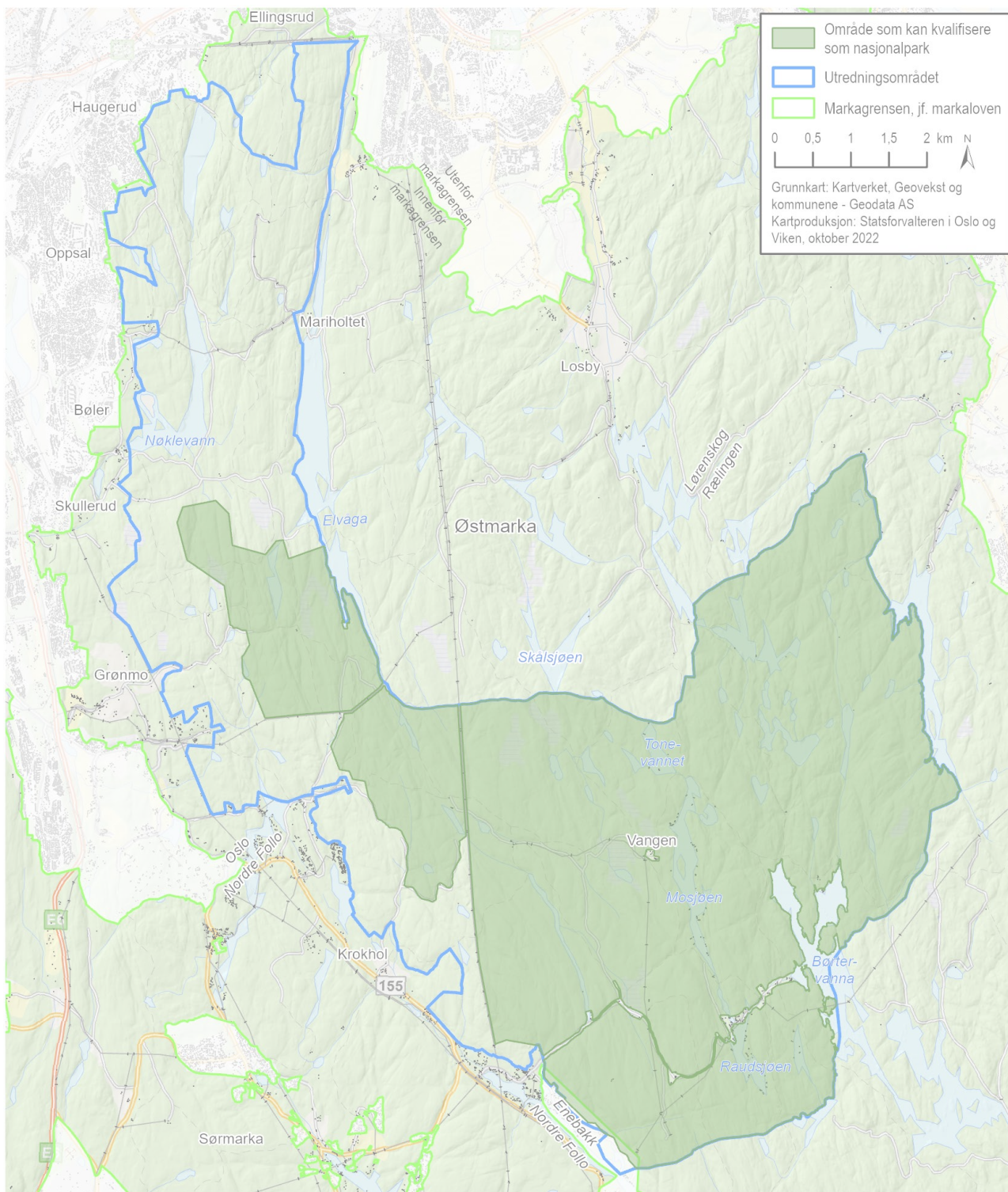
Områder som ikke foreslås vernet

Rundt de store utfartsområdene som Østmarkasetra, Lutvann, Skullerud, Rustadsaga og Grønmo ligger det areal med både intens og variert bruk. Områdene brukes mye av idretten, til trening og ulike konkurranser og arrangementer. Områdene er derfor viktige i et lokalmiljø- og folkehelseperspektiv, og det vil fort komme ønske om ny, tilpasset tilrettelegging for ulike aktiviteter. Slike områder bør etter Statsforvalterens syn ikke vernes av hensyn til disse brukerinteressene. Vi mener også at nytt vern rundt veien inn til Rausjøgrenda og rundt skistua og leirskolen på Vangen kan være utfordrende av hensyn til brukerinteresser og senere forvaltning av området.

Områder vi mener er egnet som nasjonalpark

Områdene som etter vår vurdering er egnet for nasjonalparkvern fremgår av figur 5. Disse områdene bør ved et eventuelt vern forvaltes og skjøttes for både å ivareta og å øke naturkvalitetene knyttet til helheten i skogøkosystemet. Slik skjøtsel vil også øke opplevelseskvalitetene.

Formålet med vern bør ta utgangspunkt i områdets naturkvaliteter. Sett i lys av at områdene er svært viktig for rekreasjon og friluftsliv, og også de høye kulturverdiene, bør både friluftshensyn og kulturminnevern fremgå av verneformålet.

Figur 5: Viser område i grønt innenfor utredningsområdet som etter Statsforvalterens vurdering er kvalifisert som nasjonalpark.

Østmarka naturreservat kan inngå i en nasjonalpark

Østmarka naturreservat fikk sin endelige avgrensning i 2002 etter lang tids arbeid for vern og langsiktig ivaretagelse av verneverdiene. Verneforskriftene er etter dagens standard relativt strenge med forbud blant annet mot sykling, ridning og idrettsarrangementer.

Statsforvalteren har fått noen eksterne innspill knyttet til naturreservatet, og disse gir tydelig uttrykk for at man ikke ønsker en oppmyking eller liberalisering av verneregimet i naturreservatet. For å ivareta dette er det flere som tar til orde for å videreføre naturreservatet som i dag – og som i så fall blir den «innerste og strengeste» delen av området. Samtidig er det mer vanlig å inkludere eldre vern i nye nasjonalparker, men da gjerne i form av en egen «sone» og med et justert restriksjonsnivå for denne sonen. Flere har tatt opp mulige utfordringer knyttet til å formidle ulike verneregler i ulike delområder. Majoriteten av besøkende i Østmarka praktiserer det som kan regnes som et sporeløst friluftsliv, og vi mener det er lite sannsynlig at denne adferden vil endres som følge av endret verneform fra naturreservat til nasjonalpark. For de som ønsker å gjennomføre et arrangement eller eventuelt et tiltak, så bør det ved bruk av digitale kart eller annet informasjonsmateriell enkelt kunne komme frem hvilke regler som gjelder i ulike områder. Statsforvalteren mener at verneregimet for eksisterende naturreservat i hovedsak bør videreføres for dette området ved å inkludere restriksjonsnivået gjennom en egen sone i verneforskriften for nasjonalparken.

Områder som er egnet til friluftslivsvern

Behovene knyttet til de høye friluftslivsinteressene, vurderes isolert til å være best ivaretatt gjennom bruken av verneformen friluftslivsvern etter markaloven (§11). Området som kan være egnet for friluftslivsvern ligger i den vestlige delen av utredningsområdet, fra eksisterende Hauktjern friluftslivsområde i nord og ned til nærområdene til Østmarkskapellet, Sandbakken og Krokhol i sør.

Dette store området i vest vurderes å imøtekomme en rekke av de kriteriene som i henhold til forarbeidene til markaloven stilles til naturen i slike områder, referert i kapittel 2. Vi trekker her frem områdets variasjon, mangfold og kompleksitet, vekslingen mellom skogrommenes størrelse og form, landskapsrom mellom åser og topper og områdets forekomst av vann, bekker og myrer. Vi mener at også den dokumenterte bruken av området og tilgjengeligheten taler for friluftslivsvern. Områdets friluftslivsverdier ble for øvrig kartlagt for områdene Spinneren og Hauktjern i 2012. Kartleggingen som da ble utført etter en egen metodikk for vurdering av opplevelseskvaliteter, viste at disse områdene var viktige for opplevelse, men også for biologisk mangfold. Ut fra vår kjennskap til skogsområdene og bruken, vurderes de øvrige mellomliggende områdene til også å ha høye friluftslivskvaliteter.

I områder med friluftslivsvern bør verneområdets primære formål være naturopplevelse – men deretter også ivaretagelse av naturverdier og kulturminner. Skjøtsel av verneområdet vil dermed i hovedsak rettes mot å ivareta eller øke naturopplevelsen, men indirekte vil også naturverdiene øke. Et eksempel er hvis skogbildet i deler av de mest påvirkede områdene på sikt går fra å være ensjiktet monokultur til en flersjiktet skog med alder og artsvariasjon. Eventuelle tiltak som vurderes å øke opplevelsesverdiene som tilrettelegging for opplevelse i tråd med verneformålet, vil også lettere kunne gjennomføres.

5.2 Vurdering av enkelte inngrep

Veier

Nasjonalpark stiller krav til at området skal være uten tyngre naturinngrep. Selv om en rekke nasjonalparker har grusveier av varierende lengde liggende innenfor vernegrensen, er det mål med minst mulig inngrep som for eksempel veier innenfor grensene. Sentralt i Østmarka ligger utfartsparkeringen Bysetermåsan. Fra Bysetermåsan går det en vei sørøst mot Rausjøgrenda og en vei nordover mot Vangen og Skjelbreia. Begge disse skal normalt være stengt med bom. Fra veien mot Rausjøgrenda, går det en vei rett sør mot en installasjon til Forsvaret. Denne er stengt med bom. I tillegg går det en vei fra Rausjøen og rett nord til Mosjøen. Denne brukes av flere av hytteeierne ved Mosjøen, mens de fleste nok kjører til og parkerer ved Vangen. I Statsforvalterens oppdrag om høring av verneforslag fra Miljødirektoratet, så fremkommer det at veiene til Skjelbreia og Vangen skal inngå i nasjonalparken.

Statsforvalteren mener at veien til Bysetermosan, parkeringsområdene her og veien videre til Rausjøgrenda samt de bygningene som ligger i nærheten til veien, ikke bør vernes. Dette vil kunne gjennomføres gjennom en innsnevring av vernegrensen. Det bør også settes av tilstrekkelig rom rundt utfartsparkeringen på Bysetermåsan med tanke på mulige fremtidige behov.

Vi mener at en slik innsnevring er uproblematisk med tanke på naturkvalitetene, samtidig som det er praktisk og forvaltningsmessig gunstig å ikke inkludere Rausjøgrenda og veien dit i et mulig vern.

Når det gjelder øvrige veier som blir liggende i området med mulig *friluftslivvern*, så er denne verneformen ikke like restriktiv med tanke på eksisterende inngrep som et nasjonalparkvern. Vi foreslår at eksisterende veier blir liggende innenfor vernegrensen for friluftsvernområdet, og at eksisterende bruk for nytteformål tillates i verneforskriftene.

Hytter

Hytter vil normalt ikke regnes som et «vesentlig inngrep» i henhold til krav for opprettelse av nasjonalpark. Det er som et eksempel 185 bygninger, hvorav 64 hytter, innenfor grensene til Hvaler nasjonalpark. Hyttene i utredningsområdet er i all hovedsak små og av enkel standard. Selv om disse hyttene er lite synlige i landskapet, er tettheten ganske høy rundt spesielt Mosjøen, Rausjøen og Rausjøgrenda. I tillegg er det 15-20 hytter som i hovedsak ligger rundt Tonevann og Stuttjernet.

Statsforvalteren har i høringsforslaget lagt til grunn at hytteeiernes behov rundt bruk, vedlikehold og mulig tilkomst, skal ivaretas slik at eventuelt vern ikke vil ha noen vesentlig innskrenking i henhold til dagens regime etter markaloven, plan- og bygningsloven og motorferdselloven.

Dammer

I området som foreslås som nasjonalpark vil det i forslaget til Statsforvalteren være noen gamle tømmerfløtningsmagasiner som trolig er eldre enn 150 år. Disse er Svartoren, Mosjøen og Rausjøen. Vannene er ikke regulert, men det er mulig å senke vannstanden noe siden terskelen i utløpet ofte er tømmerkasser som kan tas stykkevis opp. Disse vannene har svært høy rekreasjonsverdi og er kulturminner fra tømmerfløtningstiden. De innehar også naturfaglige verdier. Svartoren defineres av NVE som en rekreasjonsdam. Selve demningen til Svartoren og Rausjøen foreslås imidlertid lagt utenfor verneområdet fordi de enkelt kan grenses ut sammen med veien inn til Bysetermåsan og videre mot Rausjøgrenda.

Grensen er videre lagt rundt Børtervanna siden dette vannet er regulert som drikkevannsforsyning og til magasin til kraftproduksjon, men med noen mindre øyer omfattet av vern.

Kraftledninger

Det ligger noen kraftledninger med lavere spenning (22 kV) innenfor området som foreslås som nasjonalpark. Disse forsyner noen av hyttene og husene ved Rausjøen og Rausjøgrenda, samt Vangen, Skjelbreia og forsvarrets anlegg ved Andersrudåsen. De vurderes på grunn av spenningsnivået som mindre tekniske inngrep og kan i henhold til forarbeidene til naturmangfoldloven, samt i henhold til etablert praksis i øvrige nasjonalparker, inngå i verneområdet. Det blir i så fall unntak i verneforskriften for vedlikehold, oppgradering og motorisert ferdsel tilsvarende gjeldende praksis for øvrige verneområder.

I utredningsområdet er det også to store kraftledninger, henholdsvis med spenning 300 kV og 420 kV. 300 kV-kraftledningen går nord-sør gjennom utredningsområdet fra Røykås transformatorstasjon i Lørenskog til Tegneby transformatorstasjon, mens 420 kV-kraftledningen kommer inn i utredningsområdet fra Klemetsrud i vest og går gjennom utredningsområdet øst-vest til den treffer 300 kV-ledningen.

Disse regnes som tyngre naturinngrep, selv om påvirkningen på landskapet vurderes å være mindre her enn i for eksempel et høyfjellsområde. Disse kraftledningene vil etter dagens praksis ikke kunne ligge innenfor grensene i en nasjonalpark.

Tilsvarende utfordringer i andre nasjonalparker har man imidlertid løst på litt ulikt vis. Breheimen nasjonalpark er delt i to deler av veien over Strynefjellet, mens de nyere nasjonalparkene Færder, Raet og Jomfruland operer med hull av ulik størrelse i verneflaten for å unngå større tekniske inngrep.

Siden store skogområder uten øvrige større tekniske inngrep og med høy verneverdi blir liggende både vest for den nord-sørgående linjen og nord for den øst-vestgående, mener Statsforvalteren at området som kvalifiserer for nasjonalpark kan deles i ett stort polygon øst for kraftledningen og to mindre vest for kraftledningen. Vår vurdering er at fordelene ved en slik tredeling er større enn ulempene i et kupert skogområde som Østmarka. Kraftledningen er lite dominerende i denne type landskap, og har en begrenset økologisk effekt. På lengre sikt kan det også komme endringer i kraftsystemet som gjør det mulig å tilbakeføre kraftledningene, og å binde sammen området. Disse tre delområdene vil både biologisk, forvaltnings- og opplevelsesmessig kunne fremstå som ett verneområde, men de vil i så fall ha en rundt 40 meter trasé mellom seg, tilsvarende bredden som er nødvendig for drift og vedlikehold av krafttraseene.

420 kV kraftledning gjennom utredningsområdet sør for Spinneren.

6. LØSNINGSFORSLAG

Vi har utarbeidet alternative avgrensninger med ulike verneformer som vi beskriver i dette kapitlet. Høringen omfatter et hovedforslag for vern (alternativ 1) og to alternativer (alternativ 2 og 3) i tråd med føringene fra departementet. I tillegg til å gjennomgå alternativene, ser vi på konsekvenser og effekter av vern som nasjonalpark, friluftslivsvern og naturreservat.

6.1 Alternative avgrensninger

I kapittel 2 har vi redegjort for vilkårene som må være oppfylt for at et område kan vernes som nasjonalpark - krav til områdets størrelse, kvalitet og graden av inngrep. Avgrensningen av området har betydning for vurderingen av om vilkårene for vern er oppfylt. Vilkaene er minstekrav. Oppfyller området minstekravene, beror det på et bredt forvaltningskjønn om det skal vernes som nasjonalpark. Vi viser til forrige kapittel for en utdypende beskrivelse av forholdene i utredningsområdet.

Under vil vi presentere Statsforvalterens forslag til avgrensning og verneform.

I tillegg til dette forslaget, så presenteres også to andre alternativer;

- Det ene alternativet er en kombinasjon av en mindre nasjonalpark øst i utredningsområdet og med et naturreservat i stedet for nasjonalpark vest for de større kraftlinjene, samt ett friluftslivsområde i vest.
- I det andre alternativet droppes vern som nasjonalpark. I stedet utvides eksisterende naturreservat til å gjelde alt areal som foreslås som nasjonalpark i Statsforvalterens primære forslag. I tillegg vil friluftsvernområdet i vest være som i Statsforvalterens primære forslag.

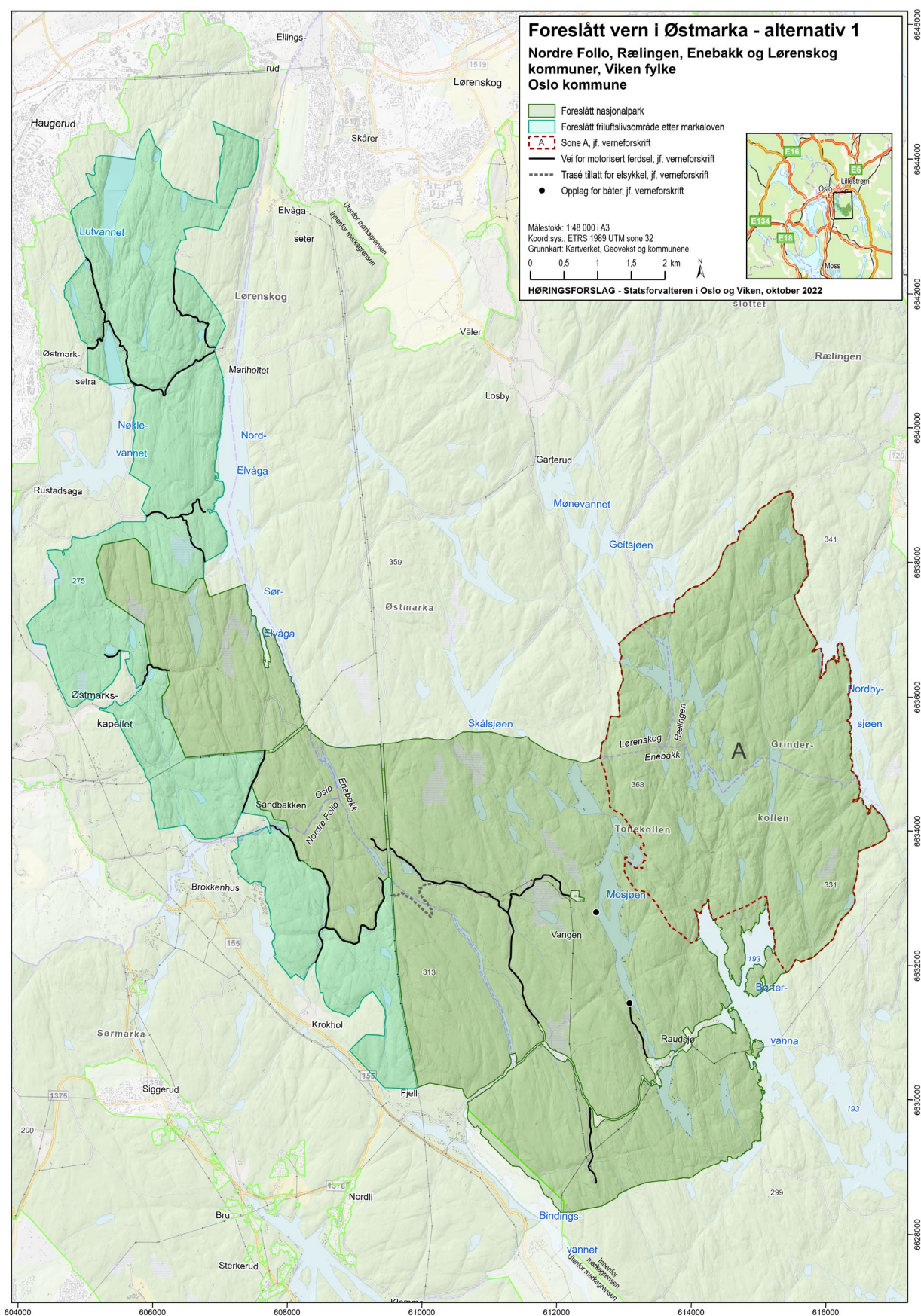
6.1.1 Alternativ 1: Statsforvalterens forslag

Størrelse

Friluftslivsvern	ca. 19,3 km ²
Nasjonalpark	ca. 54,0 km ²
Totalt vernet areal	ca. 73,4 km ²

Markalovens virkeområde i Østmarka, ikke omfattet av vern: ca. 150,4 km²

Basert på de eksterne fagrapportene knyttet til naturverdier og bruk, informasjon fra egne befaringer og en rekke innspill fra aktuelle organisasjoner med flere, er det Statsforvalterens vurdering at de ulike målene for vern i kapittel 3, best oppfylles ved en kombinasjon av områder hvor det på grunn av bruksintensiteten ikke foreslås nytt vern, områder med friluftslivsvern (etter markaloven § 11) og områder med nasjonalparkvern (etter naturmangfoldloven § 35).

Figur 6: Markalovens virkeområde fremkommer i bakgrunnen, område for friluftslivsvern i lys grønt og område med mulig nasjonalpark i mørk grønt. Den stiplete røde linjen viser eksisterende Østmarka naturreservat som foreslås som sone A i nasjonalparken.

Statsforvalteren mener at en slik inndeling av utredningsområdet vil gi en høy oppnåelse av målet med vern knyttet til naturvern, friluftsliv, helse og kulturminnevern.

Vi foreslår i dette alternativet en tredelt nasjonalpark bestående av ett stort område øst for den nord-sørgående kraftledningen og to mindre områder like vest og nord for eksisterende større kraftledninger.

Selv om de to store kraftledningene etter gjeldende forvaltningspraksis ikke kan omfattes av et nasjonalparkvern, har disse inngrepene likevel begrenset negativ virkning på verne kvalitetene. Vår vurdering er at disse delområdene innehar nasjonalparkkvaliteter knyttet til naturmangfold og fravær av større inngrep – og tilstrekkelig størrelse. Totalt vil disse tre delområdene være på 54 km², hvorav eksisterende naturreservat utgjør 17,8 km².

Den minste nasjonalparken i Norge var, frem til den inngikk i Langsua nasjonalpark fra 2011, Ormtjernkapen nasjonalpark på 8,5 km².

Fordelen av skjøtsel, felles forvaltning og det å ligge nært hovedstaden

Statsforvalteren mener at fordelene ved at disse områdene forvaltes og skjøttes for å ivareta og å øke verne kvalitetene, veier tyngre enn ulempene ved at de ligger inntil hverandre, men ikke fysisk er sammenhengende på grunn av kraftledningene. Bruken av områdene er i hovedsak av en slik art at vi mener at opplevelsene totalt sett vil øke med forvaltningen og skjøtselen som et vern vil medføre.

For å kunne realisere de mulige samfunnsøkonomiske gevinstene ved en nasjonalpark, vurderer vi også at det vil være en fordel at en ny nasjonalpark får nærhet til hovedstaden. Den samfunnsøkonomiske vurderingen til Menon viser at nærhet til byen (og eventuelt besøkssenter) vil gi en høyere samfunnsgevinst.

Denne nærheten oppnår man i større grad dersom de to delområdene vest for kraftledningen får nasjonalparkstatus.

Hvorfor ikke naturreservat eller landskapsvern i Statsforvalterens forslag?

Mulig vern som naturreservat vurderes i alternativ 2 og 3, men vi har ikke inkludert vern som naturreservat eller landskapsvern i vårt hovedalternativ.

Naturreservat er den strengeste verneformen vi har og er rettet mot bevaring og videreutvikling av naturkvaliteter. I naturreservat inkluderer man ikke hensyn som opplevelse, friluftsliv og kulturminner i verneformålet. Verneforskriftene for et naturreservat kan likevel åpne for de aktivitetene som vi anbefaler at det åpnes for i vårt forslag til nasjonalpark og friluftslivsområde. Ulike typer tiltak som trenger dispensasjon må likevel ikke være negativt i henhold til verneformålet. Vår vurdering er at det er mest hensiktsmessig å benytte verneformer som åpner for at naturopplevelse, friluftsliv og kulturminner med videre innlemmes som en direkte del av verneformålet.

Vern som nasjonalpark antas med tiden også å være identitetsskapende for de som bor i kommunene rundt Østmarka og Menons samfunnsøkonomiske vurdering tilsier at man kan forvente en økt samfunnsøkonomisk gevinst som følge av denne verneformen. Det er også et poeng å ikke bruke flere verneformer enn nødvendig. Vi mener at verneverdiene som vi ønsker å ivareta, godt ivaretas gjennom vern etter markalovens §11 og vern som nasjonalpark. Vi foreslår derfor ikke naturreservat som verneform i hovedforslag, selv om det er areal som tilfredsstillende kravene til vern etter denne verneformen.

Landskapsvern er en verneform med et lavere restriksjonsnivå enn nasjonalpark og naturreservat. Den er godt egnet til å ivareta større og verdifulle kulturlandskap, men mindre egnet for verneområder som består av mye skog. Innenfor markagrensen vil et landskapsvern i liten grad bidra til økt beskyttelse av verneverdiene. Vi har vurdert bruk av verneformen for kulturlandskapet i Rausjøgrenda. Til tross for å ha høye opplevelsverdier, er Rausjøgrenda-området såpass lite at et eget landskapsvern er lite hensiktsmessig.

Hva med Østmarka naturreservat?

Når det gjelder forholdet til eksisterende Østmarka naturreservat, foreslår vi at eksisterende naturreservat innlemmes i nasjonalparken, men at arealet fremkommer som en egen sone. For denne sonen vil det

fastsettes særskilte bestemmelser som skal sikre at restriksjonsnivået for dagens naturreservat i all hovedsak videreføres. Det er enklere for brukere og tiltakshavere å forholde seg til to verneformer (friluftslivsvern og nasjonalparkvern) – selv om vernereglene for dette området blir relativt like i de tre alternativene.

Grensedragning og områder hvor det ikke foreslås vern

Alle alternativene i denne høringen innebærer at et belte langs bebyggelsen i Oslo i vest, og nærområdene rundt de store utfartsområdene som Østmarkssetra, Lutvann, Skullerud, Rustadssaga og Grønmo, ikke vernes. Selv om skogen i disse områdene kan ha vernekvaliteter, er intensitet og variasjon i bruk så høy at vi mener disse områdene ikke er egnet for vern.

Statsforvalteren foreslår å unngå vern rundt veien inn til Bysetermåsan og et område rundt parkeringsarealene her, og videre inn til Rausjøgrenda. Her er også direkte tilgrensende hytteeiendommer og bebyggelse grenset ut. Eiendommene har ingen spesielle vernekvaliteter.

Vi foreslår også at området Vangen skistue med Nedre Vangen og parkeringsplass grenses ut av nasjonalparken som en åpning eller «et hull» i vernekartet.

På Vangen er det både skistue og leirskole. Aktiviteten er til tider svært høy. Vangen tar imot flere tusen barn på leirskole hvert år, og tilbudet er så attraktivt at flere skoler står på venteliste. Vertskapet har noen husdyr som sau, gris og hest. Skiforeningen som eier Vangen peker på behov og ønske om å sikre god drift, vedlikehold og utvikling. I umiddelbar nærhet til Vangen ligger en eldre eiendom på Nedre Vangen, hvor grunneier Oslo kommune har en langtids utleieavtale. Bygningene og tunet på Nedre Vangen ligger like sørøst for Vangen. Hytteeiere ved blant annet Mosjøen har også rett til å bruke veien inn til Vangen hvor de parkerer. De fleste hytteeierne har enkle båter liggende ved Mosjøen nedenfor Vangen. Den samlede aktiviteten knyttet til leirskole, skistue, bruken av Nedre Vangen og parkering av biler er dermed betydelig, og det må også forventes at dette vil øke.

I Statsforvalterens oppdrag kommer det tydelig frem at verneforslaget ikke skal legge begrensninger på bruk og drift av hytter, overnattings- og serveringssteder. Vi har etter en helhetlig vurdering lagt vekt på at aktiviteten på Vangen er betydelig og at Skiforeningen ikke ønsker området inkludert i et vern med tanke på fremtidig drift og utvikling, og anbefaler dermed at Vangen og Nedre Vangen utelates vern.

Vi vil også peke på at det i de nye og hovedsakelig marine nasjonalparkene Færder, Jomfruland og Raet, er benyttet «hull» eller innsnevringer i vernekartene for å grense ut større tekniske inngrep. Virkningen som bygningsmassen på Vangen og med tilhørende aktiviteter vil ha på et omkringliggende nasjonalparkområde anser vi ligger godt innenfor hva som tidligere er akseptert i nasjonalparker i Norge.

Vern etter markaloven i vest

Når det gjelder verneformen friluftslivsområde etter markaloven, stiller ikke denne verneformen samme krav til fravær av tyngre naturinngrep.

I vest foreslås vern som friluftslivsområde etter markaloven §11. Disse områdene er mye brukt til friluftsliv, men av et lavere omfang og variasjon enn områdene langs bygrensen og rundt utfartsstedene. Vi foreslår at områdets verdi for friluftsliv og naturopplevelser ivaretas og videreutvikles gjennom verneområdeforvaltning og aktiv skjøtsel og naturrestaurering. Naturkvalitetene vil i all hovedsak også nyte godt av denne skjøtelsen. Forskning og tidligere kartlegginger viser at skog med høye naturkvaliteter (høy variasjon i alder og antall arter) også har høye opplevelseskvaliteter.

Innsnevringer

Nord i forslaget til friluftslivsområde er det en innsnevring hvor det er to større, private eiendommer. Statsforvalteren fikk i september 2022 et formelt tilbud om frivillig vern av disse eiendommene. Dersom man får inkludert eiendommene i friluftslivsområdet, så vil det bli en bedre arrondering for å ivareta verneformålet. Men formalkravene knyttet til verneprosesser etter naturmangfoldloven sier at det må formelt meldes oppstart av verneprosess, før disse to eiendommene kan inngå i et samlet høringsforslag. Vi kan dermed foreløpig ikke inkludere disse i dette forslaget, men regner med at området senere kan utvides med disse to eiendommene.

De øvrige innsnevringene i forhold til oppstartsområdet i vest, skyldes i all hovedsak bruksintensiteten gjennom idrett, trening, konkurranser og arrangement. Det kan være hensiktsmessig for denne aktiviteten at større områder i vest, samt rundt de største utfartsstedene, ikke omfattes av vern. De to innsnevringene i nord og nordøst som avviker fra oppstartsområdet, skyldes større områder med yngre bestandsskog, og at det var ønskelig at radarstasjonen på Haukåsen og en tilgrensende, større privat eiendom ble liggende utenfor et vern. Det er også en innsnevring sør i området ved Krokhol. Eiendommen som er utelatt her er en privat skogeiendom.

Vi har i forslaget til nasjonalparkgrenser over tatt utgangspunkt i hva man tidligere har akseptert av inngrep i noen øvrige nasjonalparker i Norge, og hvordan man har håndtert større inngrep gjennom deling eller bruk av åpninger i vernekartet. Noen av disse verneområdene har imidlertid et mye større totalareal. Samtidig har lavtliggende skogområder et rikere biologisk mangfold enn høytliggende fjellområder, og tekniske inngrep som veier, kraftledninger og hytter virker mindre dominerende i skogen enn på fjellet - og spesielt i et småkupert område som Østmarka. Skal man bruke en løsning med deling, så bør imidlertid fordelene for verneverdiene og opplevelse av dette vurderes å være klart større enn ulempene. Vi mener at det er en slik overvekt av fordeler, som tilsier at man kan akseptere en nasjonalpark som i biologisk forstand vil være en enhet - men hvor det er delområder som ligger adskilt av kraftledninger.

6.1.2 Alternativ 2: En mindre nasjonalpark

En del av Statsforvalteren sitt oppdrag er å vurdere alternative verneformer i tilgrensende arealer til en mulig nasjonalpark og som alternativer til nasjonalpark.

Størrelse

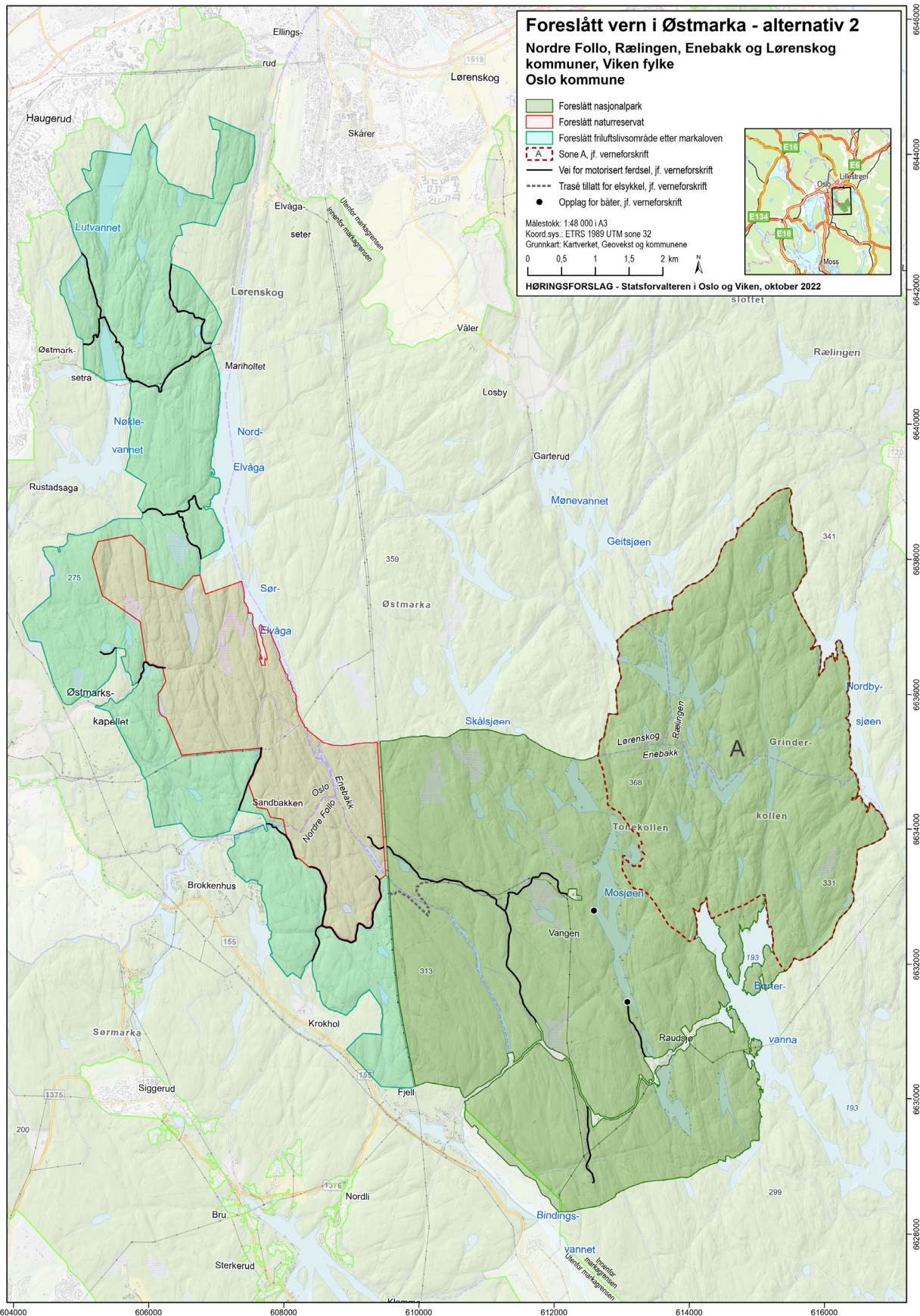
Friluftsvern	ca. 19,3 km ²
Nasjonalpark	ca. 45,1 km ²
Naturresevat	ca. 8,9 km ²
Totalt vernet areal	ca. 73,4 km ²

Alternativ 2 består av en mindre nasjonalpark øst for kraftledningen, i kombinasjon med naturresevat vest for kraftledningen og friluftslivsområde i vest, se figur 7.

Dette alternativet vil gjøre at området som vernes som nasjonalpark ikke deles av kraftledningene, og det vil dermed også ha et redusert areal. For å ivareta de biologiske verdiene, vil arealet vest for kraftledninger som i Statsforvalterens forslag var foreslått som nasjonalpark, i dette alternativet vernes som naturresevat. Videre så har også dette alternativet friluftslivsområde i vest slik som i Statsforvalterens sitt primære forslag.

Alternativet vil dermed ha tre ulike vernede områder; en nasjonalpark, et naturresevat og et friluftslivsområde. Disse ligger i praksis inntil hverandre og har relativt likt restriksjonsnivå, men vernehjemmelen for nasjonalpark knyttet til inngrepsnivå utfordres ikke i samme grad som i Statsforvalterens forslag, siden man ikke deler opp nasjonalparkområdet. Alternativet vil i tilstrekkelig grad ivareta både naturmiljøet og hensyn knyttet til bruk og opplevelse, men vil muligens være noe mer utfordrende knyttet til praktisk informasjon om verneområdene. Dette siden ulike verneformer i ulike områder og med forskjellige verneforskrifter kan oppfattes som forvirrende.

Den antatt høyere samfunnsøkonomiske verdiskapningen knyttet til selve nasjonalparken, jf. Menons vurdering, antas også å være mindre enn i Statsforvalterens forslag.

Figur 7: Alternativ 2 - En mindre nasjonalpark.

6.1.3 Alternativ 3: En utvidelse av Østmarka naturreservat i stedet for nasjonalpark

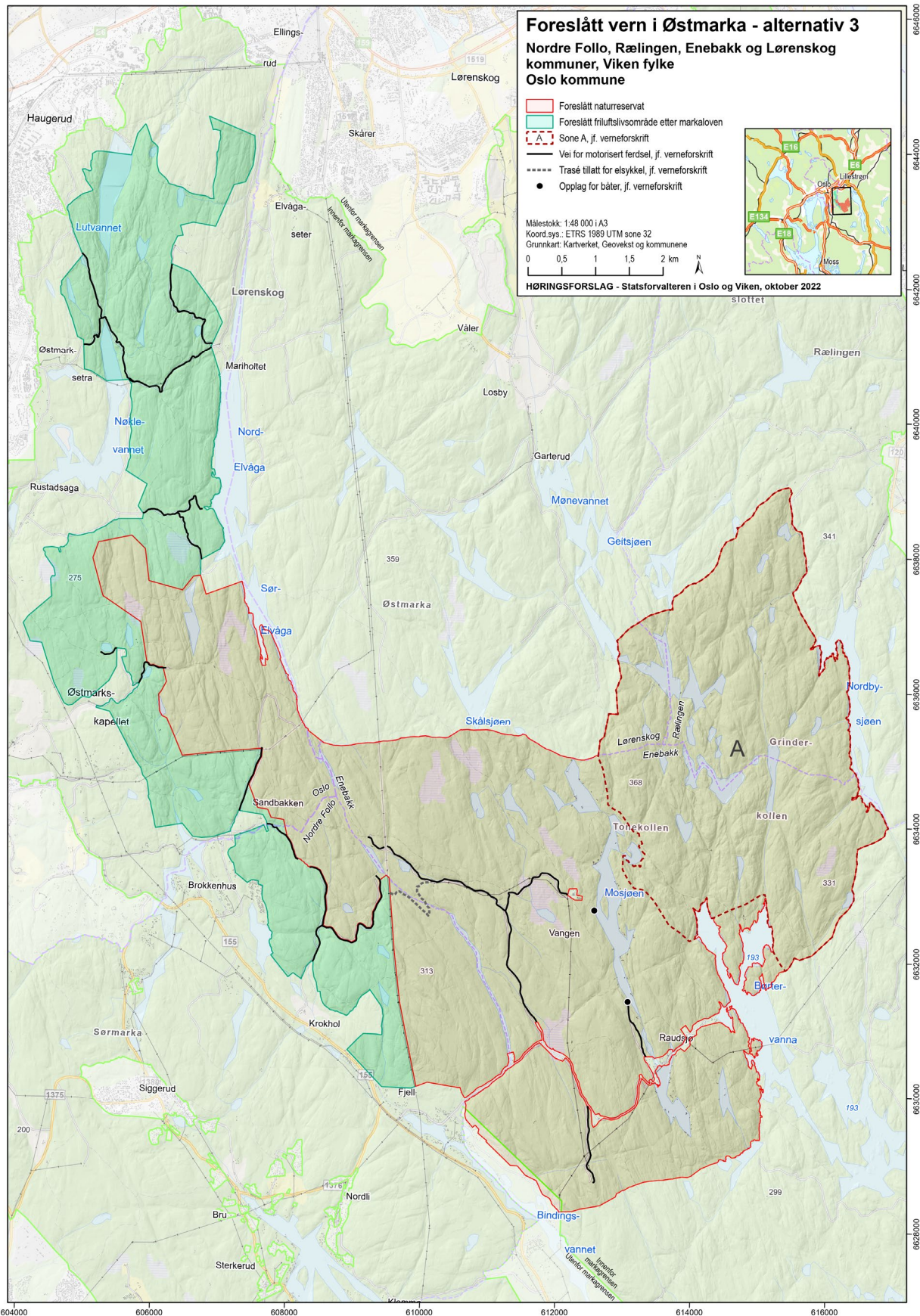
Størrelse

Friluftsvern	ca. 19,3 km ²
Naturreservat	ca. 54,1 km ²
Totalt vernet areal	ca. 73,4 km ²

Dette alternativet består av en relativt stor utvidelse av eksisterende Østmarka naturreservat, slik at det arealet som i Statsforvalterens primære forslag er nasjonalpark, i dette alternativet i stedet blir en utvidelse av naturreservatet. Siden det er ønskelig å ivareta vernebestemmelsene i det eksisterende naturreservatet, og samtidig ha verneregler som i liten grad endrer forutsetningene for alminnelig bruk i et nytt vern, så vil det nye naturreservatet ha to soner med noe ulike bestemmelser.

Dersom man ser isolert på ønsket om å ivareta naturmiljøet, så kan naturreservat være et godt alternativ for vern av natur i utredningsområdet. Vern som naturreservat vil gi et tilsvarende godt juridisk vern sammenlignet med nasjonalpark. For naturreservat stilles det ikke spesifikke krav til størrelse eller fravær av inngrep, slik at også veier og kraftledninger kan inngå i verneområdet uten å komme i konflikt med hjemmelsgrunnlaget. I motsetning til hva som gjelder i nasjonalparker kan friluftsliv ikke være en direkte del av formålsbestemmelsen i et naturreservat. For nyere reservater i Marka er det imidlertid gjort spesielle tilpassinger i verneformålet ved at det er tatt inn en formulering om at "Det skal samtidig tas hensyn til bærekraftig bruk til idretts- og friluftslivsformål". Vi mener at naturopplevelse må inngå her. Formuleringen innebærer ikke at idrett, friluftsliv og naturopplevelse er selvstendige formål for vernet, men at hensynet til disse interessene skal vektlegges i skjønnsutøvelsen ved forvaltningen av verneforskriftene. Naturverdiene som er grunnlag for opplevelsesverdiene sikres i like stor grad mot negativ påvirkning. Verneformen vil få liten betydning for aktuell bruk av området til tradisjonelt friluftsliv, da restriksjonsnivået for denne aktiviteten i et naturreservat i stor grad er sammenfallende med restriksjonsnivået i en nasjonalpark. Eventuell ny tilrettelegging eller ulike tiltak vil kunne gis tillatelse til dersom de er i tråd med – eller ikke har noen negativ innvirkning på verneformålene.

Siden dette alternativet ikke har nasjonalpark som verneform, så vil Menons samfunnsøkonomiske vurdering knyttet til eventuell vern ikke være like relevant. Vi antar at eventuell endring i fremtidig bruk, i mindre grad vil påvirkes av vern som naturreservat og friluftslivsområde enn vern som nasjonalpark. Dette siden nasjonalparkstatus antas å være en vesentlig sterkere merkevare både nasjonalt og internasjonalt, enn naturreservat og friluftslivsvern. Om forvaltning i etterkant, så antar vi at disse to verneformene vil forvaltes som øvrige verneområder – og ikke gjennom opprettelse av et lokalt verneområdestyre, som er regelen når nasjonalparker opprettes.

Figur 8: Alternativ 3 - En utvidelse av Østmarka naturreservat i stedet for nasjonalpark.

6.2 Statsforvalterens anbefaling oppsummert

Anbefalingen

Statsforvalteren mener at det første alternativet med en nasjonalpark som består av tre delområder som ligger inntil hverandre og et større område som vernes etter markaloven § 11, er best for langsiktig ivaretagelse og videreutvikling av natur- og opplevelsesverdiene i området.

Vi mener etter en helhetlig vurdering at arealet som anbefales som nasjonalpark kan sies å være et større skogsområde i lavlandet i Sørøst-Norge, uten tyngre inngrep og med representative og til dels særegne økosystemer.

For opplevelsene til majoriteten av brukerne - de som bruker marka til rekreasjon og enkelt friluftsliv, så mener vi at vern etter markaloven § 11 er best egnet i vest og nord.

Videre mener vi at hensyn til brukerinteressene knyttet til idrett, trening, konkurranser og større arrangement med videre ivaretas ved at større, sammenhengende områder i ytterkanten av marka og rundt de store utfartsstedene, ikke omfattes av vernet. Mesteparten av Østmarka er privat eid og har ikke noe vern utover hva som følger av markaloven.

Behov for et større, lavereliggende skogvernområde på Østlandet

Statsforvalteren vil også peke på at det i Stortingsmelding 14 (2015–2016) *Natur for livet*, fremkommer et behov for et større, lavereliggende skogvernområde på Østlandet. Det er ingen slike nasjonalparker i dag, og mulighetene for en etablering av en slik nasjonalpark andre steder på offentlig grunn, synes begrensede. En streng vurdering av kravene til fravær av tekniske inngrep, vil redusere både områdets størrelse og de biologiske verdiene. Etter en helhetsvurdering mener vi at nytteverdien av å akseptere en deling og/eller åpninger i vernet, er vesentlig større enn ulempene for naturmiljøet og opplevelse, og at området i sin helhet fremstår som om det i det vesentlige er uberørt av tekniske inngrep.

De øvrige alternativene

De øvrige to alternativene beskrevet over (ett med en mindre omfangsrik nasjonalpark men i stedet andre verneformer og ett med en utvidelse av Østmarka naturreservat), vil også kunne vurderes dersom man ønsker å vektlegge andre hensyn.

Heller tilpasse vernegrenser enn tilbakeføre inngrep

Når det gjelder eventuell tilbakeføring av inngrep, deler Statsforvalteren synet til NINA om at det er begrenset med eksisterende tekniske inngrep som ikke lenger har en reel bruksverdi og som enkelt lar seg tilbakeføre. Vi anbefaler i stedet å tilpasse vernegrensene slik at det der det er mulig blir eksisterende, større tekniske inngrep liggende utenfor området som foreslås som nasjonalpark. Eventuell tilbakeføring bør vurderes i forvaltningsplanen i tråd med en helhetlig og langsiktig forvaltning, og dersom bruksverdien til de tekniske inngrepene endres.

Forvaltning av området

For forvaltningen av området, så mener Statsforvalteren at både friluftslivsområdet og nasjonalparken bør forvaltes av et nasjonalparkstyre bestående av representanter fra kommunene rundt Østmarka. Forvaltningsplanen bør være felles for begge områdene.

6.3 Konsekvenser av mulig vern som nasjonalpark og friluftslivsvern

De ulike vernealternativene i Statsforvalterens forslag avviker fra hverandre i form av vektingen mellom nasjonalparkvern og naturreservatvern.

Alternativ 1 har eksempelvis det største omfanget av nasjonalparkvern og i alternativ 3 er det vern som naturreservat i stedet for nasjonalpark. Områdene som anbefales holdt utenom nytt vern grunnet mye bruk til trening, konkurranser, arrangement med videre er identisk i de tre alternativene.

Selv om mye skjøtsel og tilrettelegging vil være lik i de to verneformene, kan det være tiltak knyttet til eksempelvis naturrestaurering, som det vanskelig kan argumenteres for, ut ifra opplevelsesverdier. Tilsvarende vil det kunne være tiltak for å bedre opplevelsen som ikke nødvendigvis er positive for naturkvalitetene. Dette taler for bruk av ulike verneformer der henholdsvis naturkvalitetene eller bruken og opplevelsene er størst. Videre viser faggrunnlaget at selve merkeveren nasjonalpark har en spesiell status for besøkende som øvrige verneformer ikke har i samme grad. Siden dette området ligger like ved landets hovedstad, så antas det at denne effekten er spesielt sterk her. Vern som nasjonalpark vil følgelig gi en høyere samfunnsøkonomisk avkastning enn øvrige verneformer.

Dagens situasjon

Som følge av markalovens generelle forbud mot bygg- og anleggstiltak er det i dag ikke tillatt å anlegge veier eller oppføre nye bygninger, anlegg, innretninger og lignende. Markalovens generelle forbud mot bygg- og anleggstiltak omfatter ikke landbrukstiltak, etablering av stier og løyper samt andre bygg- og anleggstiltak som er i tråd med stadfestet reguleringsplan. I dag kan kommunen gi tillatelse til slike tiltak, så lenge det er i tråd med markalovens formål. Markaloven regulerer ikke skogsdrift. I dag kan derfor planting, grøfting, hogst og andre tiltak med skogbruksformål, herunder anlegg av skogsbilveier, utføres i tråd med skogbruksloven med tilhørende forskrifter. Vedlikehold av eksisterende bygninger, anlegg og innretninger, utplassering av tur- og orienteringsposter og mindre inngrep som merking og rydding av stier og løyper, kan i dag utføres uten tillatelse fra kommunen. Motorferdsel i utmark er regulert i «Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag» (motorferdselloven). I Marka gjelder egne bestemmelser om motorferdsel i markaloven § 10. Bestemmelsene her samsvarer langt på vei med motorferdselloven, men har og enkelte bestemmelser som er spesielle for Marka. Hovedregelen er, som etter motorferdselloven, at all motorisert ferdsel i utmarksområdene i Marka er forbudt. Det gjelder spesifiserte unntak for motorferdsel med ulike nytteformål innenfor Marka. Blant annet er motorisert transport i forbindelse med vedlikehold av eksisterende løyper (inkludert løypepreparering), anlegg og utvidelser av løyper og uttransport av felt elg tillatt. Bil- og motorsykkelkjøring på de private skogsbilveiene i Marka omfattes ikke av forbudet mot motorferdsel, når veien er opparbeidet for bilkjøring. Elektriske sykler er å anse som motorisert ferdsel, men forskrift til loven åpner for at elektriske sykler kan brukes på lik linje med vanlige sykler, det vil si på veier og stier i utmark.

Økonomi

I forbindelse med verneprosessen fikk Menon i oppdrag om å gjennomføre en overordnet samfunnsøkonomisk analyse. Denne ligger vedlagt sammen med de øvrige fagrapportene. En samfunnsøkonomisk analyse er en systematisk gjennomgang av alle fordeler og ulemper ved et tiltak sett fra samfunnets side. I analysen har Menon vist til at det er viktig å identifisere, beskrive og så langt som mulig kvantifisere og om mulig prissette alle virkninger. Dersom ikke alle virkningene av tiltaket kan prissettes, er formålet med analysen den systematiske drøftingen av den økonomiske nytte- og kostnadsvirkninger fra et samfunnsperspektiv, noe som var formålet i rapporten da verneområde, verneform og vernebestemmelser ikke var klart da den ble utarbeidet.

De to største kostnadene knyttet til et vern er tapt skogproduksjon og kostnader knyttet til verneprosessen, forvaltning og oppfølging. De største nyttepostene er verdien for samfunnet av å bevare naturverdiene, samt merverdier knyttet til økt bruk for friluftslivsformål, som forventes å komme på grunn av nasjonalpark.

Menon skriver at nytteverdien i stor grad vil avhenge av i hvilken grad det legges til rette for besøk gjennom besøkssenter, andre fasiliteter osv. i området, og hvordan dette markedsføres. Menon skriver videre at

det kan være mer hensiktsmessig å ikke legge til rette for «flest mulig» tilreisende, men heller utvikling av besøkscenter etc. med tilhørende infrastruktur i konsentrerte områder, for tilreisende med høyere betalingsvillighet. Dette kan gi høy samfunnsnytte, og vil dessuten legge til rette for større lokal verdiskaping og ringvirkninger.

Naturmangfold, skjøtsel og naturrestaurering

Ivaretagelse av skogmiljøet gjennom vern er svært viktig for økosystemene, samspillet mellom ulike arter i næringskjeden og de artene som er tilpasset ulik alder og nedbrytingsstadier av vegetasjon. Et viktig mål for et vern i Østmarka, vil ikke bare være ivaretagelse, men også å videreutvikle vernekvalitetene gjennom skjøtsel og naturrestaurering.

Bruk og opplevelse

NINA skriver i fagrapporten om bruken av området: «Hvorvidt en eventuell etablering av nasjonalpark vil medføre en sterk økning i antall besøkende, lar seg ikke enkelt fastslå, men erfaringer fra andre bynære nasjonalparker peker i den retningen.»

Selv om vi ikke ser det som realistisk å løse alle mulige brukerkonflikter, så vurderer vi at det vil virke positivt å tydeliggjøre ulike disponeringer av området til ulike brukerinteresser. Vi mener foreslått disponering vil bedre både bruk og opplevelse av området. De mest intenst brukte områdene anbefalt tas ut av videre verneprosess. Det skal videre være store og egnede områder til variert bruk for friluftsopplevelser knyttet til skog og natur og hvor det åpnes for enkel tilrettelegging og skjøtsel for også å øke friluftso- og naturopplevelsene (friluftslivsvern).

Videre mener vi at det bør være store og egnede områder til variert bruk for opplevelse av store og naturlige skoglandskap med relativt lite inngrep samt samspillet mellom artene i økosystemet. Her vil drift av løyper, stier og hytter videreføres som i dag. Det vil være høy terskel for å gi tillatelse til nye inngrep, og det vil på sikt jobbes med å fjerne inngrep som ikke lenger har nytteverdi (nasjonalparkvern).

Etter et eventuelt vern vil det være viktig å utarbeide en forvaltningsplan med en besøksstrategi. Se omtale av forvaltningsplanarbeidet under.

Hytter og lignende

Det er viktig at de hyttene som eventuelt blir liggende innenfor et nytt verneområde, ikke skal oppleve en vanskeliggjøring av bruk, vedlikehold eller transport sett opp mot dagens situasjon med markaloven og øvrig lovverk.

Markastuer, serveringssteder med videre vil i henhold til Statsforvalterens høringsforslag ikke omfattes av eventuelt vern med unntak av Skjelbreia. Her skal videre drift ikke påvirkes negativt av eventuelt vern.

Grunneiers råderett

Vern etter naturmangfoldloven eller markaloven §11 innebærer ikke at grunneiere mister eiendomsretten, men det kan innebære innskrenkninger i råderetten. Det er viktig å være klar over at råderetten allerede er regulert etter øvrig lovverk, og spesielt nevnes markaloven. Likevel vil et vern bety at eksempelvis næringsmessig skogsdrift og veier og terrenginngrep i forbindelse med dette, ikke vil tillates.

Når det gjelder nye bygninger, veier, tiltak, anlegg og så videre, er dagens forvaltningsregime i området allerede strengt, både som følge av markaloven og øvrige føringer og bestemmelser. Hovedregelen er at slike nye tiltak ikke er tillatt, og krever en dispensasjon fra verneforskriften i tillegg til øvrig lovverk hvis det skal gjennomføres. Vanlig vedlikehold som ikke fører til bruksendring, er kurant.

Forvaltning

I dag forvaltes området av skogforvaltningen i henholdsvis Oslo og Nordre Follo kommuner. Oslo kommune forvalter også kommuneeiendommen som ligger i Enebakk kommune, med unntak av søknadspliktige tiltak som da må behandles av Enebakk kommune.

Oslo kommune har delegert myndighet fra Klima- og miljødepartementet til å forvalte de to friluftslivsområdene Hautkjern og Spinneren. Statsforvalteren i Oslo og Viken forvalter eksisterende Østmarka naturreservat.

Vi kjenner ikke til at det er utført regulær hogst i utredningsområdet siden 2012, men kulturlandskap skjøttes både av Oslo kommune og frivillige organisasjoner, og Oslo kommune har gjennomført flere myrrestaureringsprosjekter. Vedlikehold av stier og løyper gjennomføres i stor grad av frivillige, men også organisasjoner som Skiforeningen samt kommunene utfører dette.

Oslo kommune bruker også betydelig med ressurser til tilrettelegging for friluftsmål, til oppsyn og informasjonsoppgaver – og til vedlikehold av installasjoner som veier, lysløyper med videre. Oslo kommune har både egnet maskinpark og mannskap og de disponerer et område ved Rustadsaga like vest for utredningsområdet.

Kommunenes vide ansvar både som grunneier, eier av tekniske installasjoner og oppgavene innenfor friluftsliv, besøkshåndtering og folkehelse med videre endres ikke som et følge av et vern. Men grunneiers råderett vil endres i samsvar med verneforskriftene.

Nasjonalparken skal forvaltes i henhold til gjeldene praksis for nasjonalparker og større verneområder ved at det opprettes et nasjonalparkstyre og ansettes en forvalter for nasjonalparken. Nasjonalparkstyret oppnevnes av Miljødirektoratet etter innstilling fra de berørte kommunene og fylkestinget i Viken. Kommunene og Fylkeskommunens fylkesting/fylkesråd skal være representert i styret med ett medlem hver. Verneområdestyret består normalt av representanter fra kommunene som har areal i verneområdene. Dersom det vedtas en nasjonalpark med tilstøtende verneområde, vil nasjonalparkstyret normalt få tilbud om å forvalte disse i tillegg til nasjonalparken. Forvaltningsmyndigheten for friluftslivsområder vernet etter markaloven § 11 fastsettes av Klima- og miljødepartementet. Med unntak av ett område, forvaltes de eksisterende friluftslivsområdene i dag av Oslo kommune.

Verneområdestyret har det overordnede ansvaret for forvaltningen, herunder som nevnt utarbeiding av forvaltningsplan, med en besøksstrategi og en skjøtsels- og restaureringsstrategi, og for gjennomføring av tiltak i tråd med planen. Planen godkjennes av Miljødirektoratet. Forvaltningsmyndigheten behandler også søknader om dispensasjon etter verneforskriften og har ansvar for at brukere og rettighetshavere i området får tilstrekkelig informasjon om verneverdier, hvilke regler som gjelder og skjøtselstiltak. Verneområdeforvaltningen vil årlig be om statlige midler til forvaltning, besøkshåndtering, informasjon med videre og til skjøtsel og naturrestaurering.

Selv om det opprettes verneområder med et verneområdestyre som har det overordnede ansvaret for forvaltningen, er det svært viktig at den totale innsatsen for å ivareta et slikt viktig natur- og friluftsområde ikke svekkes. Man bør forvente at kommunene i tilsvarende omfang som tidligere fortsetter å ivareta sine oppgaver i kraft av å være eier og samtidig ivareta sitt ansvar innenfor friluftsliv og folkehelse.

Det bør etter et vernevedtak tilrettelegges for en god dialog, et godt samarbeid og samvirkning mellom verneområdeforvaltningen og kommunene. En slik tilrettelegging kan bestå av flere praktiske og strukturelle tiltak. Det er viktig at kommunene deltar i drøftingen her. Man vil komme tilbake til dette etter vernevedtak. Det er også viktig at verneområdeforvaltningen stimulerer frivillige og lag og organisasjoner til å fortsette med arbeidet innenfor skjøtsel av kulturmark og med å rydde og vedlikeholde stier og løyper.

Dersom alternativ 3, hvor det ikke er vern som nasjonalpark, men i stedet naturreservat og friluftslivsområde velges – så vil naturreservatet i stedet forvaltes i henhold til gjeldende praksis for mindre verneområder. I så fall er det naturlig at naturreservatet forvaltes av Statsforvalteren i Oslo og Viken. Friluftslivsområdet blir da liggende i både Oslo og Nordre Follo kommune og forvaltningen av dette vil avklares av Klima- og Miljødepartementet.

Forvaltningsplan

Forvaltningsplan er en plan for forvaltningen av området. En slik plan skal beskrive verneområdet og forvaltning, og den vil være veiledende rundt praktisering av verneforskriftene. For et område som Østmarka vil en forvaltningsplan også inneholde en besøksstrategi, en skjøtselsplan og andre mulige tiltak som vil være i tråd med verneformålet.

Det er det fremtidige verneområdestyret som utarbeider og vedtar endelig forvaltningsplan i etterkant av vernevedtak. Et utkast til forvaltningsplan for nasjonalparken skal imidlertid foreligge ved vernetidspunktet. I tråd med oppdraget fra Miljødirektoratet, har vi i forbindelse med denne høringen utarbeidet en grov skisse til forvaltningsplan som begrenser seg til mulig praktisering av verneforskriftene og eksempler på tiltak innenfor skjøtsel/naturrestaurering og besøkshåndtering. Dette for å gi høringspartene et grovt bide av hvordan vi foreløpig kan se for oss forvaltningen av området.

I etterkant av vernet vil verneområdestyret utarbeide et endelig utkast til forvaltningsplan. Dette skal gjøres i nær dialog med de ulike interessene i området. Forvaltningsplanen skal da også sendes på bred høring, der alle interesserte gis anledning til å komme med sine synspunkter.

Det er likevel anledning til allerede nå å komme med synspunkter og innspill til viktige momenter og prinsipper i en forvaltningsplan for området.

Etablering av nasjonalparksenter – eller naturinformasjonssenter, har ikke vært en del av Statsforvalterens oppdrag om vurdering av vern i Østmarka og må tas opp senere.

7. FORSKRIFTER

Naturmangfoldloven § 34 bestemmer hva forskriften for et verneområde skal gi regler om. Verneforskriften skal angi formålet med opprettelsen av vernet, verneområdets grenser og bestemmelser om bruk av området. Grensene for de foreslåtte verneområdene er presentert i kapittel 6. I det følgende vil vi beskrive aktuelle verneformål. Deretter vil vi presentere de konkrete bestemmelsene vi foreslår for bruk av områdene.

7.1 Rammene for vern

Rammene for forskriftens innhold følger av naturmangfoldloven § 34 fjerde ledd:

Innenfor den rammen som gjelder for den enkelte vernekategori, kan Kongen i forskriften forby eller regulere virksomhet eller ferdsel som i seg selv eller sammen med annen bruk kan motvirke formålet med vernet.

I Østmarka har vi vurdert at flere verneformer er aktuelle. Valg av verneform har betydning for hvilke mål vernet skal fremme, og legger derfor rammen for forskriftens formålsbestemmelse.

Verneformålet har betydning for utformingen av forskriften ved at det bestemmer grensen for hvilke tiltak og virksomhet som kan tillates innenfor verneområdet. Verdier og interesser utover de som er beskrevet i forskriftens formål kan også ivaretas gjennom forskriftens bestemmelser, så lenge det ikke motvirker formålet med vernet.

Vi har i hovedsak foreslått likelydende bestemmelser for de tre aktuelle verneformene. Verneformålet vil derfor ha særlig betydning for forvaltningsmyndighetens vurdering av tiltak og aktiviteter som ikke er regulert i forskriftene, og som derfor krever dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48.

7.2 Verneformål

Hovedformålet med områdevern er å bevare natur- og kulturverdiene i området. Dette skal bidra til å oppnå minst et av de nasjonale målene for områdevern angitt i naturmangfoldloven § 33 bokstav a-h. Vi viser til vedlegg med forslag til forskrifter, med ulike formålsbestemmelser for de tre ulike verneformene. Innenfor rammen som gjelder for den enkelte verneform er målene beskrevet mer detaljert i lys av områdets egenskaper og karakter. Videre angir verneformålet hvilke verneverdier i området som skal bevares.

Uttrykket «bevare» innebærer at naturen skal ivaretas med dens dynamikk og naturlige prosesser. Økosystemene og landskapet skal bevares ved at naturen «går sin gang», eller gjennom aktive restaureringstiltak for deretter å ivareta en naturlig utvikling. Forskriftenes verneformål er altså ikke til hinder for at forvaltningsmyndigheten kan iverksette aktive restaureringstiltak for på sikt å gjenskape et større, variert skoglandskap som er mindre påvirket av hogst.

Under vil vi fremheve hvilke mål i naturmangfoldloven § 33 vi har vektlagt, herunder hvilke verneverdier som skal bevares.

Mål for vern av nasjonalpark (alternativ 1 og 2)

Større intakte økosystem

Nasjonalpark i Østmarka skal bidra til å bevare et større skogsområde i lavlandet i Sørøst-Norge med særegne og representative økosystemer og landskap uten tyngre naturinngrep. Slik vil nasjonalparken bidra til å oppnå målet om å bevare større intakte økosystemer i naturmangfoldloven § 33 bokstav d.

Enkelt friluftsliv

Målet i § 33 bokstav d fremhever at det også kan være et delmål å bidra til at naturverdiene kan oppleves jf. «også slik at de kan være tilgjengelig for enkelt friluftsliv». I forskriften for nasjonalpark er dette delmålet tatt med i formålsbestemmelsen, som sier at forskriften skal gi allmenheten anledning til å oppleve naturen uforstyrret gjennom naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Med «enkelt friluftsliv» siktes det til ferdsel og opphold i utmark, uten tyngre infrastruktur eller bruk av motoriserte transport- eller hjelpemidler. Delmålet signaliserer at det er en forutsetning at friluftslivet ikke ødelegger de naturverdiene som ligger til grunn for opplevelsen, eller opplevelsesverdien for andre. Delmålet har blant annet betydning for hvilke ferdselsformer og tilretteleggingstiltak som kan tillates.

Arter og biologisk mangfold

Formålsbestemmelsen fremhever også at forskriften skal bevare et skogøkosystem med tilhørende arter, bestander, naturtyper, landskap og geologi, i tråd med målet å bevare arter og biologisk mangfold i § 33 bokstav b.

Variasjonsbredden av naturtyper og landskap

Videre er formålet med forskriften å bevare landskapsformer i et særegent skoglandskap med variert topografi og myrer, sjøer og vannsystemer. Dette skal også bidra til å styrke opplevelsesverdien av naturen for friluftslivet. Videre er det behov for å øke vernedekning i lavereliggende skogområder på Østlandet da denne typen områder er underrepresentert i skogvernet. Slik vil en nasjonalpark i Østmarka bidra til å oppnå målet i § 33 bokstav a om «å sikre variasjonsbredden av naturtyper og landskap».

Kulturlandskap og kulturhistoriske verdier

I tillegg til vern av naturverdiene er det et delmål å bevare kulturminner, kulturmiljø og kulturhistorie. Dette er i tråd med målet i § 33 bokstav h om å bevare natur preget av menneskers bruk gjennom tidene, eller som også har kulturhistoriske verdier, og tilrettelegging for bruk som bidrar til å opprettholde naturverdiene. I Østmarka er det store kulturhistoriske verdier, og kulturminnemyndighetene har vurdert at et nasjonalparkvern vil bidra til å bevare disse.

Mål for naturreservat (alternativ 2 og 3)

Et eventuelt nytt naturreservat i Østmarka (alternativ 2) eller utvidelse av eksisterende naturreservat (alternativ 3) vil bidra til å oppnå det sentrale målet i § 33 om å bevare variasjonsbredden av naturtyper og landskap (bokstav a). Naturreservatet vil også bidra til å oppnå målet om å bevare arter og biologisk mangfold (bokstav b). Forskriftens formålsbestemmelse fremhever at området har særskilt betydning for biologisk mangfold gjennom å være leveområde for arealkrevende skogsarter og med en naturlig dynamikk mellom arter på ulike nivå i næringskjeden.

Vilkårene for vern av naturreservat er av naturfaglig karakter. At et område har kulturell eller opplevelsesmessig verdi, kan ikke begrunne reservatvern. Målet om å verne naturverdiene, vil likevel bidra til å bevare opplevelsesverdiene i området.

Mål for friluftslivsområdet (alternativ 1, 2 og 3)

Markaloven § 11 åpner for vern av arealer i Marka som på grunn av naturopplevelsesverdier har særskilte kvaliteter for friluftslivet. Det sentrale målet for friluftslivsområdet er derfor å bevare områdets opplevelsesverdi. I områdene foreslått vernet som friluftslivsområder er opplevelsesverdiene særlig

knyttet til de store eldre skogsområdene, men også bergvegger, stup og ville kløfter, som gir stor variasjon i topografi og mange ulike landskapsrom. Området har også opplevelsesverdier knyttet til kulturhistorie. Formålsbestemmelsen presiserer at området skal bevares uten større inngrep og tilrettelegging. I likhet med forskriften for tilgrensende nasjonalpark i alternativ 1 og 2, signaliserer forskriften at det er opplevelsesverdien for det enkle friluftslivet som skal bevares. Samtidig presiserer forskriften at det skal tas hensyn til bruk av friluftslivsområdet til idretts- og friluftslivsformål som ikke forringer kvalitetene omtalt over.

7.3 Hensyn ved utforming av forskriftenes bestemmelser

Oppbygning og begrepsbruk

Alle tre verneforslagene innebærer en kombinasjon av to eller flere verneformer. I forvaltningspraksis er det utformet egne forskriftsmaler for de ulike verneformene.

Malen for nasjonalparker har en oppbygning og utforming som skiller seg fra naturreservater. Mal for friluftslivsområder i Marka tilsvarer i hovedsak malen for naturreservater. Vi har vurdert behovet for lik oppbygning og utforming av de ulike forskriftene. Dette vil gi brukerne en enklere oversikt over hvilke tiltak og virksomhet som er tillatt eller søknadspliktig i de ulike verneområdene. Samtidig bygger forskriftsmalene på etablert forvaltningspraksis, herunder tolkningsuttalelser fra overordnet forvaltningsorgan. Enhetlig praksis og hensynet til en effektiv forvaltning av forskriften, taler for å videreføre etablert begrepsbruk. Forskriftene er derfor utformet i tråd med malen for den aktuelle verneformen. Enkelte avvik fra etablert begrepsbruk skyldes behov for en mer presis eller klarere utforming i lys av stedlige forhold eller spørsmål som har kommet opp under saksforberedelsen. I tillegg er det behov for å ta høyde for ny teknologi.

Miljørettslige prinsipper

Naturmangfoldlovens miljørettslige prinsipper skal ligge til grunn for verneforskriftenes bestemmelser jf. naturmangfoldloven § 7.

I tråd med prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning i naturmangfoldloven § 10, har vi tatt høyde for at mindre enkeltstående tiltak som i seg selv ikke vil skade verneverdiene eller verneformålet, i sum kan innebære at den samlede belastningen blir for stor.

I vurderingen av hva som konkret kan motvirke verneformålet gjennomgått over, kan føre-var prinsippet i naturmangfoldloven § 9 legges til grunn når det er nødvendig for å sikre tilstrekkelig beskyttelse av verneverdiene og oppnå målene omtalt over. Det er spesielt viktig at et langsiktig perspektiv ligger til grunn for forskriftenes vernebestemmelser. Hvor det er usikkerhet om virkningene av en type virksomheten eller tiltak, skal virksomheten eller tiltaket enten forbys, eller gjøres til gjenstand for en individuell vurdering ved å stille krav til tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

Prinsippet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder i naturmangfoldloven § 12, innebærer at det skal tas utgangspunkt i driftsmetoder, teknikk og lokalisering som gir de beste samfunnsmessige resultater. Enkelte unntak fra forbudet mot motorisert ferdsel begrenser derfor transport til vinterføre og lett terrenggående kjøretøy. Prinsippet vil være sentralt for hvilke vilkår som skal stilles til tiltak og virksomhet som krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

Særskilte regler for sone A

Naturmangfoldloven § 34 tredje ledd, fjerde punktum åpner for at det kan fastsettes særskilte regler for forskjellige deler av området når det er forenlig med delområdet funksjon for verneformålet. Det er viktig at en eventuell ny verneform ikke reduserer beskyttelsen av verneverdiene i dagens naturreservat. Det er derfor foreslått enkelte særskilte regler for delområdet (sone A), for å sikre at restriksjonsnivået i gjeldende forskrift for naturreservatet opprettholdes.

Bruker- og eierinteresser

Forskriftene inneholder spesifiserte unntak fra vernebestemmelsene og nærmere definerte tiltak og inngrep som forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til. En avveining av de ulike eier- og brukerinteressene mot verneinteressene ligger til grunn for disse bestemmelsene.

Naturmangfoldloven § 48

Tiltak og inngrep, som verken omfattes av verneforskriftenes unntaksbestemmelser eller de definerte tiltak og inngrep som forskriftene sier at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til, er avhengig av at forvaltningsmyndigheten gir dispensasjon fra verneforskriften med hjemmel i naturmangfoldloven § 48.

Naturmangfoldloven § 48 åpner for at det kan gis dispensasjon fra verneforskriftens bestemmelser dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhets hensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

De definerte tiltak og inngrep som verneforskriftene sier at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til, setter rammen for hva som kan tillates. Det følger av forarbeidene til naturmangfoldloven at den generelle dispensasjonsbestemmelsen i § 48 ikke kan anvendes for å utvide denne rammen. Bestemmelsen skal være en sikkerhetsventil for søknader om forhold som vi ikke har forutsett eller vurdert i verneplanprosessen.

I det følgende vil vårt forslag til vernebestemmelser presenteres, herunder aktuelle forbudsbestemmelser, nødvendige unntaksbestemmelser og tiltak og inngrep som forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til.

7.4 Tiltak, anlegg og innretninger

Dagens restriksjonsnivå

Som følge av markalovens generelle forbud mot bygg- og anleggstiltak er det i dag ikke tillatt å anlegge veier eller oppføre nye bygninger, anlegg, innretninger o.l. Forbudet er mer omfattende enn de alminnelige byggesaksbestemmelsene som ellers gjelder etter plan- og bygningsloven. For eksempel omfatter forbudet også mindre terrenginngrep, mindre fasadeendringer samt mindre tiltak som ellers er unntatt søknadsplikt etter plan- og bygningsloven. I tillegg medfører markaloven et strengere restriksjonsnivå. Utgangspunktet etter plan- og bygningsloven er at søknader skal innvilges. Markaloven har det motsatte utgangspunkt, nemlig at bygge- og anleggstiltak er forbudt.

Markalovens generelle forbud mot bygg- og anleggstiltak omfatter ikke landbrukstiltak, etablering av stier og løyper samt andre bygg- og anleggstiltak som er i tråd med stadfestet reguleringsplan. I dag kan kommunen gi tillatelse til slike tiltak, så lenge det er i tråd med markalovens formål.

Markaloven regulerer ikke skogsdrift. I dag kan derfor planting, grøfting, hogst og andre tiltak med skogbruksformål, herunder anlegg av skogsbilveier, utføres i tråd med skogbruksloven med tilhørende forskrifter.

Vedlikehold av eksisterende bygninger, anlegg og innretninger, utplassering av tur- og orienteringsposter og mindre inngrep som merking og rydding av stier og løyper, kan i dag utføres uten tillatelse fra kommunen.

Forbud mot tiltak som kan endre verneverdiene

I verneområdene gjelder et generelt forbud mot tiltak og inngrep som kan endre verneverdiene. I forskrift for friluftslivsområdet retter forbudet seg mot tiltak som kan endre «friluftslivs- og naturopplevelsesverdiene». I forskrift for nasjonalpark (alternativ 1 og 2) og naturreservat (alternativ 2 og 3) retter forbudet seg mot tiltak som kan endre «naturmiljøet». Forbudet er nærmere spesifisert ved at eksempler på hvilke tiltak og inngrep som omfattes av forbudet er listet opp. Det er presisert at listen ikke er uttømmende. Dette innebærer at også tilvarende tiltak og inngrep som kan endre verneverdiene er forbudt. I tvilstilfeller må derfor tiltakshaver kontakte forvaltningsmyndigheten for å få avklart hvorvidt et bestemt tiltak omfattes av forskriftens forbud.

Midlertidig tiltak og innretninger

Oppføring av midlertidige tiltak og innretninger er forbudt. Dette gjelder uavhengig av størrelse og omfang. Forbudet omfatter en rekke tiltak og innretninger som ikke krever søknad og tillatelse fra kommunen etter markaloven.

Tur- og orienteringsposter omfattes i utgangspunktet av forbudet mot midlertidige innretninger. Det er likevel tillatt å utplassere slike poster, forutsatt at det gjennomføres årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes. Bestemmelsen omtales under kapittel 7.8.

I dag ligger flere hytter lokalisert slik at tilkomst med robåt er nødvendig. Oppbevaring av båt anses som en midlertidig innretning som i utgangspunktet er forbudt. Her sikter vi til båter fortøyd på vannet eller oppbevart på land over kortere eller lengre tid. Vi vurderer at vern ikke skal begrense nødvendig tilkomst med robåt til eksisterende hytter. Velforeningen for hytteeierne har i dag en ordning hvor båtene merkes med hyttenummer. Denne ordningen bør videreføres for å unngå at «eierløse» båtvrak blir liggende innenfor verneområdet. Lagring av båter tatt ut av bruk er å anse som forsøpling. Forbudet mot forsøpling i verneområdet er omtalt under i kapittel 7.10.

Vernet skal ikke være til hinder for at hytteeiere kan disponere eksisterende opplag for båter ved Vangen og sør i Mosjøen. Verneforskriften inneholder derfor et unntak for disse opplagene markert på vernekart. Det er forbudt å etablere nye opplag for båter i verneområdene. Dersom det eksisterer andre båttopplag innenfor de foreslåtte vernegrensene, ber vi om innspill på dette.

Tilrettelegging for friluftslivet

Muligheten til å oppleve stillhet og ro i tilnærmet urørt natur er en sentral kvalitet ved det enkle friluftslivet. Tilretteleggingstiltak skal derfor ikke utføres uten tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Tiltak det kan være aktuelt å gi tillatelse til er merking, skilting, klopplegging og andre enkle tilretteleggingstiltak i eksisterende traséer.

Bruken av Østmarka er i vekst, og det må forventes at nye bruksmønstre og aktiviteter kommer til. Merking av stier og skilting kan bidra til å styre ferdselen til egnede områder, formidle verneverdier og redusere brukerkonflikter. Klopplegging og andre enkle tilretteleggingstiltak i eksisterende traséer kan forebygge terrengslitasje og utvidelse av stier. Forvaltningsmyndigheten må først vurdere om informasjonstiltak vil være tilstrekkelig.

En forutsetning for retten til fri ferdsel i utmark er at ferdsel skjer på eget ansvar. Sikkerhetstiltak skal begrenses til steder hvor dette er strengt nødvendig. Alle former for sikkerhetstiltak krever derfor søknad.

Omlegging av stier kan også være et effektivt tiltak for å styre ferdsel til egnede områder og løse brukerkonflikter. Omlegging av stier skal kun tillates når enklere tiltak som endret merking eller skilting og dialog med brukergruppene ikke er tilstrekkelig.

Generelt skal terskelen for å gi tillatelse til tilrettelegging i nye områder være høy, og tilrettelegging i sone A skal begrenses. Tilrettelegging for idrett og spesielle ferdselsformer, for eksempel terrengsykling, bør som hovedregel lokaliseres utenfor verneområdene.

Vedlikehold av eksisterende veier, løyper, stier og innretninger

Verneforskriftene skal ikke være til hinder for nødvendig vedlikehold av veier, løyper og stier, inkludert vedlikehold av eksisterende merking, skilt, klopper og liknende. Med "vedlikehold" av veier, løyper og stier menes nødvendige tiltak for å opprettholde standarden veien, løypen eller stien hadde på vernetidspunktet. Forvaltningsplanen vil gi nærmere retningslinjer for hvilke tiltak som kan utføres uten søknad.

I eksisterende naturreservat stilles det i dag krav til tillatelse fra forvaltningsmyndigheten for å vedlikeholde stier og løyper. Denne begrensningen videreføres i sone A.

Vedlikehold av bygninger, anlegg og innretninger

Bygninger innenfor områdene som foreslås vernet består i hovedsak av mindre hytter med enkel standard. I tillegg er det eldre husmannsplasser på Dølerud, Skjelbreia og Bøvelstad, og en seterbygning på Bysetra. Verneforskriften skal ikke vanskeliggjøre bruk eller vedlikehold av disse bygningene. Vedlikehold er derfor tillatt uten søknad. Med "vedlikehold" menes nødvendige tiltak for å opprettholde tilstanden bygningen, anlegget eller innretningen hadde på vernetidspunktet, for eksempel utskifting av materialer og andre tiltak for å hindre forfall som følge av slitasje eller rette opp skader. Vedlikehold skal ikke føre til at bygningen endrer fasade eller karakter. Vedlikehold skal heller ikke føre til en vesentlig standardheving av bygningen. Motorisert transport av verktøy og materialer krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten, se kapittel 7.9 om motorferdsel.

Vedlikehold som krever tiltak utenfor bygningen, for eksempel drenering, graving, utbedring av avløpsrør eller kabler inn til bygningen, kan ikke utføres uten søknad. Dette gjelder selv om slike tiltak kan være høyst nødvendige for å holde bygningen ved like.

Utskifting av bærende konstruksjoner som fører til at bygningen fremstår som i det vesentlige fornyet, er ikke å anse som vedlikehold, men ombygging.

Ombygging og mindre utvidelser

Enhver utvidelse av eksisterende grunnflate, heving, overbygging o.l. er forbudt. Verneforskriften åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til mindre utvidelser av bygninger, anlegg og innretninger. Det er opp til forvaltningsmyndigheten å vurdere om det er tale om en «mindre» utvidelse, og vurdere hvorvidt det er grunn til å gi tillatelse til en slik endring.

Verneforskriften åpner også for at det kan gis tillatelse til ombygging av bygninger, anlegg og innretninger. Med «ombygging» menes bygningsmessige endringer innenfor eksisterende grunnflate. Innvendig ombygging er tillatt.

Forvaltningsmyndigheten må vurdere hvorvidt slike tiltak vil påvirke den samlede belastningen på verneverdiene, herunder risikoen for presedensvirkninger – hvorvidt bygningen har spesielle behov for ombygging eller mindre utvidelser og sannsynligheten for liknende søknader i fremtiden.

7.5 Vegetasjon

Dagens restriksjonsnivå

I dagens friluftslivsområder og Østmarka naturreservat er vegetasjonen vernet mot skade og ødeleggelse. Utenfor eksisterende verneområder kan planting, grøfting, hogst og andre tiltak med skogbruksformål utføres i tråd med skogbruksloven med tilhørende forskrifter.

Forbud mot skade og ødeleggelse av vegetasjon

I alle verneområdene er det forbudt å skade og ødelegge vegetasjonen, inkludert døde busker og trær. Planting eller såing vil være forbudt. Det er et generelt mål at skogen skal få utvikle seg mest mulig urørt av menneskelig aktivitet. Ved skal derfor hogges utenfor nasjonalparken.

Bålbrenning og plukking av bær og sopp

Vern av vegetasjon skal ikke være til hinder for aktiviteter som er en naturlig del av det enkle friluftslivet, herunder bålbrenning med tørrkvist eller medbrakt ved og plukking av bær og matsopp.

Vegetasjon rundt hytteeiendommer

Av hensyn til eksisterende hytter i området som er foreslått vernet, er hogst av ved til privateide hytter tillatt. Ut ifra antallet privateide hytter og eiendommens areal, vurderer vi at det ikke er nødvendig av hensyn til verneverdiene å kreve søknad for slik vedhogst. Vedhogst på hytteeiendommene vil også redusere behovet for motorisert transport av ved. Forskriften presiserer at vedhogst skal begrenses til «eget bruk» og

avgrenses til egen hytteeiendom. Dette innebærer hogst av ved for salg ikke er tillatt. Det skal ikke hogges mer enn nødvendig for vedfyring på den aktuelle hytten. Hogst av ved på kommunens hytteeiendommer krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

I dag krever hogst av ved til hyttene i Østmarka naturreservat tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Det er i utgangspunktet ønskelig å opprettholde restriksjonsnivået i naturreservatet, men siden kun et fåtall hytter ligger i delområdet (sone A), har vi vurdert at det ikke er hensiktsmessig med egne bestemmelser for disse hyttene.

Det er også tillatt å fjerne vegetasjon inntil 10 meter fra hyttevegg på hovedbygning. Videre er det tillatt å felle enkeltrær som kan medføre skade på bygninger.

Skjøtsel i regi av forvaltningsmyndigheten

Naturmangfoldloven § 47 gir forvaltningsmyndigheten eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer rett til å iverksette skjøtselstiltak, som ellers er søknadspliktig etter forskriftenes øvrige bestemmelser. Tilsvarende gjelder for skjøtsel i regi av forvaltningsmyndigheten i friluftslivsområdet.

Med "skjøtsel" menes aktive tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- og kulturtilstand som er formålet med vernet. Fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag, restaurering etter naturinngrep og kanalisering av ferdse, er eksempler på aktuelle skjøtselstiltak, jf. § 47 første ledd. De aktuelle verneformene åpner i utgangspunktet for slike tiltak, men hvilke konkrete skjøtselstiltak som kan iverksettes må vurderes ut ifra verneformålet.

Utgangspunktet er at naturen skal gå sin gang. Skjøtsel vil først og fremst være nødvendig for å avbøte menneskers påvirkning. Målet er på sikt å gjenskape et større og variert skoglandskap, som er mindre påvirket av hogst og andre naturinngrep. I enkelte deler av verneområdene kan skjøtsel omfatte tiltak for å hindre gjengroing, og andre tiltak som ellers inngår i den naturlige utviklingen, for å bevare opplevelsesverdien i kulturlandskapet. Tiltak for å utvikle mer friluftslivsvennlig skog eventuelt kanalisere ferdse til egnede områder for friluftsliv, vil være spesielt aktuelt i friluftslivsområdet. Forvaltningsplanen vil gi nærmere retningslinjer for hvilke skjøtselstiltak som kan iverksettes.

Skjøtsel i regi av forvaltningsmyndigheten er ikke avhengig av samtykke fra grunneier. Så langt det er mulig skal forvaltningsmyndigheten varsle grunneier på forhånd og, hvis mulig, inngå avtale om at grunneier utfører nærmere bestemte tiltak.

Dersom andre privatpersoner eller interesserte virksomheter ønsker å utføre skjøtsel i verneområdene krever dette også avtale med forvaltningsmyndigheten, jf. § 47. Tilsvarende gjelder for grunneier.

Vedlikehold av stier

Vedlikehold av stier er ikke søknadspliktig. Her sikter vi til fjerning av vegetasjon, steiner og røtter for å opprettholde ferdse på eksisterende stier, se kapittel 7.4. Skjøtsel av kulturminner omtales under i kapittel 7.7.

7.6 Dyrelivet

Forbud mot skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelser av dyreliv

Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade og ødeleggelse. Det betyr at tiltak og aktiviteter som fører til direkte skade på dyrelivet eller ødelegger for eksempel reir og hi, er forbudt. Unødig forstyrrelser for dyrelivet er også forbudt. Forbudet innebærer en aktsomhetsplikt ved utøvelse av aktiviteter som kan forstyrre dyrelivet.

Jakt, fangst og fiske i samsvar med gjeldende lovverk er likevel tillatt. Tilsvarende gjelder for felling av store rovdyr. Med store rovdyr menes bjørn, jerv, ulv og gaupe, jf. forskrift 18. mars 2005 nr. 242 om forvaltning av rovvilt. Derimot krever tiltak i forbindelse med forvaltning av vilt og fiske, herunder kalking av vassdrag, tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

7.7 Kulturminner

Dagens restriksjonsnivå

I Lov om kulturminner (kulturminneloven) er "kulturminner" definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til, jf. § 2. Dette er en relativt vid definisjon, som i praksis vil si alle nye og gamle spor etter folk.

Kulturminner eldre enn fra 1537 er automatisk fredet. Inngrep i slike kulturminner er forbudt. Det kan treffes vedtak om at kulturminner fra senere tid også er fredet (vedtaksfredede kulturminner). Dersom det i vedtaket ikke er gitt nærmere regler om fredningens innhold, gjelder lovens generelle forbud mot å rive, flytte, påbygge, endre, forandre materialer eller farger eller foreta andre endringer som går lenger enn vanlig vedlikehold.

Fagrapporten utarbeidet av Byantikvaren i Oslo og Viken fylkeskommune viser at det er mange verneverdige kulturminner i de foreslåtte verneområdene som per i dag ikke er fredet med hjemmel i kulturminneloven, blant annet kommunalt listeførte kulturminner på Byantikvarens Gule liste, SEFRAK-registrerte bygg og andre typer kulturminner.

Forbud mot skade og ødeleggelse av kulturminner

Det følger av naturmangfoldloven § 35 at kulturminner i nasjonalparken skal beskyttes mot all varig påvirkning. Beskyttelse av kulturminner er ikke et mål for naturreservater, men dette er ikke til hinder for egne bestemmelser om kulturminner. I friluftslivsområdet er det et mål å bevare kulturhistoriske verdier som er med på å gi landskapet dets særpreg. Alle tre forskriftene inneholder derfor et generelt forbud mot skade og ødeleggelse av kulturminner, uavhengig av verneform. Løse kulturminner skal ikke flyttes eller fjernes. Kulturminnenes alder og vernestatus er uten betydning, slik at også kulturminner uten automatisk fredning eller vedtaksfredning etter kulturminneloven beskyttes.

Istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner

Istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Her siktes det til rydding og pleie av vegetasjon og andre tiltak for å forhindre gjengroing og forfall, som ut ifra en kulturminnefaglig vurdering er nødvendig for å bevare kulturminnet. All istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner skal skje på en slik måte at både natur- og kulturminneverdier ivaretas på best mulig måte. Bestemmelsen endrer ikke kulturminnemyndighetens ansvar for ivaretagelse av kulturminner. Ansvaret for kulturminner er tillagt Riksantikvaren og regional kulturminnemyndighet ved fylkeskommunen. All istandsetting og skjøtsel av kulturminner skal på forhånd også være avklart med kulturminnemyndigheten. Det forutsettes derfor et tett samarbeid mellom kulturminnemyndighetene og forvaltningsmyndigheten når det gjelder behandlingen av enkeltsaker knyttet til kulturminner. Retningslinjer i forvaltningsplanen vil utformes i dialog med kulturminnemyndigheten.

7.8 Ferdsl og aktiviteter

Dagens restriksjonsnivå

Ferdsl og friluftslivsaktiviteter i områdene som omfattes av de tre alternative verneforslagene er i dag regulert av friluftslovens bestemmelser. I tillegg gjelder egne bestemmelser om ferdsl og aktiviteter i gjeldende forskrift til Østmarka naturreservat og forskriftene til Hautkjern og Spinneren friluftslivsområde.

Hovedregelen i friluftsloven er at ferdsl til fots i utmark er tillatt, så lenge det foregår hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet, jf. friluftsloven §§ 2 og 11. Dette gjelder også for ferdsl til fots i forbindelse med organisert virksomhet eller arrangementer, både i regi av frivillige og kommersielle aktører. I dag står dermed idrettsklubber, foreninger og andre aktører fritt til å organisere fellesturer, treninger, terrengløp og andre konkurranser eller arrangementer.

Mens ferdsel til fots er tillatt overalt i utmark, er sykling, ridning og annen bruk av hest begrenset til veier og stier, jf. friluftsløven § 2 annet ledd.

I sone A er ridning og sykling forbudt i henhold til gjeldende forskrift for Østmarka naturreservat. Videre er bruk av området til teltleirer, idrettsarrangementer eller andre større arrangementer forbudt.

Ferdsel til fots

Hovedregelen er at ferdsel til fots i nasjonalpark skal være tillatt i samsvar med friluftsløvens bestemmelser, jf. naturmangfoldloven § 35 annet ledd tredje punktum. Loven gir likevel adgang til å begrense eller forby ferdsel til fots i «avgrensede områder», men bare dersom det er nødvendig for å bevare planter eller dyr, kulturminner eller geologiske forekomster. I naturreservat kan derimot all virksomhet, tiltak og ferdsel totalfredes, jf. naturmangfoldloven § 34 tredje ledd. Etter vår vurdering er det ikke nødvendig å forby ferdsel til fots i et avgrenset området. Det vil være tilstrekkelig å kanalisere ferdsel vekk fra disse områdene gjennom merking og skilting eventuelt ved å stille krav til lokalisering av søknadspliktige arrangementer og tiltak.

Ferdsel i forbindelse med arrangementer eller organisert virksomhet omtales under.

Sykling, ridning og andre ferdselsformer

All aktivitet i nasjonalparken, utover ferdsel til fots, kan reguleres dersom verneformålet tilsier det. Vern skal likevel ikke være til hinder for retten til å sykle på veier og stier, med mindre det er nødvendig av hensyn til natur eller dyreliv. Med «veier» menes skogsbilveier og andre bilveier markert på vernekart. Med begrepet «stier» menes traktorveier, kjørespor og ferdselsspor for gående. Dyretråkk regnes ikke som sti.

For å bevare naturverdiene i dagens naturreservat, er forbudet mot sykling og bruk av hest videreført innenfor sone A. Utenfor sone A er sykling og bruk av hest tillatt på stier og veier. Verneforslaget innebærer derfor ingen begrensninger i adgangen til å sykle, ri eller annen bruk av hest sammenliknet med friluftsløvens alminnelige bestemmelser.

Ferdsel i forbindelse med organisert virksomhet og arrangementer omtales under. Egne bestemmelser for el-sykel blir omtalt under i kapittel 7.9.

Organisert ferdsel

Loven åpner for at organisert ferdsel i verneområder kan reguleres ved å stille krav til søknad og tillatelse. Eventuelle begrensninger må begrunnes i hensynet til verneverdiene. Med «organisert ferdsel» siktes det til ferdsel der en eller flere personer, lag, firma, idrettsklubber, foreninger eller lignende planlegger, koordinerer eller arrangerer tur eller aktivitet. Det vil typisk være tale om fellesturer, fellestreninger og/eller aktiviteter som gjentas og er kunngjort på forhånd.

Idrett og friluftslivsaktiviteter i området som foreslås vernet utøves i betydelig grad på organisert basis. Som eksempel kan nevnes speiderturer, turorientering, rideturer, treninger og fotturer med ulike formål. Det er i utgangspunktet ønskelig å opprettholde slike aktivitetstilbud.

Statsforvalteren vurderer at et forbud mot all organisert ferdsel er uheldig, og heller ikke nødvendig for å ivareta verneverdiene. Organiserte fotturer og annen ordinær turvirksomhet vil normalt ikke føre til nevneverdig skade på naturmiljøet, men mer intensive ferdselsformer i større grupper kan gi slitasjeskader og komme i konflikt med andre interesser. Et alternativ er derfor å forby bestemte former for organisert ferdsel – enten generelt eller i nærmere angitte områder.

Verneforskriften inneholder et forbud mot organisert bruk av hest utenfor vei. Det betyr at rideskoler, leirskoler og andre aktører som ønsker å legge ride aktiviteter utenfor veier i verneområdet, på forhånd må søke forvaltningsmyndigheten om tillatelse.

Vi finner ikke grunn til å forby organisering av andre spesifiserte ferdselsformer. Slike spesifiserte bestemmelser vil ikke ta hensyn til utviklingen av nye aktivitetstilbud, «friluftslivskonsepter» eller ny teknologi, som kan påvirke verneverdiene negativt. Risiko for slitasje og/eller brukerkonflikter vil også variere ut ifra antall utøvere, tidspunkt og lokalisering. I forskriftene for nasjonalpark og naturreservat foreslår vi derfor et generelt forbud mot organisert ferdsel «som utgjør en mulig fare for skade på

verneverdiene». Målet om å sikre en uforstyrret opplevelse av naturen for friluftslivet, taler for å gi forvaltningsmyndigheten en viss kontroll med organisert ferdsel. Bestemmelsen legger til rette for dialog mellom forvaltningsmyndigheten og ansvarlige aktører, og gir muligheten til å stille vilkår til aktiviteten, som krav til tidspunkt, lokalisering, antall deltakere og eventuelle avbøtende tiltak. Målet er at ulike idretts- og friluftslivsaktiviteter fortsatt kan foregå i verneområdet, men uten at det går på bekostning av verneverdiene.

Det er opp til forvaltningsmyndigheten å vurdere hvilke organiserte aktiviteter som er søknadspliktig. Hvorvidt aktiviteten utøves i kommersiell eller frivillig regi, har ikke betydning. Det er hvordan aktiviteten påvirker verneverdiene som er avgjørende. Forvaltningsplanen vil gi nærmere retningslinjer hvor hvilke former for organisert ferdsel som krever avklaring med forvaltningsmyndigheten og eventuelt søknad samt retningslinjer for søknadsbehandlingen. Det er særlig behov for at forvaltningsmyndigheten tar stilling til organiserte aktiviteter med sykkel og andre intensive ferdselsformer, spesielt når slike aktiviteter foregår regelmessig med et større antall deltakere.

I forskrift for friluftslivsområdet gjelder ingen begrensninger på organisert ferdsel. Negative effekter for naturopplevelsesverdien i området og interessekonflikter må forebygges eller søkes løst gjennom veiledning og dialog med ansvarlige aktører.

I sone A er som nevnt sykling og bruk av hest forbudt. All organisert virksomhet med sykkel eller hest må derfor holde seg utenfor dette området.

Større arrangementer

Større arrangementer innenfor foreslått verneområdet er forbudt. Med «arrangementer» sikter vi til aktiviteter som foregår i et avgrenset tidsrom med annonsert oppmøtested og tidspunkt. Det kan være tale om ulike typer arrangementer, både idrettsarrangementer (orienteringsløp, terrengløp, sykkelritt, hundekjøring, skirenn mv.) og kulturarrangementer som konserter mv. Det er kun «større» arrangementer som er forbudt. Forbudet innebærer at slike arrangementer ikke kan utføres uten tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Ved tillatelse til slike arrangementer kan det stilles vilkår til antall deltakere, lokalisering o.l. Årlige større arrangementer kan eventuelt gis flerårig tillatelse.

Det er ikke hensiktsmessig at verneforskriften gir en entydig definisjon av begrepet «større arrangementer». Verneforskriften bør gi rom for at forvaltningsmyndigheten kan foreta en konkret vurdering av det enkelte arrangementet ut ifra antall deltakere, omfang og virkninger. Hvorvidt arrangementet krever påmelding eller betaling, har ikke betydning. I tråd med uttalelser fra Miljødirektoratet vil normalt arrangementer med over 50 deltakere være å anse som et større arrangement som krever søknad. Arrangementets omfang, virkninger for verneverdiene og forholdet til øvre brukerinteresser kan tilsa at også aktiviteter med færre deltakere krever tillatelse. Dette vil typisk gjelde for arrangementer som krever intensive ferdselsformer, som sykkelritt og konkurranser som krever særskilt tilrettelegging med for eksempel publikumsområder, oppsetting av midlertidige innretninger, sanitærforhold mv. Forvaltningsplanen vil gi nærmere veiledning for hvilke arrangementer som krever avklaring med forvaltningsmyndigheten og eventuelt søknad samt retningslinjer for søknadsbehandlingen.

Alle sykkelritt anses som «større arrangementer», og krever derfor søknad. I dag arrangeres Terrengsykkelritt i tilrettelagt sykkeltrasé innenfor området foreslått vernet som friluftslivsområde. Forskriften for friluftslivsområdet åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til Terrengsykkelritt på bestemte vilkår i trasé avmerket på temakart for Terrengsykkelritt. Hensikten er å legge til rette for god dialog mellom arrangør og forvaltningsmyndigheten.

Skirenn vil i liten grad føre til slitasje eller andre negative virkninger for verneverdiene. Verneforskriften har derfor en egen bestemmelse som presiserer at skirenn i skiløyper avmerket på temakart er tillatt.

Større terrengløp vil normalt ikke føre til risiko for stor slitasje, så lenge deltakerne holder seg til stinettet. Forbudet mot større arrangementer kommer derfor ikke til anvendelse på terrengløp. Verneforskriften inneholder en egen bestemmelse som sier at terrengløp på sti er tillatt, men med forbehold om at terrengløp som kan forringe verneverdiene angitt i verneformålet er søknadspliktig. Bestemmelsen gir forvaltningsmyndigheten mulighet til å kreve søknad når det er nødvendig å stille vilkår, for eksempel for å kanalisere deltakere vekk fra sårbare områder.

Fellesturer, organiserte treninger og ordinær turvirksomhet regnes ikke som «arrangementer». Vi viser til omtalen av organisert virksomhet over.

7.9 Motorferdsel

Dagens restriksjonsnivå

Motorferdsel i utmark er regulert i «Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag» (motorferdselloven). I Marka gjelder egne bestemmelser om motorferdsel i markaloven § 10. Bestemmelsene her samsvarer langt på vei med motorferdselloven, men har og enkelte bestemmelser som er spesielle for Marka. Hovedregelen er, som etter motorferdselloven, at all motorisert ferdsl i utmarksområdene i Marka er forbudt.

Med «motorferdsel» menes all ferdsl med motordrevet kjøretøy inkludert motorsykkel, snøscooter, motorbåt og luftfartøy. Forbudet mot motorisert ferdsl gjelder i utmark og på vassdrag. Med vassdrag menes innsjøer, elver og bekker, både åpne og islagte. Begrepet «utmark» skal forstås likt med frilufsloven. Setervoller, hustomter, engslåtter, kulturbeite og skogplantefelt som ligger i utmark, er også å regne som utmark. Vei i utmark som ikke er opparbeidet eller brøytet for bilkjøring, regnes likt som utmark. Motorisert kjøring er derfor ikke tillatt på skogsveitraseene i Marka om vinteren så lenge veien ikke er brøytet for bilkjøring.

Det gjelder spesifiserte unntak for motorferdsel med ulike nytteformål innenfor Marka. Blant annet er motorisert transport i forbindelse med vedlikehold av eksisterende løyper (inkludert løypepreparering), anlegg og utvidelser av løyper og uttransport av felt elg tillatt.

Bil- og motorsykkelkjøring på de private skogsbilveiene i Marka omfattes ikke av forbudet mot motorferdsel, når veien er opparbeidet for bilkjøring. Elektriske sykler er å anse som motorisert ferdsl, men forskrift til loven åpner for at elektriske sykler kan brukes på lik linje med vanlige sykler, det vil si på veier og stier i utmark.

I eksisterende frilufslivsområder og Østmarka naturreservat gjelder i tillegg egne bestemmelser for motorferdsel. Her er bruk av elektriske sykler forbudt (i Østmarka naturreservat er også vanlig sykling forbudt).

Forbud mot motorferdsel

Verneverdiene skal beskyttes mot forurensning og all annen aktivitet som kan skade formålet med vernet, og sikre en uforstyrret opplevelse av naturen. Motorferdsel i verneområdene er derfor forbudt. Motorferdsel kan bare tillates til særskilte nytteformål.

Motorferdsel på bilveier

Nødvendig motorferdsel på veier skal fortsatt være tillatt. Med "veier" menes veier opparbeidet for bilkjøring. Disse veiene er markert på vernekart. Traktorveier og andre kjørespor er ikke å anse som veier. Motorferdsel i disse traseene er derfor forbudt.

Elektriske sykler

Med elektriske sykler menes sykler som er utstyrt med elektrisk hjelpemotor med maksimal nominell effekt på høyst 0,25 kW som reduseres gradvis ved økende hastighet og opphører ved 25 km/t eller tidligere hvis syklisten slutter å trå. Sykkelen kan ved motorkraft alene nå en maksimal hastighet på 6 km/t, jf. markalovforskriften § 2.

NINA rapport 1880 bekrefter at el-syklister sykler fortere og lengre enn vanlige stisyklister. Bruk av elektriske sykler på stier kan derfor gi økt rekkevidde for en større brukergruppe, og medføre økt sykling i mer urørte områder. Effektene av elektrisk sykkel på vegetasjon og dyreliv sammenliknet med vanlig sykkel er ikke undersøkt vitenskapelig. Av hensyn til enkelt frilufsliv og anledningen til å oppleve naturen uforstyrret er det behov for å begrense ferdslstrykket i de mer urørte områdene. Bruk av elektriske sykler i nasjonalparken

er derfor begrenset til veier og trase avmerket på vernekart. Avmerket trase binder veinettet sammen for å legge bedre til rette for elektrisk sykkel på veier i området. Tilsvarende begrensning vil gjelde i et eventuelt naturreservat. Bruk av elektriske sykler vil fortsatt være tillatt på stier og veier i friluftslivsområdet.

Oppkjøring av skiløyper

Det skal fortsatt være tillatt å preparere eksisterende skiløyper. Disse skiløyper er angitt på vernekartet. Anlegg og preparering av nye løyper krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. I sone A skal preparering av skiløyper begrenses til enspors hovedløype, i tråd med gjeldende forskrift for naturreservatet.

Transport til hytter

Hensynet til fortsatt bruk av hytter skal ivaretas ved at forskriftene ikke skal være til hinder for vedlikehold av hyttene. Transport av utstyr til vedlikehold kan likevel ikke utføres uten tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Forvaltningsmyndigheten kan også gi tillatelse til frakt av annet utstyr og varer til hyttene. Søknadsplikt for all transport av utstyr og varer til hyttene skal sikre at motorferdsel i verneområdene begrenses til et minimum, og vil gjøre det enklere å holde tilsyn med ulovlig motorferdsel. Transport skal skje ved bruk av lett terrenggående beltekjøretøy på vinterføre, motorbåt eller luftfartøy (helikopter).

Transport av materialer og utstyr til byggearbeid

Nødvendig motorferdsel i forbindelse med transport av materialer og utstyr til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, anlegg og innretninger i verneområdene krever også tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

Militær operativ virksomhet, redning- og oppsynstjeneste o.l.

Vern skal ikke vil være til hinder for militær operativ virksomhet, redning- og oppsynstjeneste og andre viktige samfunnsformål angitt i forskriftene. Motorferdsel og bruk av droner er derfor tillatt i forbindelse med slik virksomhet. Øvingskjøring i forbindelse med slik virksomhet krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

Motorferdsel i forbindelse med tiltak på kraftledninger

Nødvendig motorferdsel i forbindelse med akutt utfall eller fare for akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg er tillatt. Ved bruk av motorisert transport skal det i etterkant sendes melding til forvaltningsmyndigheten. Motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold, samt oppgradering og fornyelse av eksisterende kraftledning krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

Uttransport av syke og skadde bufe, felt elg og hjort og forvaltning av vilt og fisk

Nødvendig motorferdsel i forbindelse med uttransport av syke og skadde bufe er tillatt. Kjøretøy som benyttes skal være skånsomt mot markoverflaten. Det skal gis melding til ansvarlig oppsyn for verneområdet i forkant av kjøring.

Nødvendig uttransport av felt elg og hjort er også tillatt. Det skal benyttes lett beltekjøretøy som ikke setter varige spor i terrenget. Uttransport av felt elg og hjort med annet kjøretøy krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

Verneforskriftene åpner også for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til nødvendig motorferdsel i forbindelse med forvaltning av vilt og fisk, herunder kalking av vassdrag.

7.10 Forurensning, støy, bruk av droner og liknende

Dagens restriksjonsnivå

Forurensningsloven fastsetter en generell plikt til å unngå forurensning og forbyr også forsøpling. Den som iverksetter tiltak og virksomhet som fører til forurensning, må søke om tillatelse fra forurensningsmyndigheten.

Selv om forurensningsloven også regulerer støy, skal forurensning fra det enkelte transportmiddelet reguleres i sektorloven. Droneflyvning er definert som «lufttrafikk» underlagt luftfartstilsynet. Det gjelder ikke et generelt forbud mot bruk av droner etter luftfartsloven, men tilhørende forskrift stiller krav til hvor du kan fly og andre begrensninger. Forskriftene til dagens friluftslivsområder og eksisterende naturreservatet i Østmarka har ingen bestemmelser som uttrykkelig forbyr droneflyvning, men forbudet mot unødig forstyrrelser på dyrelivet innebærer at bruk av drone er forbudt dersom dronen brukes slik at den forstyrrer dyrelivet unødig.

Forbud mot forurensning og støy

Et sentralt mål er å sikre en uforstyrret opplevelse av naturen. Alle forskriftene inneholder bestemmelser om forurensning og støy. Bestemmelsene innebærer i hovedsak en presisering av forbudet mot forurensning og forsøpling, som ellers gjelder etter forurensningsregelverket. Ulovlig forurensning bør i utgangspunktet følges opp av forurensningsmyndigheten. Det er likevel viktig at også forvaltningsmyndigheten gis mulighet til å pålegge stans av aktiviteter som forurenser og opprydning av avfall. Bestemmelsen gir også forvaltningsmyndigheten kontroll med aktiviteter som fører til støy og annen forurensning som ellers er tillatt utenfor verneområdene, for eksempel droneflyvning.

Bruk av drone

Det blir stadig mer attraktivt å bruke droner i naturen, både til private formål og i næring. I dag brukes blant annet droner for å filme og ta bilder av natur. Utviklingen både med hensyn til ny teknologi og pris, gjør at droner blir mer tilgjengelig og får nye bruksområder. Fugle- og dyrelivet skal vernes mot unødig forstyrrelser. Vi mener derfor at et forbud mot bruk av drone er viktig for å oppnå formålet med et eventuelt naturreservat.

Bruk av drone har ingen naturlig tilknytning til det enkle friluftslivet, og økt bruk av drone kan forstyrre opplevelsen av naturen. Vi foreslår derfor også et forbud mot bruk av drone i friluftslivsområdet og i en eventuell nasjonalpark.

Forsøpling og avfall

Alt avfall skal tas med ut av området. Materialer og utstyr til vedlikeholdsarbeid skal ikke lagres utenforst. Som nevnt i kapittel 7.9, krever motorisert transport av materialer og utstyr tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

Forbudet mot forurensning og støy skal ikke være til hinder for bruk av motordrevne, lette redskaper. Dette vil vanskeliggjøre nødvendig drift og vedlikehold av veier, anlegg og bygninger, som ellers er tillatt.

VEDLEGG

Forslag til forskrift for nasjonalpark i Østmarka – alternativ 1 og 2

Alternativ 1 omfatter en stor tredelt nasjonalpark inkludert eksisterende naturreservat (sone A). Nasjonalpark i tråd med alternativ 2 er avgrenset til et av delområdene. De samme brukerinteressene gjør seg gjeldende i de tre delområdene. Vi finner derfor ikke grunn til å foreslå ulike bestemmelser for de to alternativene. Forslaget til forskrift for nasjonalpark ligger derfor til grunn for begge alternativer.

§ 1. Formål

Formålet med forskriften er å bevare et større skogområde i lavlandet i Sørøst-Norge med særegne og representative økosystemer og landskap som er uten tyngre naturinngrep.

Formålet er videre å ta vare på:

- a. et skogøkosystem med tilhørende arter, bestander, naturtyper, landskap og geologi
- b. landskapsformer i et særegent skoglandskap med variert topografi og myrer, sjøer og vannsystemer
- c. kulturminner, kulturmiljø og kulturhistorie

Forskriften skal gi allmennheten anledning til å oppleve naturen uforstyrret gjennom naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Området er også egnet for forskning og undervisning.

§ 2. Geografisk avgrensning

§ 3. Virksomhet og tiltak

Det er forbudt å iverksette virksomhet og tiltak som kan endre naturmiljøet. Forbudet omfatter oppføring av varige eller midlertidige bygninger, anlegg og innretninger, parkering av campingvogner, bobiler og maskiner, opplag av båter, vegbygging, bergverksdrift, vassdragsregulering, graving, utfylling og henleggelse av masse, sprenging, boring, bryting av stein, mineraler og fossiler, fjerning av større stein og blokker, drenering og annen form for tørrlegging, nydyrking, bakkeplanering, fremføring av luft- og jordledninger, bygging av bruer og klopper, oppsetting av viltkamera, skilt og gjerder, opparbeiding og merking av stier, løyper o.l. Opplistingen er ikke uttømmende.

Det er likevel tillatt med:

- a. vedlikehold av eksisterende veier, bygninger, anlegg og innretninger
- b. vedlikehold av stier og løyper utenfor sone A, inkludert merking, skilt, bruer, klopper og liknende
- c. utplassering av poster for turorientering og orienteringsløp utenfor sone A, forutsatt at det er gjennomført årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes
- d. drift og vedlikehold, samt istandsetting ved akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg i eller inntil verneområdet
- e. oppgradering eller fornyelse av kraftledninger for heving av spenningsnivå og økning av linetverrsnittet, når tiltaket ikke skader verneverdiene angitt i verneformålet nevneverdig
- f. drift og vedlikehold av Forsvarets anlegg
- g. oppbevaring av robåt
- h. opplag av båter markert på vernekart.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

- a. vedlikehold av stier og løyper i sone A, inkludert merking, skilt, bruer, klopper og liknende
- b. oppsetting av skilt og merking av stier og løyper, bygging av bruer, legging av klopper og liknende
- c. utplassering av tur- og orienteringsposter i sone A
- d. omlegging eller utbedring av eksisterende stier og løyper
- e. ombygging og mindre utvidelser av eksisterende bygninger, anlegg og innretninger
- f. gjenoppføring av bygninger, anlegg og innretninger som er gått tapt ved brann eller naturskade
- g. rivning av gamle bygninger, anlegg og innretninger, og oppføring av nye med samme størrelse og for samme bruk
- h. oppgradering og fornyelse av kraftledninger som ikke faller inn under § 3 annet ledd bokstav f
- i. oppsetting av gjerder og utsetting av saltstein i forbindelse med beiting.

Ombygging og utvidelse skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet.

§ 4. Vegetasjon

Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, skal ikke skades eller ødelegges. Det er forbudt å fjerne planter og sopp inkludert lav eller deler av disse fra nasjonalparken. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Det er likevel tillatt med:

- a. plukking av bær, matsopp og vanlige planter til eget bruk
- b. bålrensing med tørrkvist eller medbrakt ved i samsvar med gjeldende lovverk
- c. fjerning av vegetasjon inntil 10 meter rundt hytter
- d. felling av enkelttrær som kan medføre skade på bygninger
- e. hogst av ved på private hytteeiendommer til eget bruk på hytter i nasjonalparken
- f. beiting.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

- a. hogst av ved til andre hytter i nasjonalparken enn de som er nevnt i første ledd bokstav e
- b. rydding av utsiktspunkter.

§ 5. Dyrelivet

Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelser. Utsetting av dyr er forbudt.

Det er likevel tillatt med:

- a. jakt, fangst og fiske i samsvar med gjeldende lovverk
- b. felling av store rovdyr i samsvar med gjeldende lovverk.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til tiltak i forbindelse med forvaltning av vilt og fisk, herunder kalking av vassdrag.

§ 6. Kulturminner

Det er forbudt å skade eller ødelegge kulturminner. Løse kulturminner skal ikke flyttes eller fjernes. Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner.

§ 7. Ferdsl og aktiviteter

I nasjonalparken må alle ferdes varsomt og på en måte som tar hensyn til vegetasjonen, dyrelivet og kulturminnene.

Sykling og bruk av hest er forbudt i sone A. Sykling og bruk av hest er kun tillatt på veier og stier utenfor sone A. Organisert bruk av hest er kun tillatt på veier utenfor sone A.

Større arrangementer krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Det samme gjelder organisert ferdsl som utgjør en mulig fare for skade på verneverdiene. Terrengløp på sti utenfor sone A er tillatt, dersom det ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet. Skirenn i eksisterende løyper avmerket på temakart for skiløyper er tillatt.

Turorientering og orienteringsløp utenfor sone A er tillatt forutsatt at det er gjennomført årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes.

§ 8. Motorferdsl

Motorferdsl til lands, til vanns og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt.

Det er tillatt med:

- a. nødvendig motorferdsl i forbindelse med uttransport av syke og skadde bufe. Kjøretøy som benyttes skal være skånsomt mot markoverflaten. Det skal gis melding til ansvarlig oppsyn for verneområdet i forkant av kjøring
- b. nødvendig motorferdsl på veier avmerket på vernekart
- c. bruk av el-sykkel på veier og traséer avmerket på vernekart
- d. oppkjøring av skiløyper avmerket på temakart for skiløyper. Oppkjøring av skiløype i sone A skal begrenses til eksisterende enspors hovedløype
- e. nødvendig uttransport av felt elg og hjort med lett beltekjøretøy som ikke setter varige spor i terrenget
- f. nødvendig motorferdsl i forbindelse med akutt utfall eller fare for akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg. Ved bruk av motorisert transport skal det i etterkant sendes melding til forvaltningsmyndigheten.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

- a. nødvendig motorferdsl i forbindelse med drift og vedlikehold, samt oppgradering og fornyelse av eksisterende kraftledning
- b. bruk av beltekjøretøy på vinterføre, motorbåt eller luftfartøy for transport av varer og utstyr til hytter
- c. nødvendig motorferdsl i forbindelse med transport av materialer og utstyr til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, anlegg og innretninger
- d. nødvendig uttransport av felt elg og hjort med annet kjøretøy enn lett terrenggående beltekjøretøy som nevnt i § 8 annet ledd bokstav e
- e. nødvendig motorferdsl i forbindelse med forvaltning av vilt og fisk etter § 5 tredje ledd
- f. øvingskjøring for formål nevnt i § 9.

§ 9. Generelle unntak for ferdsl

Bestemmelsene i § 7 og § 8 er ikke til hinder for gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i forbindelse med ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings- og oppsynsvirksomhet og myndigheters opprydning etter akutt forurensning, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver bestemt av forvaltningsmyndigheten. Unntaket gjelder ikke øvingsvirksomhet.

§ 10. Forurensning og støy, bruk av droner og lignende

Forurensning og forsøpling er forbudt, samt lagring av materialer og gjerdeutstyr o.l. All bruk av kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet er forbudt.

Unødvendig støy er forbudt. Bruk av drone, motordrevet modellfly, modellbåt og lignende er forbudt. Bruk av motordrevne, lette redskaper er tillatt.

§ 11. Generelle dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 når vilkårene i bestemmelsen er oppfylt.

§ 12. Forvaltningsplan

Det skal utarbeides en forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel, tilrettelegging og informasjon. Forvaltningsplanen skal godkjennes av Miljødirektoratet.

§ 13. Skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten kan iverksette skjøtsel etter naturmangfoldloven § 47.

§ 14. Forvaltningsmyndighet

§ 15. Rådgivende utvalg

Det kan opprettes et rådgivende utvalg for forvaltningen av nasjonalparken.

§ 16. Ikrafttredelse

Forslag til forskrift for vern av naturreservat i Østmarka – alternativ 2 og 3

Naturreservat i tråd med alternativ 3 innebærer en utvidelse av eksisterende Østmarka naturreservat. I alternativ 2 er naturreservatet begrenset til området i vest. Vi legger frem et felles forskriftsforslag for begge alternativer, men et eventuelt naturreservat i tråd med alternativ 2 vil kreve noen justeringer i forskriften som følge av at sone A ikke inngår i dette området.

§ 1. Formål

Formålet med forskriften er å bevare et stort og variert skogområde i lavlandet på Østlandet, som representerer en bestemt type natur i form av gammel og lite påvirket skog og med tilhørende arter, bestander, naturtyper, landskap og geologi. Området har særskilt betydning for biologisk mangfold gjennom å være leveområde for arealkrevende skogsarter og med en naturlig dynamikk mellom arter på ulike nivå i næringskjeden.

Området har også særskilt naturvitenskapelig verdi.

Det skal samtidig tas hensyn til bruk av naturreservatet til idretts- og friluftslivsformål som ikke forringer verneverdiene nevnt i første ledd.

§ 2. Geografisk avgrensning

§ 3. Vernebestemmelser

I naturreservatet må ingen foreta noe som forringer verneverdiene angitt i verneformålet.

I naturreservatet gjelder følgende vernebestemmelser:

- a. Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er vernet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter og sopp inkludert lav eller deler av disse fra naturreservatet. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.
- b. Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade, ødeleggelse og unødige forstyrrelser. Utsetting av dyr er forbudt.
- c. Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, som f.eks. oppføring av varige eller midlertidige bygninger, anlegg og midlertidige innretninger, gjerder, parkering av campingvogner, brakker e.l., framføring av luftledninger, jordkabler, kloakkledninger, bygging av veier, drenering eller annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling og lagring av masse, utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling, kalking eller bruk av kjemiske bekjempingsmidler. Forsøpling er forbudt. Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.
- d. Det er forbudt å skade eller ødelegge kulturminner. Løse kulturminner skal ikke flyttes eller fjernes.
- e. Bruk av naturreservatet til større arrangementer er forbudt.
- f. Bruk av drone, motordrevet modellfly, modellbåt og lignende er forbudt.

§ 4. Generelle unntak fra vernebestemmelsene

Vernebestemmelsene i § 3 annet ledd er ikke til hinder for:

- a. plukking av bær, matsopp og vanlige planter til eget bruk
- b. bålbrekking med tørrkvist eller medbrakt ved i samsvar med gjeldende lovverk
- c. fjerning av vegetasjon inntil 10 meter rundt hytter
- d. felling av enkelttrær som kan gjøre skade på bygninger
- e. hogst av ved på private hytteeiendommer til eget bruk på hytter i naturreservatet
- f. beiting

- g. jakt, fangst og fiske i samsvar med gjeldende lovverk
- h. felling av store rovdyr i samsvar med gjeldende lovverk
- i. vedlikehold av eksisterende veier, bygninger, anlegg og innretninger i henhold til standard på vernetidspunktet
- j. vedlikehold av stier og løyper utenfor sone A, inkludert merking, skilt, klopper, bruer og liknende
- k. oppbevaring av robåt
- l. opplag for båter avmerket på vernekart
- m. drift og vedlikehold, samt istandsetting ved akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg i eller inntil verneområdet
- n. oppgradering eller fornyelse av kraftledninger for heving av spenningsnivå og økning av linetverrsnittet, når tiltaket ikke skader verneverdiene angitt i verneformålet nevneverdig
- o. utplassering av poster for turorientering og orienteringsløp utenfor sone A, forutsatt at det er gjennomført årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes
- p. terrengløp på sti utenfor sone A, dersom det ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet
- q. skirenn i eksisterende løyper avmerket på temakart for skiløyper.

§ 5. Regulering av ferdsel

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

I naturreservatet gjelder følgende bestemmelser om ferdsel:

- a. Motorisert ferdsel til lands og til vanns er forbudt, herunder landing og start med luftfartøy.
- b. Sykling og bruk av hest er forbudt i sone A. Sykling og bruk av hest er kun tillatt på veier og stier utenfor sone A.
- c. Organisert ferdsel som utgjør en mulig fare for skade på verneverdiene angitt i verneformålet er forbudt. Organisert bruk av hest er kun tillatt på veier utenfor sone A.

§ 6. Generelle unntak fra ferdselsbestemmelsene

Ferdselsbestemmelsene i § 5 annet ledd er ikke til hinder for gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i forbindelse med ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings og oppsynsvirksomhet, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver som er bestemt av forvaltningsmyndigheten. Unntaket gjelder ikke øvingsvirksomhet.

Ferdselsbestemmelsene i § 5 annet ledd er ikke til hinder for:

- a. nødvendig motorferdsel i forbindelse med uttransport av syke og skadde bufe. Kjøretøy som benyttes skal være skånsomt mot markoverflaten. Det skal gis melding til ansvarlig oppsyn for verneområdet i forkant av kjøring
- b. nødvendig motorferdsel på veier avmerket på vernekart
- c. bruk av el-sykkel på veier og traséer avmerket på vernekart
- d. oppkjøring av skiløyper avmerket på temakart for skiløyper. Oppkjøring av skiløype i sone A skal begrenses til eksisterende enspors hovedløype
- e. nødvendig uttransport av felt elg og hjort med lett beltekjøretøy som ikke setter varige spor i terrenget
- f. nødvendig motorferdsel i forbindelse med akutt utfall eller fare for akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg. Ved bruk av motorisert transport skal det i etterkant sendes melding til forvaltningsmyndigheten
- g. landing og start med Forsvarets luftfartøy.

§ 7. Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

- a. oppsetting av skilt og merking av stier og løyper
- b. vedlikehold av stier og løyper i sone A, inkludert skilt, klopper, bruer og liknende
- c. utplassering av tur- og orienteringsposter i sone A
- d. bygging av bruer, legging av klopper og liknende
- e. anleggelse av nye stier og løyper, og omlegging eller utbedring av eksisterende stier og løyper
- f. ombygging og mindre utvidelser av eksisterende bygninger, anlegg og innretninger
- g. gjenoppføring av bygninger, anlegg og innretninger som er gått tapt ved brann eller naturskade
- h. rivning av gamle bygninger, anlegg og innretninger, og oppføring av nye med samme størrelse og for samme bruk
- i. tiltak i forbindelse med forvaltning av vilt og fisk, herunder kalking av vassdrag
- j. oppsetting av gjerder og utsetting av saltstein i forbindelse med beiting
- k. istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner
- l. hogst av ved til andre hytter i naturreservatet enn de som er nevnt i § 4 bokstav e
- m. rydding av utsiktspunkter
- n. organisert ferdsel som utgjør mulig fare for skade på verneverdiene
- o. avgrenset bruk av naturreservatet for aktiviteter nevnt i § 3 andre ledd bokstav e
- p. oppgradering og fornyelse av kraftledninger som ikke faller inn under § 4
- q. nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold, samt oppgradering og fornyelse av eksisterende kraftledning
- r. bruk av beltekjøretøy på vinterføre, motorbåt eller luftfartøy for transport av varer og utstyr til hytter
- s. nødvendig uttransport av felt elg og hjort med annet kjøretøy enn lett terrenggående beltekjøretøy som nevnt i § 6 annet ledd bokstav e
- t. øvingskjøring for formål nevnt i § 6 første ledd
- u. nødvendig motorferdsel i forbindelse med aktiviteter etter § 4 bokstav i og § 7 bokstav f, g, h og i.

§ 8. Generelle dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig, jf. naturmangfoldloven § 48.

§ 9. Skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet, jf. naturmangfoldloven § 47.

§ 10. Forvaltningsplan

Det kan utarbeides forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning av naturreservatet. Forvaltningsplanen kan inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av skjøtsel.

§ 11. Forvaltningsmyndighet

Forslag til forskrift for friluftslivsområde etter markaloven – alternativ 1, 2 og 3

§ 1. Formål

Formålet med vernet er å bevare de naturopplevelsesverdiene som gjør at området har særskilte kvaliteter for friluftslivet og å bevare et mye brukt friluftslivsområde uten større inngrep og tilrettelegging.

Friluftslivsområdet er et større, sammenhengende og mangfoldig skogsområde i lavlandet i Sørøst-Norge med stor variasjon i skogstruktur, topografi og landskapsrom. Området har store natur- og kulturhistoriske verdier som er med på å gi landskapet dets særpreg. Det egner seg godt til naturfaglig forskning og til undervisningsformål.

Det skal samtidig tas hensyn til bruk av friluftslivsområdet til idretts- og friluftslivsformål som ikke forringer verneverdiene nevnt over.

§ 2. Geografisk avgrensning

§ 3. Vernebestemmelser

I friluftslivsområdet kan det ikke iverksettes tiltak som vesentlig kan endre områdets verdi som friluftslivsområde, jf. § 1.

I friluftslivsområdet gjelder følgende vernebestemmelser:

- a. Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, skal ikke skades eller ødelegges. Det er forbudt å fjerne planter og sopp inkludert lav eller deler av disse fra friluftslivsområdet. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.
- b. Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelser. Utsetting av dyr er forbudt.
- c. Området er vernet mot ethvert tiltak som kan endre friluftslivs- og naturopplevelsesverdiene, som f.eks. oppføring av bygninger, anlegg, gjerder, andre varige eller midlertidige innretninger, parkering av campingvogner, brakker e.l., framføring av luftledninger, jordkabler, kloakkledninger, bygging av veier, drenering eller annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling og lagring av masse, utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling, kalking eller bruk av kjemiske bekjempingsmidler. Forsøpling er forbudt. Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.
- d. Det er forbudt å skade eller ødelegge kulturminner. Løse kulturminner skal ikke flyttes eller fjernes.
- e. Bruk av friluftslivsområdet til større arrangementer er forbudt.
- f. Bruk av drone, motordrevet modellfly eller lignende er forbudt.

§ 4. Generelle unntak fra vernebestemmelsene

Vernebestemmelsene i § 3 annet ledd er ikke til hinder for:

- a. plukking av bær, matsopp og vanlige planter til eget bruk
- b. bålbrekking med tørrkvist eller medbrakt ved i samsvar med gjeldende lovverk
- c. fjerning av vegetasjon inntil 10 meter rundt hytter
- d. felling av enkelttrær som kan gjøre skade på bygninger
- e. hogst av ved på private hytteeiendommer til eget bruk på hytter i friluftslivsområdet
- f. beiting
- g. jakt, fangst og fiske i samsvar med gjeldende lovverk
- h. felling av store rovdyr i samsvar med gjeldende lovverk

- i. vedlikehold av eksisterende veier, bygninger, anlegg og innretninger i henhold til standard på vernetidspunktet
- j. vedlikehold av stier og løyper inkludert merking, skilt, bruer og liknende
- k. oppbevaring av robåt
- l. drift og vedlikehold av Forsvarets anlegg
- m. drift og vedlikehold, samt istandsetting ved akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg i eller inntil verneområdet
- n. oppgradering eller fornyelse av kraftledninger for heving av spenningsnivå og økning av linetverrsnittet, når tiltaket ikke skader verneverdiene angitt i verneformålet nevneverdig
- o. utplassering av poster for turorientering og orienteringsløp, forutsatt at det er gjennomført årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes
- p. terrengløp på sti, dersom det ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet
- q. skirenn i eksisterende løyper avmerket på temakart for skiløyper.

§ 5. Regulering av ferdsel

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til naturopplevelsesverdier, vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

I friluftslivsområdet gjelder følgende bestemmelser om ferdsel:

- a. Motorisert ferdsel til lands og til vanns er forbudt, herunder landing og start med luftfartøy.
- b. Sykling og bruk av hest er tillatt på veier og stier.
- c. Organisert bruk av hest er kun tillatt på veier.

§ 6. Generelle unntak fra ferdselsbestemmelsene

Ferdselsbestemmelsene i § 5 annet ledd er ikke til hinder for gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i forbindelse med ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings og oppsynsvirksomhet, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver som er bestemt av forvaltningsmyndigheten. Unntaket gjelder ikke øvingsvirksomhet.

Ferdselsbestemmelsene i § 5 annet ledd er ikke til hinder for:

- a. nødvendig motorferdsel i forbindelse med uttransport av syke og skadde bufe. Kjøretøy som benyttes skal være skånsomt mot markoverflaten. Det skal gis melding til ansvarlig oppsyn for verneområdet i forkant av kjøring
- b. nødvendig motorferdsel på veier avmerket på vernekart
- c. bruk av el-sykkel på stier og veier
- d. oppkjøring av skiløyper avmerket på temakart for skiløyper
- e. nødvendig uttransport av felt elg og hjort med lett beltekjøretøy som ikke setter varige spor i terrenget
- f. nødvendig motorferdsel i forbindelse med akutt utfall eller fare for akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg. Ved bruk av motorisert transport skal det i etterkant sendes melding til forvaltningsmyndigheten
- g. landing og start med Forsvarets luftfartøy.

§ 7. Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

- a. oppsetting av skilt og merking av stier og løyper
- b. bygging av bruer, legging av klopper og liknende
- c. omlegging eller utbedring av eksisterende stier og løyper

- d. etablering av nye klatrefelt
- e. ombygging og mindre utvidelser av eksisterende bygninger, anlegg og innretninger
- f. gjenoppføring av bygninger, anlegg og innretninger som er gått tapt ved brann eller naturskade
- g. rivning av gamle bygninger, anlegg og innretninger, og oppføring av nye med samme størrelse og for samme bruk
- h. tiltak i forbindelse med forvaltning av vilt og fisk, herunder kalking av vassdrag
- i. oppsetting av gjerder og utsetting av saltstein i forbindelse med beite
- j. istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner
- k. hogst av ved til andre hytter i friluftslivsområdet enn de som er nevnt i § 4 bokstav e
- l. rydding av utsiktspunkter
- m. avgrenset bruk av friluftslivsområdet for aktiviteter nevnt i § 3 andre ledd bokstav e, herunder gjennomføring av Terrengsykkelrittet i trasé avmerket på temakart for Terrengsykkelrittet
- n. oppgradering og fornyelse av kraftledninger som ikke faller inn under § 4
- o. nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold, samt oppgradering og fornyelse av eksisterende kraftledning
- p. bruk av beltekjøretøy på vinterføre, motorbåt eller luftfartøy for transport av varer og utstyr til hytter
- q. nødvendig uttransport av felt elg og hjort med annet kjøretøy enn lett terrenggående beltekjøretøy som nevnt i § 6 annet ledd bokstav e
- r. øvingskjøring for formål nevnt i § 6 første ledd
- s. nødvendig motorferdsel i forbindelse med aktiviteter etter § 4 bokstav i og § 7 bokstav e, f, g og h.

§ 8. Generelle dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig. Det kan ikke gis dispensasjon til tiltak som vesentlig endrer området verdi som friluftslivsområde.

§ 9. Skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller øke den verdien for naturopplevelse, friluftsliv og naturkvaliteter som er formålet med vernet. Slik skjøtsel skal foregå i henhold til forvaltningsplan godkjent etter § 10.

§ 10. Forvaltningsplan

Det skal utarbeides forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning, besøkshåndtering, tilrettelegging og gjennomføring av skjøtsel i friluftslivsområdet. Forvaltningsplanen kan være felles for tilgrensende verneområder. Forvaltningsplanen skal godkjennes av verneområdestyret.

§ 11. Forvaltningsmyndighet

§ 16. Ikrafttredelse

Denne forskriften trer i kraft straks.

STATSFORVALTEREN I OSLO OG VIKEN

Postboks 325, 1502 Moss | sfovpost@statsforvalteren.no | www.statsforvalteren.no/ov

